

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**SIEGFRIED LENZ VE FRANZ KAFKA'NIN
ESERLERİNDEKİ BABA MOTİFİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatma KARAHALİL

Enstitü Anabilim Dalı : Alman Dili ve Edebiyatı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Nurhan ULUÇ

HAZİRAN - 2013

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

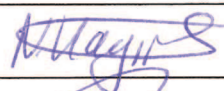
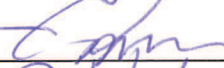
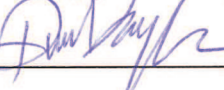
SIEGFRIED LENZ VE FRANZ KAFKA'NIN
ESERLERİNDEKİ BABA MOTİFİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatma KARAHALİL

Enstitü Anabilim Dalı : Alman Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı : Alman Dili ve Edebiyatı

“Bu tez 14/06/2013 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Yrd. Doç. Dr. Nurhan Ulus	Basarılı	
Doç. Dr. Mubassam TBSm	Başarılı	
Yrd. Doç. Dr. Fudâ Hızır İmer	Başarılı	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Fatma KARAHALİL

14.06.2013

ÖNSÖZ

Bu çalışma, karşılaştırma kavramının geçmişten günümüze kadar süregelen yolculuğu, bu süreç içerisindeki gelişim ve değişimi esas alınarak hazırlanmış olup karşılaştırmalı edebiyat kavramı, birbirini takip eden dönemlerde yaşayıp eserler veren Franz Kafka ile Siegfried Lenz'in belirli eserlerindeki baba motifini inceleyip ortak ve farklı yönlerini ortaya çıkarmak amacı ile gerçekleştirilmiştir.

Öncelikle tez çalışmamın hazırlanma aşamasında ve her daim yanımda olan, bugünlere gelmemde emeği geçen ve bana desteğini hissettiren saygıdeğer aileme, benden hiçbir zaman ilgi, destek ve yardımını esirgemeyen, bilgi birikimi ve deneyimi ile her zaman yanımda olduğunu hissettiren değerli Danışman Hocam Yrd. Doç. Dr. Nurhan Uluç'a, değerli bölüm başkanımız Prof. Dr. Arif Ünal'a, benden desteğini esirgemeyen, her zaman varlığını hissettirip yanımda olan Yrd. Doç. Dr. Cüneyt Arslan'a, sonsuz şükran ve saygılarımı sunarım.

Ayrıca üzerimde büyük emeği olan Sakarya Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'ndeki tüm diğer hocalarıma sonsuz şükran ve saygılarımı sunar ve herbirine teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Fatma KARAHALİL

14.06.2013

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
SUMMARY.....	iv
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT KURAMLARI	5
1.1. Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminin Tanımı ve Tarihsel Gelişimi	6
1.2. Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminin Kullanım Alanları, Yöntem ve Metodları	11
1.2.1. Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminde Yöntem Sorunu	12
1.2.2. Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminde İnceleme Yöntemleri.....	14
1.3. Karşılaştırmalı Edebiyatın Diğer Disiplinlerle İlişkisi.....	17
1.4. Karşılaştırmalı Edebiyatın Günümüzdeki Yeri ve Önemi.....	19
BÖLÜM 2: FRANZ KAFKA VE SIEGFRIED LENZ'E GİRİŞ.....	22
2.1. Franz Kafka'nın Yaşamı.....	22
2.1.1. Franz Kafka'nın Yaşadığı Dönem.....	24
2.2. Siegfried Lenz'in Yaşamı	26
2.2.1. Siegfried Lenz'in Yaşadığı Dönem	28
2.3. Franz Kafka'nın Baba Motifi Açısından İncelenen Eserleri Hakkında Bilgi	30
2.3.1. <i>Babaya Mektup</i> İsimli Eserinin Özeti	31
2.3.2. <i>Dönüşüm</i> İsimli Eserinin Özeti.....	32
2.3.3. <i>Yargı</i> İsimli Eserinin Özeti.....	33
2.4. Siegfried Lenz'in Baba Motifi Açısından İncelenen Eserleri Hakkında Bilgi.....	34
2.4.1. <i>Das Feuerschiff</i> İsimli Eserinin Özeti.....	35
2.4.2. <i>Almanca Dersi</i> İsimli Eserinin Özeti	36
2.4.3. <i>Die Nacht im Hotel</i> İsimli Kısa Hikayenin Özeti	36
2.4.4. <i>Das Wrack</i> İsimli Kısa Hikayenin Özeti	37
2.4.5. <i>Der Sohn des Diktators</i> İsimli Kısa Hikayenin Özeti.....	38
BÖLÜM 3: UYGULAMALI KARŞILAŞTIRMA	39
3.1. Franz Kafka'nın Eserlerinde Baba-Oğul İlişkisi Ve Örneklemeleri	39

3.1.1. <i>Babaya Mektup</i> İsimli Eserinde Baba Motifi.....	39
3.1.2. <i>Dönüşüm</i> Romanında Baba Motifi	44
3.1.3. <i>Yargı</i> Romanında Baba Motifi	47
3.2. Siegfried Lenz'in Eserlerinde Baba-Oğul İlişkisi Ve Örneklemleri	50
3.2.1. <i>Das Feuerschiff</i> İsimli Eserinde Baba Motifi	51
3.2.2. <i>Almanca Dersi</i> İsimli Eserde Baba Motifi	53
3.2.3. <i>Die Nacht im Hotel</i> İsimli Kısa Hikayede Baba Motifi.....	56
3.2.4. <i>Das Wrack</i> İsimli Kısa Hikayede Baba Motifi.....	58
3.2.5. <i>Der Sohn des Diktators</i> İsimli Kısa Hikayesinde Baba Motifi.....	59
3.3. Franz Kafka ve Siegfried Lenz'in İncelenen Eserlerinde Baba Motifinin Karşılaştırması	61
SONUÇ	83
KAYNAKÇA	86
ÖZGEÇMİŞ	89

Tezin Başlığı: Siegfried Lenz'in ve Franz Kafka'nın Eserlerindeki Baba Motifinin İncelenmesi

Tezin Yazarı: Fatma KARAHALİL **Danışman:** Yrd. Doç. Dr. Nurhan ULUÇ

Kabul Tarihi: 14.06.2013

Sayfa Sayısı: viii (ön kısım) + 89 (tez)

Anabilimdalı: Alman Dili ve Edebiyatı

Karşılaştırma kavramını bilimsel bir metot olarak incelendiği bu çalışmada, karşılaştırma kavramının bilim adamları ve komparatistler tarafından verilen tanımları üzerinde durularak bu kavramın tarihsel süreç içerisindeki değişimi ve gelişimi irdelenmeye çalışılmıştır. Kullanım alanı yalnızca edebiyat ile sınırlı olmayan bu kavram, sosyoloji, felsefe, resim, müzik, güzel sanatlar gibi edebiyat ile ilgili olan diğer alanlarda da oldukça önemli bir yer edinmiştir.

Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi alanında yapılan çalışmaların, son yıllarda önemli bir yer edindiği görülmektedir. Bu bağlamda değerlendirilecek olursa, 20. yüzyıl Alman Edebiyatının en önemli temsilcileri arasında yer alan Çek asıllı Franz Kafka ile günümüzde yaşamını sürdüren Alman asıllı Siegfried Lenz'in belirli eserlerindeki baba motifini ne şekilde ele aldıkları, aynı zaman diliminin farklı dönemlerinde yaşamını sürdürüp eserler veren iki yazarın bakış açıları ve düşünceleri göz önünde bulundurularak karşılaştırması yapılmıştır. Bu anlamda, 20.yüzyıl dönemine hakim olan temel düşünce ile birlikte aynı motifin farklı yazarlar tarafından ele alınış biçimindeki benzerlikleri ve farklılıkları değerlendirilmiştir.

Günümüzde oldukça önemli bir yere sahip olan karşılaştırmalı edebiyat kavramı, kullanım alanları ve hangi yöntem ve metodlar ile birlikte kullanıldığı, bu kavramın edebiyat bilimindeki yeri ve önemi, Siegfried Lenz ve Franz Kafka'nın adı geçen eserleri esas alınarak örneklerle açıklanmıştır.

Çalışmamızın son bölümünde, Franz Kafka ve Siegfried Lenz'in eserleri baba motifi açısından değerlendirilerek bu motifin her iki yazarın ele alış biçimindeki benzer ve farklı noktaları incelenmiş ve uygulamalı bir karşılaştırma örneği sunulmuştur.

Sonuç olarak, aynı dönemin farklı zaman dilimlerinde yaşamını sürdüren her iki yazarın da eserleri, döneme damgasını vuran düşünceler göz önünde bulundurularak karşılaştırılmış, aynı motifin her iki yazar tarafından yapılan değerlendirilmesindeki benzer ve farklı noktalar vurgulanmak istenmektedir.

Anahtar kelimeler: motif karşılaştırması, karşılaştırmalı edebiyat, komparatistik, baba-oğul ilişkisi.

Title of the Thesis: Comparison of Siegfried Lenz and Franz Kafkas Works on the base of Father Motif.

Author: Fatma KARAHALİL   **Supervisor:** Assist. Prof. Nurhan ULUÇ

Date: 14.06.2013

Nu. of pages: viii (pre text) + 89 (main body)

Department: German Language and Literature

In this study, the comparison is examined as a scientific concept. On this concept, the definitions given by scientists and comparatists. It's tried to be reflected from its beginning how this definition is detected and how the scientists interpreted its changes. The use of this terms is not limited to only the literature. It refers to certain areas of the literature related to sociology, philosophy, art, music, fine arts, literature, or other areas.

Researches on issues of comparative literature have an important place in literature science. This work aims to reveal how both of these two writers interpret the theme of father motif. We tried to compare the work of both authors who lived in different periods of life.

We tried to determine which methods are used in the works of this authors. In this context we evaluated the similarities and differences of the works of this authors by comparison.

It's tried to be reflected from its beginning how this definition is detected by literary people and how they interpreted its changes. The areas and methods of comparative literature are described with examples of the works of Franz Kafka and Siegfried Lenz.

In the last part of this study the works of Franz Kafka and Siegfried Lenz are discussed with regard to father motif. It's studied how this type of motif appears in Franz Kafkas and Siegfried Lenz works.

As a result, we tried to compare the work of both authors who lived in different time frames. In this context the father motif in the works is criticized by comparing them with each other.

Keywords: comparison of motif, comparative literature, father-son relation

GİRİŞ

Çağımızın en önemli sorunlarından biri haline gelen iletişim sorunsalının ana hatlarıyla araştırılıp incelendiği bu çalışmada, özellikle baba ile oğul arasındaki iletişim sorunu esas alınarak, bu kavramın farklı zaman dilimlerinde ve farklı kültürel ortamlarda yaşayan iki yazarın bakış açısı ile nasıl yorumlanıp işlendiği örnekler ile sunulmaktadır. Bu bağlamda karşılaştırma kavramının geçmişten günümüze kadar devam eden tarihi süreç içindeki gelişim ve değişim evreleri, ünlü yazarların bu konudaki çalışmaları ve insanları yabancılaşmaya iten sebeplerin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir.

Yüzyıllar önce insanlık tarihi ile birlikte var olan karşılaştırma kavramı, her alanında adından sıkça söz ettiren bir terimdir. Çalışmamızda, tümdengelim yöntemi kullanılarak bu kavramın genel anlamdan özel anlama doğru ilişkisi somut örnekler verilerek sınıflandırılmıştır. Günümüze kadar pek çok araştırmaya ve araştırmacıya konu olan karşılaştırmalı edebiyat kavramı, tarihsel anlamda birçok aşamadan geçip bilim adamlarına göre farklı şekillerde değerlendirilerek yorumlanmıştır. Bu kavramın kullanılmasının beraberinde getirdiği sonuçlar, yöntem sorunu, karşılaştırma edebiyatın kullanım alanları ile yöntem ve metodları, diğer disiplinler ile olan ilişkisi, günümüzdeki yeri ve önemi çeşitli araştırmacıların düşünce tarzı ve fikirleri ile birlikte verilmektedir.

Aynı yüzyılın farklı dönemlerinde hayatta olan iki farklı yazarın çeşitli eserlerini baba motifi üzerinden yola çıkarak karşılaştırılması yapılmıştır. Bu bağlamda, incelenen eserlerdeki ortak özelliklerin ve farklılıkların ne şekilde yansıtıldığının değerlendirmesini yaptık. Burada ele alınan kuramlardan yola çıkarak motif karşılaştırması yoluyla her iki yazarın da aynı olguya nasıl baktığını ve bunu edebiyata nasıl yansıttığını görmek mümkün olacaktır.

Aynı motifin farklı zaman dilimlerinde ele alınışındaki benzerlikler ve farklılıklar dikkate alınarak karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Yani burada esas olan, sosyal ya da kültürel çevrenin işlenen konu üzerindeki etkisi ve farklı dönem yazarlarının birbirinin etkisi altında kalıp kalmadığı sorunudur. Bu sorunun, Franz Kafka ve Siegfried Lenz'in eserlerinin bu motif açısından yorumlanıp değerlendirilmesi ile birlikte bir çözüm noktasına ulaşmış olduğu görülmektedir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, baba motifini benzer ve farklı yönleriyle irdeleyerek bu motifi, her iki yazarın da kendilerine özgü bakış açısı ile ortaya koymuş oldukları eserleri belirli özelliklere bağlı kalmak ve dönemin şartlarını göz önünde bulundurmak koşulu ile karşılaştırmasını yapmaya çalışmaktır. Bundan dolayı, anahtar sözcüklerimizden olan karşılaştırmalı edebiyat kavramının yanı sıra bu kavramın özellikleri ve inceleme yöntemleri açıklandıktan sonra, her iki yazarın da hayatı ve yaşadığı dönemin özellikleri verilerek doğru bir karşılaştırma yapılması hedeflenmektedir.

Çağımızın en önemli sorunlarından biri haline gelen iletişim sorunsalının baba motifi üzerindeki etkisinin incelendiği bu çalışmada, karşılaştırma kavramı esas alınarak, karşılaştırma kavramının tarihi süreç içindeki gelişim ve değişim evreleri, ünlü araştırmacıların bu konudaki çalışmaları ve bu kavramın günümüzdeki yeri ve öneminin en iyi şekilde ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, baba motifi belirli özellikler bakımından değerlendirilerek karşılaştırılmasının yapılması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın Önemi

İnsanlık tarihi kadar köklü bir geçmişe sahip olan karşılaştırma kavramının genelden özele indirgenerek somut örneklerle açıklandığı bu çalışma, bu kavramın tarihsel süreç üzerindeki yol haritasını belirleme açısından önem arz etmektedir. Bununla birlikte, karşılaştırma kavramı, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan ulusçuluk hareketlerini tetikleyerek ulusların kimliklerini oluşturmasında hız kazanmalarına neden olmuş ve böylece uluslar birbirleri ile üstünlük mücadelesine girmeye başlamışlardır. Böylece en iyiyi bulma amacı ile hareket ederek kendilerini başka uluslar ile karşılaştırmaya başlamışlar, bu da onların karşılaştırma terimini kendi içlerinde bulmalarına neden olmuştur.

Toplumların ilerlemelerini sağlama yolunda büyük adımlar atmalarına neden olan karşılaştırma terimi, edebiyattan psikolojiye, sosyolojiden felsefeye kadar disiplinler arası bir alan olarak hayatın her alanında var olma özelliği ile birlikte insanlık tarihi için büyük önem taşımaktadır. Son yıllarda bu alanda yapılan çalışmalar da bu kavramın hayatımızda ne kadar önemli bir noktaya ulaştığını kanıtlamaya yardımcı bir etkidir. Bu sayede, edebi boyutta düşünülecek olursa, eserlerdeki aynı ya da farklı özelliklerin

ortaya çıkması, kişiler arasında bir etkileşim olup olmaması ya da aynı konunun farklı zaman dilimlerinde ne şekilde ele alındığı gibi verileri elde etmek mümkün olacaktır.

Çalışmanın Yöntemi

20. yüzyıl Alman Edebiyatı'nın en önemli temsilcilerinden olan Franz Kafka ve Siegfried Lenz'in eserlerini inceleyeceğimiz bu çalışmada, söz konusu eserleri baba motifi açısından karşılaştırmadan önce karşılaştırmalı edebiyat terimi hakkında genel bilgiler verilerek çalışmamızın teorik kısmı meydana getirilmiştir. Çalışmamız şekil itibariyle 3 ana bölümden oluşmaktadır.

“Karşılaştırmalı Edebiyat Kuramları” başlığı altında hazırlanmış olan birinci bölümde, karşılaştırmalı edebiyat teriminin tanımı ve tarihsel süreç içerisindeki gelişim ve değişim evreleri ele alınarak edebiyat bilimcilerin bu kavram hakkındaki görüş ve düşüncelerine yer verilmiştir. Bu kavram hakkında elde edilen veriler öncelikle genel bir yaklaşım tarzı ile verildikten sonra, araştırmanın temeline inilme yolu tercih edilmektedir. Karşılaştırmalı edebiyat teriminin farklı ülkelerde ortaya çıkma sebebi ve şekli üzerinde durularak kronolojik açıdan sınıflandırılmasının yapılması amaçlanmıştır.

Karşılaştırmalı edebiyat biliminin kullanım alanları, yöntem ve metodları edebiyattan örnekler verilerek açıklanmış, karşılaştırmalı edebiyat disiplinler arası boyutta incelenerek diğer bilimlerle olan yakın ilişkisi hakkında bilgiler verilmiş ve bu kavramın günümüzdeki yeri ve önemi üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

Karşılaştırmalı edebiyat hakkında bilgiler verilmeden önce, karşılaştırma kavramı üzerinde durularak bu kavramın ne kadar köklü bir geçmişe sahip olduğu ve insanların, ulusların hayatlarında bu kavramı nasıl bir yaşam politikası haline getirmeye başladıkları ve bunu hangi amaçlar için kullandıkları çeşitli edebiyatlardan örnekler sunularak irdelenmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde sırasıyla Franz Kafka ve Siegfried Lenz hakkında biyografik bilgilere yer verilerek her iki yazarın da yaşadığı dönemin özellikleri belirtilmiş ve bu sayede eserlerin karşılaştırılması yapılmadan önce, yazarların yaşadıkları dönemde toplumda hakim olan düşünce biçiminin neler olduğunu irdeleme imkanı sunularak yazarların yaşam ve yapıtlarına ilişkin bilgiler sunulmuştur. Buna göre, kendi hayatlarından belirli kesitlere de yer verdikleri için, her iki yazarın da eserlerinin işledikleri konu bakımından

biyografik özellikler taşıdığı görülmektedir. Daha sonra çalışmamızda incelemeye tabi tuttuğumuz eserler hakkında kısa bilgiler verilerek söz konusu eserler hakkında bilgi sahibi olunması amaçlanmıştır.

İki farklı döneme ait olan bu yazarların baba motiflerini eserlerinde ne şekilde yer verdikleri örneklerle gösterilip söz konusu eserlerin bu motif açısından karşılaştırılmasının yapıldığı son bölüm olan “Uygulamalı Karşılaştırma” adını verdiğimiz bu bölümde, hem Alman edebiyatına hem de dünya edebiyatına katkıda bulunan yazarların çalışmamızda yer verdiğimiz eserlerinin bu motif açısından karşılaştırması yapılmıştır.

Baba motifinin en yoğun olarak işlendiği eserleri incelediğimiz bu çalışmamızda, ilk önce her iki yazarın da eserlerindeki baba motifine ilişkin örnekler sunularak daha sonra incelenen eserlerdeki baba motifinin karşılaştırılması yapılmıştır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, farklı yazarlar tarafından ele alınan aynı motifin aynı yüzyılın farklı dönemlerinde hangi bakış açısıyla ve hangi görüş ve düşüncelere dayandırılarak dayandırıldığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna göre, aynı yazarın farklı eserlerinde bile farklı düşünceler olduğu ifade edilerek yazarların incelenen tüm eserleri önce kendi içlerinde, daha sonra da birbirlerinin eserleri ile birlikte düşünülerek karşılaştırma yapılma yoluna gidilmiştir.

Franz Kafka ve Siegfried Lenz’in eserlerindeki baba figürünün ev halkı ve çocuk üzerindeki etkisi ortaya konulmuş, babanın çocuğun ruhsal ve psikolojik durumuna ne derece etki ettiği ve bu etkinin olumlu ya da olumsuz sonuçları üzerinde durularak babanın aile bireyleri için önemi vurgulanmak istenmektedir.

Sonuç olarak, hangi ülkede ya da hangi toplumda olursa olsun, ailenin temel yapı taşı görevini üstlenen baba, bireylerin ve bilhassa çocuklarının gelişiminde son derece önemli bir rol üstlenmekte ve babanın çocukları üzerindeki bu etkisinin eğitim alanından iş alanına kısacası hayatın her anında etkin bir şekilde görüldüğünü söylemek mümkündür.

BÖLÜM 1: KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT KURAMLARI

1.1. Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminin Tanımı ve Tarihsel Gelişimi

Geçmişten günümüze kadar süregelen ve hayatın her alanında insanlıkla birlikte var olan, günlük hayatta da her daim ihtiyaç duyulan karşılaştırmalı edebiyat kavramının anlamına ulaşabilmek için, öncelikle bu kavramın oluşmasını sağlayan edebiyat ve karşılaştırma terimlerinin de anlamını vermek gereklidir.

En önemli yapıtaşı dil olan ve adeta onunla bütünleşmiş bir durumda bulunan edebiyat teriminin estetik amaçlı kabul edilen yazılı yapıtların tümünü kapsadığı bilinmektedir (bkz. Baytekin 2006: 1). Edebiyat teriminden yola çıkarak, karşılaştırmalı edebiyat terimini açıklamaya çalışalım.

Aytaç (2009: 18)'a göre, en az iki ürünü gerektiren karşılaştırma, ulusal edebiyatın kendi eserleri üzerine olabildiği gibi farklı ulusların edebiyatları arasında da yapılabilir. Görevi, işlevi, farklı dillerde yazılmış iki eseri konu, düşünce ya da biçim bakımından incelemek, ortak, benzer ve farklı yanlarını tespit etmek, nedenleri üzerine yorumlar getirmek olan karşılaştırmalı edebiyat bilimi, edebiyat eserlerini inceleyen, araştıran edebiyat biliminin bir dalıdır (bkz. Aytaç 2009: 7).

Karşılaştırmalı Edebiyat terimi bir araştırma yöntemi olarak değerlendirildiğinde, bu terimin tıpkı Edebiyat Kuramı, Edebiyat Tarihi ve Edebiyat Eleştirisi gibi alanlarda olduğu gibi, tarihsel bir yol kat ettiği anlaşılır ve edebiyat bilimi için başlangıç noktası sayılan Klasik dönemin karşılaştırmalı edebiyat için de aynı rolü üstlendiği görülmektedir (bkz. Aydın,1999: 17).

Karşılaştırmalı Edebiyatın köklerinin çok eski zamanlara uzandığı bilinen bir gerçektir. Rousseu ve Pichois (1994:18)'e göre klasik dönem, hem edebiyat bilimi hem de karşılaştırmalı edebiyatın başlangıcı sayılmaktadır:

“Karşılaştırmalı edebiyatın geçmişinin, kelimenin tam anlamıyla, tarih öncesiyle karışması oldukça muhtemeldi; iki edebiyat aynı anda ortaya çıkar çıkmaz, karşılıklı değerlerini ortaya çıkarabilmek için mukayese edildiler: Yunanca ve Latince, Ortaçağ Roman dili edebiyatları, 18. yüzyıldaki Fransızca ve İngilizce gibi milli bir önceliğin kabul ya da reddi demek olan karşılaştırmalı edebiyat, pozitivist hatta bilimsel dönemde bile, köklerini hiçbir zaman unutmuş değildir”

Karşılaştırmalı Edebiyat teriminin anlamına kısaca değindikten sonra, bu kavramın ilk

ne zaman kullanıldığını, günümüze kadar hangi evrelerden geçip son şeklini aldığını öğrenmek için tarihsel bir yolculuğa çıkmak gerektiği kanısındayım.

Avrupa Edebiyatlarında karşılaştırmalı edebiyat kavramı, ilk kez 18.yüzyılda İngiliz Edebiyatının önemli temsilcileri arasında yer alan J.Dreyden'in 1668 yılında yayınlamış olduğu *Of dramatick poesie* adlı denemesinde ortaya çıkar, ki buradaki konu antik dramın mı yoksa modern dramın mı daha üstün özelliklere sahip olmasıdır (bkz.Aytaç 2009:23).

Batıda karşılaştırmalı edebiyatın en belirgin örneklerinden birisi de, Aydınlanma dönemi yazarlarından Lessing'in "Briefe, die neueste Literatur betreffend- 1759" isimli eserinde Fransız ve İngiliz antik edebiyatını karşılaştırıp Shakespeare' in antik edebiyata Fransızlardan daha yakın olduğunu belirtmesi ve Fransızları taklitçilikle itham etmesidir (bkz. Aytaç 2009: 24).

Daha sonra Goethe'nin ortaya attığı bir kavram olan Weltliteratur (Dünya Edebiyatı) kavramının ortaya çıkması ile birlikte diğer Avrupa ülkelerinden de farklı eleştiriler yükselir ki bu eleştiriler özellikle Almanya'daki ulusçu düşünce tarzıdır, bu düşünce biçimi karşılaştırmalı edebiyatın ilerlemesine engel olur. (bkz. Aydın,1999: 27).

Bu eleştirel yaklaşımların en önemli temsilcisi sayılan ve "Weltliteratur und Literaturvergleichung" isimli yapının yazarı olan E.Elster, karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının temelini Goethe'ye dayandırılmasına karşı çıkararak bunun yalnızca bir yöntem olarak değerlendirilmesi gerektiği düşüncesini savunur (bkz.Aydın,1999:27). Aydın (1999: 50)'a göre, Goethe dünya edebiyatı terimini, temelde bireysel edebiyatlar arasındaki farklılıkların ortadan kalkacağı birleşik tek bir dünya edebiyatı düşlediği için bu kavramı ortaya atar.

"Karşılaştırma, bilimsel bir metot niteliğine yükseldiğinde, sosyal bilimlerde, ulusal olanla yabancı ülkedeki durumu karşılaştırma anlamında 'komparatistik' çalışmalarda uygulama alanı bulmuştur. Komparatistik, bilim tarihinde 18. yy. sonu ile 19. yy. başı dönemde çeşitli alanlarda peş peşe ortaya çıkar. 1795 yılında Goethe'nin karşılaştırmalı anatomi yazısı (Erster Entwurf einer allgemeinen Einleitung in die vergleichende Anatomie) yayımlanır. Eser şu sözlerle başlar: 'Tabiat tarihi zaten karşılaştırmaya dayanır.'"(Aytaç,2009:13).

Yüzyıllar öncesinde bile, karşılaştırma kavramının hayatın içinde var olduğunu Goethe'nin bu sözleri kanıtlamaktadır.

Karşılaştırmalı edebiyat, bir disiplin ya da yöntem olarak ilk Fransa’da benimsenmiş olup, Abel François Villeman’ın dört ciltlik *8. Yüzyılda Edebiyata Bakış* ve bu yapıtı izleyen *Ortaçağ’da Fransız, İtalyan, İspanyol ve İngiliz Edebiyatlarına Bakış* adlı çalışmaları (1829,1830) ilk karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları sayılır (Parla, 1999: 28).

Karşılaştırmalı edebiyat kavramının ülkemize Tanzimat dönemi ile birlikte özellikle de Fransız edebiyatının örnek alınarak girdiği bilinmektedir. “Edebiyatımızın dışa açıklığı, Cumhuriyet Türkiye’sinde Batı ağırlıklı iken Doğu’yu, Uzakdoğu’yu ilgi alanımıza dahil etmek istemesiyle Cemil Meriç, karşılaştırmalı edebiyat biliminin Türkiye’deki hazırlayıcıları arasında önemli bir yer alır” der Gürsel Aytaç (2009: 41).

Karşılaştırmalı Edebiyat kavramının özellikle Almanya’da ulusçuluk hareketlerinden etkilenecek bir süre kesintiye uğradığını belirtmiştik. Şimdi ise bu kesintinin ne zaman ve hangi olaylarla birlikte son bulduğuna değinelim. İkinci Dünya Savaşı sırasında birçok edebiyatçının Avrupa’ya göç edip daha sonra kendi yurtlarına dönmeleri ile birlikte, karşılaştırmalı edebiyatın hayatlarına daha fazla girdiği, özellikle de bu isimlerden en önemlilerinin Werner Milch ve Almanya’da karşılaştırmalı edebiyat çalışmasını ilk başlatan kişi olan Friedrich Hirt olduğu bilinmektedir (bkz.Aydın 1999:27). Bu bilgiden de hareketle, karşılaştırmalı edebiyat kavramının özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında ortaya çıkan ulusçuluk hareketleri ile birlikte son derece ilgili olduğu aşıkardır. Buna dayanarak Aydın,(1999: 29) şu düşüncüyü savunur:

“Fransız karşılaştırmacılığı insan zihninin ürettiği edebi yapıtlar üzerinde çalışmalar yapmaya yönelirken, Alman karşılaştırmacılığının daha çok bir ulusun ruhu ve kökleriyle ilgilendiği görülmektedir. Doğal olarak bunun gerçek nedeni, her iki ulusun 19. yüzyılda farklı siyasal ve ekonomik koşullar içinde bulunmalarıdır. Bu farklılıklar 20. yüzyılda daha da keskinleştiği için Fransız karşılaştırmacılar bu terimlerin kullanılmasını sınırlandırmaya çalışırken, Alman karşılaştırmacılar da gittikçe büyüyen şovenist bir yapıya bürünmüşlerdir”.

Buradaki alıntıdan da net bir şekilde anlaşıldığı gibi, toplumların, milletlerin o dönemki siyasi politikalarının, başta edebiyat olmak üzere her alana yansıdığı görülmektedir. Bundan dolayı, uluslar her dönemde kendi uyguladıkları politikalar gereği, birbirlerinden farklı konumda olmakta, birbirlerine yakın durumda olanlar da kendilerini birbirleri ile karşılaştırma yoluna giderek üstünlük mücadelesi içerisine girmektedirler. Yazar Jale Parla 10 Mart 1999 tarihinde Bilgi Üniversitesi’nde gerçekleştirilen “Türkiye’de Eleştiri Geleneğinin Oluşumunda Berna Moran’ın Yeri” isimli panelde

yaptığı konuşmada, bu konu hakkındaki düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir:

“[...] Ulusal bilinçle birlikte ulusal edebiyat kavramı ve bunun tersi olan başka ulusların kültür ve edebiyatları kavramı da şekillendi. On sekizinci yüzyılda İngiliz ve Fransız yazarları ve eleştirmenleri klasik edebiyatı kimin daha iyi uyguladığı konusunda ulus üstü normlar arayışında, neoklasizme yönelmişken, on dokuzuncu yüzyılda artık kültür ve edebiyatların ulusal özellikleri tanımlanmaya çalışılıyordu. Bununla eş zamanlı olarak, başka kültürlerle ve başka edebi geleneklere olan merak da ürünlerini vermeye başlamıştı: İngiltere’de Lord Byron, “Doğu’ya dönün, yeni ve katıksız ne varsa orada var” derken (1810), Almanya’da Goethe *Bati-Doğu Divanı*’nı (1819) ve Fransa’da Hugo *Doğulular*’ ı (1829) yazıyordu” (Parla, 1999: 29).

Burada yazarın dile getirmiş olduğu konu, söz konusu ulusların kimliklerini oluşturup güçlendirme çabaları ve başka uluslardaki geleneklere olan ilgilerinin güçlenip o alanları yakından tanımak isteme girişimleridir. Kendi ulusal kimliklerini kazanan milletler, “Diğer ülkelerde ne gibi gelişmeler yaşanıyor, hangi anlayışa sahipler?” mantığıyla hareket ederek onları araştırıp yakından tanımaya çalışmaktadırlar. Bu bağlamda, ortak kültürün, karşılıklı ilişki ve etkileşimle gerçekleştiği savunulmakta, bu karşılıklı etkileşimin de yaşamın her alanında, yazılı belgelere ve yazın yaratılarına yansıdığı fikri ortaya çıkmaktadır (bkz. Öztürk, 1998: 17).

Karşılaştırma konusunun burada etkili olmaya başladığı kamısındaım. Milletlerin, diğer milletlerin değerlerini baz alarak kendi durumlarından haberdar olmak istemeleri ve gelişimin hangi safhasında bulduklarını anlamaya çalışmaları karşılaştırma yapıldığının en açık göstergesi sayılır. Çünkü bu durum, karşılaştırma için ölçüt sayılan tüm faktörlerin bir arada bulunduğu işaret eder. Başka milletlerin edebiyatta, sanatta ya da diğer alanlarda gelişmekte olduğunu düşünen milletler, kendilerini de sürekli geliştirme çabası içine girmekte ve bu sürecin sonunda değerlendirme yaparak karşılaştırdıkları ülkeye yaklaşmakta olup olmadıklarını belirlemektedirler. Tabi bu değerlendirme, taklit yoluyla değil de ilham alarak yapılırsa karşılaştırmanın gereği gibi yapılması sağlanır.

Ulusçuluk hareketine değinmişken, karşılaştırmalı edebiyatın oluşumuna neden olan faktörler arasında, her milletin kendi edebiyatını güçlendirme çabasının da bulunduğu bilinmelidir. Zira Aytaç (2009: 30) bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

“Karşılaştırmalı edebiyat etkinliklerinin asıl çıkış noktası, çelişkili görünmesine rağmen ulusal edebiyatı güçlendirme kaygısı olmuştur. Başka deyişle: Kendi edebiyatımızı rayına oturtmak, geliştirmek için başka milletlerin edebiyatına göz

atmak, onlar neler yapıyorlar, anlamak! Almanya’da ilk karşılaştırmalı edebiyat dergisinin (kurucusu Max Koch, yayımlandığı yıllar 1877-1919, adı “Zeitschrift für vergleichende Literatur”) Morhof’un “Alman Dili ve Şiiri ve Üzerine Ders” (Unterricht von der Deutschen Sprache und Poesie) ine bir seslenişle başlaması anlamlıdır. Burada dile gelen düşünce şudur: Başka edebiyatlara bakarak ulusal Alman edebiyatını anlamaya ve mükemmelleştirmeye yardımcı olabiliriz”.

Burada, karşılaştırmanın uluslara sağladığı faydalardan söz edilmektedir. Bundan dolayı karşılaştırmalı edebiyat kavramı uluslar arası bir kimlik kazanır. Başka ülkelerdeki gelişmeleri kıstas alarak kendi milletini geliştirmek için sürekli bir uğraş içinde olan ülkeler, karşılaştırmalı edebiyatın en önemli öncüleri arasındaki yerlerini almaktadırlar. Tabiki bunun için ilk başta yapılması gereken şey, önce kendi milletin adına yapabileceğinin en iyisini yapmaktır.

Daha sonra ise diğer ülkelerin kültürlerini yakından tanımak, edebiyatçıları ile yakın temaslarda bulunmak, belki de onlarla fikir birliği içerisinde hareket etmek, kendini geliştirmenin en önemli koşuludur. Ancak o zaman ülkeler, kendi edebiyatlarını olabilecek en iyi konuma getirebilirler. Karşılaştırma, diğer ülkelerin edebiyatını kıskanma, karalama ya da kendini karşılaştırılan ögeye benzetme durumu, öteki olma çabası değildir. Karşılaştırma, diğer ülkelerdeki gelişmelerden kendine bir pay çıkarıp ülkeni ileriye götürebilecek olan gelişmeler kaydetmek için çaba harcamak demektir.

İşlenen konu aynı olsa da ifade ediliş tarzı, o eseri diğer bir eserden üstün kılmak için yeterli bir adımdır. Aytaç (2009:9) farklı zaman diliminde aynı konuyu işleyen yazarların farklı ve ortak yönlerini şu şekilde ifade eder:

“Efsaneler, mitolojiler, tarihi olaylar edebiyat eserlerine yüzyıllar boyunca konular sunan ortak kültür hazineleri niteliğindedir. Mesela ruhunu şeytana satan araştırmacı Dr. Faust efsanesi, Ortaçağın halk kitaplarından sonra 16. yy.’da İngiliz şair Marlow tarafından ele alınmış, Alman edebiyatında ise 18. y.y’da Lessing, 19. y.y’da Goethe, 20. y.y’da Thomas Mann’a konu olmuştur. Efsane aynı ama işleniş her yüzyılda farklı farklıdır ve bütün bu eserlerin ortak ve farklı yanları karşılaştırmalı edebiyat araştırmacılarının birçoğunu çekmiş, onlara malzeme sunmuştur”.

Karşılaştırma, edebi boyutta ele alındığında, diğer uluslar hakkında bilgi sahibi olmayı gerektiren bir alandır. Diyelim ki Türkiye ile Almanya’yı karşılaştırmak istiyoruz. Bunun için önce Almanya hakkında bir kültür birikimine sahip olmak gerekir. Tarihlerini, geçmişteki ilişkilerimizi, yaşayış tarzlarını, alışkanlıklarını, kültürlerini bilirsek, kısacası onlara ait özellikler hakkında bilgi sahibi olursak şüphesiz söz konusu ülkeyi kendi milletimiz ile de karşılaştırma imkanımız olur.

Görüldüğü gibi, karşılaştırma sadece edebiyatta, sanatta değil hayatımızın her alanında etkili olan bir kavramdır. Karşılaştırma yapmanın kıyaslama dışında ne gibi getirileri olduğu konusuna gelince, karşılaştırmanın kendimizdeki eksiklikleri görüp sürekli daha iyiye ulaşma konusunda önderlik edeceğini düşünüyorum.

Ulusal kültürden ve etkileşimden yola çıkarak, karşılaştırmalı edebiyat tanımına değinmek gerekir. Baytekin (2006: 110)'e göre, karşılaştırmalı edebiyat ulusal yazında ya da uluslar arası yazında edebiyat eserlerini inceleyen, araştıran, edebiyatın görev ve işlevleri çerçevesinde, düşünce ve biçim bağlamında benzer ve farklı yönleri ortaya koyan ve nedenleri üzerinde duran bilim dalıdır.

1.2. Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminin Kullanım Alanları, Yöntem ve Metodları

Yüzyıllardır insanlıkla birlikte var olan, milletlerin gelişimi ya da yaşadıkları olaylara paralel olarak kimi zaman değeri azalan kimi zaman da gittikçe önem kazanan bu kavramın kullanım alanı, sadece edebiyatla sınırlı kalmamakla birlikte edebiyatla ilgili olan her dalda da adından sıkça söz ettirmektedir. Kefeli(2000: 9) bu duruma şu şekilde açıklık getirir:

“Romantizm ve liberalizmin Avrupa’da etkili olduğu yıllarda doğan bu yeni araştırma sahası 20. yüzyılın ilk yarısında bilimsel araştırma metodları ve gelişmekte olan teknolojinin imkanları ile daha da zenginleşir. Önceleri iki farklı edebiyatın ya da kültürün karşılaştırılması şeklinde nitelenen “karşılaştırmalı edebiyat” kavramı daha sonraki yıllarda disiplinler arası bir alan olarak edebiyat-psikoloji, edebiyat-sosyoloji, edebiyat-felsefe, edebiyat ve diğer güzel sanatlar-resim, müzik, fotoğraf ilişkileri, özellikle son yıllarda ise edebiyatın bir uzantısı olarak nitelenen sinema ile olan yakın bağları incelenmekte ve bu farklı alanlar teknik, üslup gibi açılardan mukayese edilmektedir. Ancak hangi bağlamda ele alırsak alalım, karşılaştırmalı edebiyat farklı kültürlerle ve farklı edebiyatlara bir açılım ve ufuk genişletme olarak nitelenir”.

Hayatımızın hemen her döneminde büyük bir etkinliğe sahip olan bu kavramın nasıl kullanıldığı konusuna girmek gerekir. Bu da karşılaştırmalı edebiyat biliminde kullanılan yöntemle yakından ilgilidir.

“Karşılaştırmalı Edebiyatın iki ya da daha fazla edebiyatla, bütün edebi akımları ya da resim, film gibi sözlü olmayan metinleri araştırıp araştırmaması sorunu önemli değildir, asıl önemli olan konu, problemlerine hangi uygulama ve metotlarla yaklaştığıdır[...] Genel edebiyat biliminin yardımı ile karşılaştırmacı, hangi teoriyi kullanacağına ve de bu metodu araştırmasında nasıl kullanacağına karar verebilir” (Zima, 1992:6-7).

Bu terimi daha da açmak gerekirse, karşılaştırmalı edebiyat bilimindeki yöntem, bu

bilimde kullanılan ortak konu ve motiflerin nasıl kullanılması gerektiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Karşılaştırmanın ulusal üstü sınırlara da sahip olduğu göz önünde bulundurulduğunda bir komparatistiğin görevi nedir, yani bir karşılaştırma esaslarına uygun bir biçimde olmak kaydıyla nasıl yapılmalıdır ve karşılaştırma yapılırken hangi yöntemler kullanılmalıdır? Bu soruları Aytaç (2009: 87-88) şu şekilde yanıtlamaktadır:

“Farklı iki ülkede ve/veya farklı zamanlarda yaşamış iki yazarda aynı konuyu keşfetmiş olmak, bir çeşit iz sürme sonucu ortaya çıkarmak, bir başarı sayılabilir. Ama asıl beklenti, söz konusu araştırmacının karşılaştıracağı eserlerde o yazarların, ortak konuyu ya da motifleri “nasıl” işlediklerini belirlemesidir. Çünkü ortak konuyu aynı şekilde işlemek ya ardıllık, kopyacılık ya da sanat katına ulaşamamanın sonucudur. Bir komparatistikçi, böyle bir durum varsa bunu da ortaya çıkarmakla görevlidir. Yapacağı araştırmanın “giriş” inde keşfettiği ortak konunun ne olduğunu, bunu nasıl keşfettiğini belirtmekle işe başlar. Karşılaştırmanın objesi olan eserlerin incelenmesinden önce o eserlerin yazarları hakkında tanıtıcı bilgiler verme, yine ilk ana bölümlerde yapılmalıdır. Ortak konu, motifler tek tek incelenmeli, ama sonra mutlaka işlenişteki farklılıklar, uygulanan inceleme yöntemi çerçevesinde açıklanarak belli bir zemine oturtulmalıdır”.

Aytaç’ın bu düşünceleri karşılaştırmacının en temel görevleri arasında yer almaktadır. Bu durumdan yola çıkılarak, karşılaştırmacının neler yapabileceği şu şekilde ifade edilebilir:

“Sosyal bilimler için komparatistiğin anlamı, edebi karşılaştırmaların milletler boyutunu araştırmak olmalıdır: Birbirleriyle mukayese edilen edebi metinler, komparatistiğin özel niteliklerini etkileyen, farklı kültürel ve dil alanlarından meydana gelir[...] Bir dil akımının kültürel ve dilsel şartlarını; mesela İngiliz Romantizmi ya da Fransız Sürealizmini hesaba katabilen karşılaştırmacı; kültürel birleşimleri, teorileri hesaba katabilmek için kendi bakış açısını genişletmelidir” (Zima,1992: 60-61).

Bu açıklamalar ışığında, edebi anlamda karşılaştırma yapılırken, eserin yazılmış olduğu döneme ve o dönemin özelliklerine göre karşılaştırılmasının, dikkat edilmesi gereken önemli bir noktadır.

Karşılaştırılması yapılacak eserlerin konusunun, birbirinden farklı özelliklere ve olaylara hakim olan iki farklı dönemde nasıl ele alındığı incelenmeli ve o dönemin aile ve toplum yapısı göz önünde bulundurulmalıdır. Herhangi bir konunun her dönemde farklı şekilde algılanması olası bir durumdur. Bu yüzden karşılaştırma her iki dönemin de şartları, toplum yapısı, düşünceleri baz alınarak yapılmalıdır.

1.2.1. Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminde Yöntem Sorunu

Karşılaştırmalı edebiyat bilimi temsilcilerinin birbirlerinden farklı görüşlerinin ve edebiyatın çok geniş bir yelpazeden oluşması gibi unsurların da etkisiyle birlikte bu bilim dalında bir takım yöntemsel sorunlar ortaya çıktığı görülmektedir.

Bilindiği gibi herkes kendine özgü yöntemleri esas alarak çalışmalarını sürdürür. Ancak gerçek olan bir şey var ki, o da karşılaştırmalı edebiyat biliminin, karşılaştırmalı dilbilim, karşılaştırmalı hukuk bilim ve karşılaştırmalı siyasal bilim bağlamında araştırılması gerektiği düşüncesidir (bkz. Baytekin 2006:74).

Baytekin (2006: 74-75)'e göre yukarıda adlandırılan bilim dallarının ortak olan tüm soruları şu şekilde sıralanmaktadır:

- Tipolojik Karşılaştırma
- Genetik Karşılaştırma
- Yabancı bir kültür ortamında alımlama
- Yazın çevirisi veya bilimsel metin çevirileri
- Yazın tarihi (Almanya ve Fransa'da yazınsal ve politik romantiğin barışçı biçimde yan yana olması gibi)
- Ortak konu, motif, esin kaynağı.

Burada öncelikle karşılaştırmalı edebiyat bilimi bağlamında son derece önemli bir role sahip olan tipolojik ve genetik karşılaştırmadan bahsetmek gerekir. Öztürk (1998:35) genetik ve tipolojik bağıntıdan şu şekilde bahseder:

“Ulusal yazınlar arasındaki ilişkiler iki ana öbekte toplanmaktadır. Birinci dolaysız, oluşumsal (genetik) ilişkiler, diğeri de dolaylı, tıpsel (tipolojik) bağıntılardır. Ulusal yazınlar arasında var olan oluşumsal ilişkiler araştırması, yazara ve yapıtlara kaynaklık işlevi sağlayan tüm yazılı belgeler, öz yaşam öyküleri ve yazarın bireysel alımlama süreçlerine, metinlerde dönüşümlere yoğunlaşırken, tıpsel benzerlik araştırmaları bir yandan metinlere içkin yaklaşımla konu, tema, motif, yazınsal türler, yapısal, estetik biçimsel görünümleri diğeri yandan aşkın yöntemle toplumsal ve tarihsel yazındışı süreçlerin yazına yansımalarını konuşturur. Bu açılardan tanımlandığında karşılaştırmalı yazınbilimi, ulusal yazınlar arasında gerçekleşen etki-alımlama ve tıpsel bağıntılar araştırmasıdır.”

Görüldüğü gibi, ulusal yazınlar arasındaki ilişki ile genetik ve tipolojik karşılaştırma

arasında bir etkileşim söz konusudur. Konu, tema, motif kaynağı gibi unsurların da tipolojik bağıntılar içerisinde yer aldığı göz önünde bulundurulursa, karşılaştırmalı edebiyatın inceleme yöntemlerinin de birbirlerine bağlı oldukları görülmektedir. Genetik ve tipolojik karşılaştırma arasındaki farka değinmek gerekirse şunu söylemek mümkün olacaktır:

Sosyal bilimlerdeki çalışmalar, genetik karşılaştırmanın değil de, tipolojik unsurların komparatistiğin temel dayanağı olması gerektiğini ortaya koyar (bkz. Zima, 1992:94).

“Karşılaştırmadaki tipolojik çizgi der ki: Bunlar birbirinden bağımsız olarak, ama birbirine benzer siyasal, toplumsal ve dilsel şartlardan ortaya çıkmıştır. Edebiyat bilimcileri olduğu gibi dilbilimcileri, hukukçu ve sosyal bilimcileri ilgilendiren genetik karşılaştırmada ise, etkileme- etkilenme esastır. Tipolojik ve genetik karşılaştırmanın ortak yanı, mesela edebi etkileme-etkilenme olgusunun benzer ya da aynı toplumsal- kültürel yapıyla harekete geçtiğinin kabul edilmişidir. Modern edebiyatta Avantgardizmin İtalya’daki Futurizmin (1909) etkisiyle bağıntılanması gibi” (Aytaç, 2009:103).

Karşılaştırmada tipolojik bağıntının etkisine değindikten sonra, genetik karşılaştırmanın bölümlerinden bahsedelim. Zima (1992:131)’ya göre, Genetik karşılaştırma dört bölümden oluşmalıdır:

1. “Her durumda yazarların ya da yazar grupları arasındaki bağlantı ya da etkinin kanıtlanması gereklidir.
2. Bu bağlantının nasıl bir sosyal, kültürel ya da dilsel (estetik) ilgi ile meydana geldiği gösterilmelidir.
3. Üçüncü karşılaştırma düzeyi, Fransa, Sırbistan ve Çekoslovakya’nın bu konuda özel bir rol oynayıp oynamadığı durumu, yani milletlerarası ilişkilerdir.
4. Son olarak gerekli olan madde, yapısal düzey sorunudur, bir yazarın metninin alıcı durumunda olan yazar tarafından nasıl yeniden düzenlenip anlamlandırıldığı sorunudur. Çünkü çoğu durumda, yaratılan karakterin nasıl gösterileceği konusunun bir etkisi vardır, bu mekanik bir benzetme olmamalıdır, aksine bir ya da birden çok yazar tarafından yorumlanan ve farklı kelimeler üzerine olan yaratıcı bir çalışma olmalıdır.”*

---

* Çeviren Fatma Karahalil.

Yabancı bir kültür ortamında alımlama konusunu açıklamak için, etkilenme ve alımlama kavramları arasındaki farka değinmek gereklidir. Etkilenme araştırmaları genellikle tek tek yazarlar ve yazar grupları arasındaki bağlantı ve ilişkilere yoğunlaşırken, alımlama araştırmalarının konuyla ilgili tüm görüntüleri, yansımaları kapsadığı bilinmektedir. (bkz. Baytekin,2006: 77).

Yazın evirisi veya bilimsel metin çevirileri, yabancı bir dilden eviri yapılması durumunda kullanılması zorunlu olan önemli bir araçtır. Bilimsel metin çevirileri sayesinde, diğer milletlerin herhangi bir konu ya da alan üzerine ne gibi düşüncelere sahip olduğunu anlamak ve bunları ana dile kazandırmak mümkündür. Bu durumun kusursuz bir Şekilde gerçekleşmesini sağlamak için, eviri konusundaki yetkinlik önemli bir noktadır.

Ortak konu, motif, esin kaynağı maddesi, belirli bir konunun farklı dönemlerde ne Şekilde ve hangi mantıkla işlendiğine açıklık getirir. Ele alınacak olan konunun her dönemde aynı mantıkla, aynı anlayış biçimiyle algılanması mümkün değildir ve böyle bir bakış açısının olmasının beklenemeyeceği kabul edilebilir bir gerçektir. Örneğin, “eşkiyalık” konusunun işlendiği, Johann Christoph Friedrich Schiller’in “Die Ruber” (Haydutlar) adlı eseri 1782 yılında, Yaşar Kemal’in Almanca’ya “Memed mein Falke” olarak çevrilen İnce Memed adlı eseri 1930 yılında yayımlanmıştır, dolayısıyla aynı konu farklı dönemlerde ve farklı yerlerde ele alınmıştır.

1.2.2. Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminde İnceleme Yöntemleri

Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminde, ikincil kaynaklara yönelik farklı inceleme yöntemleri bulunmaktadır. İnceleyicinin bu aşamada yararlandığı bu ikincil kaynak durumundaki eserler, yazarın başka eserleri, yazarın biyografisi, eserin yazıldığı dönemle ilgili tarih, sosyoloji gibi alanlardan kitaplar, psikoloji, linguistik, mitoloji, din gibi alanlarla ilgili bilgiler ya da dünya edebiyatından başka eserler olabilmektedir. Bu kaynakların türü, edebiyat incelemesinin hangi metot kullanılarak yapılacağını belirlemektedir (Aytaç, 2009: 97).

Karşılaştırma Edebiyat Biliminde kullanılan inceleme yöntemlerini Şu Şekilde sıralamak mümkündür: (bkz. Aytaç, 2009: 97-101).

1. Pozitivist İnceleme: Edebi eserin yazarın hayat hikayesine bağlı kalınarak ve

bununla ilişkilendirilerek uygulanan inceleme türüdür.

2. Psikinalitik (Freudcu) İnceleme: Edebi eserin yazarın bilinçaltına inilerek esas alındığı görüşüne dayanarak yapılan incelemedir.
3. Marksist İnceleme: Edebi eserin, yazarın ait olduğu toplum ve sınıfın özelliklerine dayandırılarak anlatıldığı inceleme türüdür. Sosyal yapı, sınıfsal farklılıklar, toplumsal ilişkiler göz önünde bulundurulur.
4. Feminist İnceleme: Edebiyat eserinde cinslerin konumunu inceler. Aslında Marksist düşünceye ters düşse de, temelde Marksist düşüncenin bir türüdür. Haksızlığa uğrayan kadınların sesini duyurmak için, kadın yazarların duyarlılıklarını eserlerine yansıtması şeklinde görülür.
5. Hesaplaşmacı İnceleme: Edebi eserin başka metinlerle hesaplaşması sonucunda ortaya çıkan inceleme türüdür. Burada bir metnin başka bir metin içinde alıntı, çalıntı biçiminde etkili varlığı ele alınır. Asıl metinle bağlantıların neler olduğu, metinler arası semantik ilişki, yazım, noktalama, fonoloji, morfoloji, sözcük dağarcığı açısından hesaplaşma ve irdelemeler göz önünde bulundurularak inceleme yapılır (bkz. Baytekin, 2006:147).
6. Dilbilimsel İnceleme: Edebiyat eserinin ait olduğu dil sistemine göre açıklanabileceği düşüncesine dayanır. Burada stilistiğin ne kadar büyük etkisi olduğunu Baytekin (2006:146) şu şekilde açıklamaktadır:
  - Eserde duygusal heyecan bildiren dil öğeleri var mıdır?
  - Dilsel öğeler arasındaki uyum nasıldır?
  - Bireysel dil kullanımı, yaratıcılık söz konusu mu?
  - Eserdeki dil, geleneksel mi yoksa edebi bir dil özelliğine mi sahip?
  - Aynı yazar ya da şairin farklı zamanlarda yazdığı eserdeki dil kullanımı arasında farklılık mevcut mu?
  - İmgesel yoğunluk, benzetme, mecaz, anlatım sanatları, kişileştirme, sözcük kullanımı gibi özellikler nasıl kullanılmış?

7. Okuyucuya Yönelik İnceleme: Edebi eserin değeri, okuyucuyu etkileme gücü ile ve okuyucuda bırakmış olduğu etki ve izlenim sonucu belirlenir. Bu inceleme türünde esas olan, okuyucunun eser hakkındaki düşüncesidir ve eserin okuyucunun zamanın şartlarına, toplumsal ve tarihi beklentilere cevap verip vermemesi gerçeğidir.

8. Felsefeye Dayalı İnceleme: Herhangi bir felsefe ekolü belirlenerek bu görüşün eserde ne şekilde ve hangi yollarla yansıtıldığı ilkesine dayanan inceleme türüdür. Bu inceleme türünde esas alınan felsefe türü Varoluşçu (Eksistansialist) felsefedir. Bunun nedeni, 1. ve 2.Dünya savaşlarının yarattığı düşüncedir. Örneğin; Robert Musil'in *Der Mann ohne Eigenschaften* (Niteliksiz Adam) adlı eserinde ya da Inmgeborg Bachmann'ın şiirlerinde dönem sorunlarını, varlık ve zaman olgularından bahsetmeleri gibi (bkz. Baytekin,2006:151).

9. Metne Bağlı İnceleme (Werkimmanent): Edebi eseri öz ve içerik bakımından inceler. En küçük konu biriminin motif olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Örneğin; iki farklı döneme ait yazarların işledikleri baba motifi gibi.

10. Yapısalcı İnceleme: Özne, nesne, gönderici, alıcı gibi dört temel öge üzerine kurulmuş bir inceleme türüdür. Edebi esere açıklık getirmek yerine, eserin soyutlaşmasına neden olmaktadır.

11. Yorumlayıcı İnceleme (Hermeneutik): Yazarın, eserin belirleyici ögesini yorumlaması sonucu meydana gelen inceleme türüdür.

12. Alımlama Estetiği (Rezeptionsästhetik): Edebi eserlerin, farklı zaman dilimlerinde okuyucu tarafından algılanmasına bağlı olarak değişen inceleme türüdür.

13. Çoğulcu İnceleme (Eklektik): Araştırmacının eserde ağırlıkla göze çarpan özelliklerini göz önünde bulundurarak hangi yöntem ile inceleyeceğine kendisinin karar verdiği inceleme yöntemidir. İncelemeci istediği yöntemi kullanmakta özgür bırakılır.

1.3. Karşılaştırmalı Edebiyatın Diğer Disiplinlerle İlişkisi

Karşılaştırmalı edebiyat araştırmalarında ister farklı zaman dilimlerine ait olan eserler ister aynı zaman dilimine ait olup aynı konuyu işleyen eserler olsun, bu eserlerdeki benzer ve farklı noktalar ortaya çıkarılır.

Edebiyat eserlerini incelerken dikkat edilmesi gereken diğerk bir durum, metne bağılı yapılan incelemedir. Baytekin(2006: 128) e göre, edebiyat incelemeleri özle veya edebi eser, karakter, tip analizleri ile sınırlı kalmamalı, biçimsel incelemeye, ‘nasıl’a yönelik incelemeye yönlenmeli, eserde ele alınan motifin nasıl işlendiğine dikkat edilmelidir.

Komparatistikle ilgili olan başka bir alandan, imagoloji (imgebilim) den söz etmek gerekirse, bu tanımın ulusların birbirleri üzerindeki etkisini araştırdığını söylemek mümkündür. “Kendi ülkelerindeki ya da yabancı ülkelerdeki mevcut durumlar göz önünde bulundurulmasaydı, hiçbir edebiyatın bir etki ya da katkıda bulunamayacağı kesindir”. (Rousseau ve Pichois,1994: 84) diye bir söz eklenir karşılaştırmalı edebiyat hakkındaki bu düşüncelere. Aytaç (2009: 90) bu konudaki fikirlerini şu cümlelerle ifade eder:

“Ulusal imgenin yabancı edebiyatlarda aranması ya da herhangi bir edebiyatta, herhangi bir edebi akımda bir ulusun imgesinin ortaya çıkarılmak istenmesi, araştırmının yöntemine bağılı olarak komparatistik çalışması olur da olmaz da. Olabilmesinin koşulu, araştırmının edebiyat bilimi ölçütlerine göre yürütülüp karşılaştırma yaparak sonuçta bir imge tespiti yapmaktır. Aksi halde –ki eleştirilerin önemli bölümü bu yöndedir- sosyal psikoloji, tarih gibi bilimlerin verileriyle çalışmak zorunluluğı oluşur ve bu da söz konusu araştırmayı edebiyat bilimsellikten, dolayısıyla komparatistikten uzaklaştırır.”

İnci Enginün’ün, *Mukayeseli Edebiyat* başlıklı kitabında (Dergah Yayınları, İstanbul, 1989) yer alan yazılarından çoğı bu çeşit imgebilimsel çalışmadır. Bu açıklamaya göre, ulusal imge hakkında gerçekleştirilen bir araştırmının komparatistik adıyla kullanılabilmesinin koşulu, onun edebi ölçütlere bağılı kalınarak yazılmasıdır. Bu ölçütlere bağılı kalarak gerektiğı gibi karşılaştırma yapılmayan eserler sadece imgebilimsel bir çalışma olarak adlandırılabilir.

Komparatistiğın etkin bir şekilde rol oynadığı alanlar içinde diğerk yazarları ve yaptıklarını kopya etmek değıl de, aksine onlardan esinlenip ilham alma, kendine örnek oluşturma da yer almaktadır. Örneğın, Alman Edebiyatında Goethe ve Schiller’in arkadaşlıkları, Lessing’in İngiliz edebiyatına hayran olup İngilizleri savunması bunun için birer örnek teşkil etmektedir (bkz. Baytekin 2006: 114) .

Komparatistiğın etkin olduğı diğerk bir alan alımlama estetiğidir. Baytekin (2006: 115)’e göre, alımlama estetiğı, bir eserin aynı dilde, aynı ülkede, aynı dönemde farklı eğitim düzeyi, farklı kültür ve farklı dünya görüşüne sahip insanlar tarafından algılanması,

alımlanması, veya bir eserin farklı dillerde, farklı dönemlerde, farklı kültür ve görüşlerde nasıl alımlandığıdır ve Almanca'da Shakespeare, Fransızca'da Goethe, Türkçe'de Kafka, Türkçe'de Goethe bu türden örnekler arasında yer alır.

Görüldüğü gibi karşılaştırmalı edebiyat kavramı insanoğlunun geçmişten günümüze kadar süregelen yolculuğunda her daim ihtiyaç duyduğu bir kavram olmakla birlikte bir bilim dalı olarak da kendini sürekli geliştirir. Aytaç (2009: 96) bu bilim dalının nasıl kullanılması gerektiğini şu şekilde ifade etmektedir:

“Ben, karşılaştırmalı edebiyat biliminin edebiyatı edebiyatla karşılaştırmanın ötesine geçmemesi ilkesini kabul ediyorum. Bilimlerin tek tek bağımsızlaşma, hatta bilim dallarının özgürlüğünü uzmanlık esnasında ilan ettiği çağımızda, edebiyatı başka dalların aracı olarak görmekten yanayım. Karşılaştırmalı edebiyat bilimi incelemelerinde yöntem karmaşası gibi görünen şey, aslında yöntem çeşitliliğidir. Bir edebiyat eserini hangi metotla incelemekten yanaysanız, karşılaştıracağınız eserleri de o metotla inceler, sonuçta benzer ve farklı noktaları saptar, hatta bu benzerlik ve farklılıkların arkasındaki muhtemel nedenlere yine uyguladığınız metot doğrultusunda işaret edebilirsiniz [...]”

Karşılaştırmanın en temel öğelerinden biri olan doğru yöntemin kullanılması dışında, önemli olan bir başka konu da, karşılaştırma bir yöntem olarak kullanıldığında tutarlı bir temele dayandırılması gerektiği koşuludur (bkz. Öztürk 1998:42).

Öztürk (1998:42) karşılaştırmanın yardımcı bir yöntem olarak kullanılması konusuna şu şekilde açıklık getirmektedir:

“Bir Ingeborg Bachmann ile Adalet Ağaoğlu'nu, yapıtlarından herhangi birini, yazarlara ve yapıtlarına ilişkin tüm ayrıntıları bilmeden, saptamadan, bunlar arasındaki genel yazındışı ve yazınıçi yazın ilişkilerinin ve bağıntılarının ne olduğunu belirlemeden ilk aşamada karşılaştırılmaz. Diğer bir deyişle, karşılaştırmayı bir yöntem olarak kullanabilmek için veri tabanına gereksinim vardır ve o nedenle de karşılaştırma genel yazınsal görümlere, yazarlara, yazınsal biçemlere ilişkin benzerlikleri veya farklılıkları belirginleştirmek için en son uygulanacak yardımcı bir yöntemdir.”

Karşılaştırmanın edebiyatta temel bir yöntem mi yoksa yardımcı bir yöntem mi olduğu konusunda değişik türde düşünceler mevcuttur. Bu durum hakkındaki düşüncelerimi şu şekilde dile getirebilirim: Tabî ki karşılaştırma yapılmadan önce, bilinmesi gereken önemli noktalar bulunmaktadır. Bir eserin yazarının biyografisi, yaşadığı dönemin koşulları, eserin yazıldığı tarih hakkında bilgi sahibi olmadan karşılaştırma yapıp bir değerlendirmeye varılması mümkün değildir. Kaldı ki iki farklı dönemde ve farklı toplumlarda yaşamış olan yazarların eserleri belirli ölçütlere bağlı kalınarak yine belirli

bir açıdan karşılaştırılacaksa, karşılaştırma yapan kişi iki yazarın dönemine de hakim olmalıdır. Aksi takdirde karşılaştırılacak motif sadece günümüz şartlarına bağlı kalınarak değerlendirilir, bu da karşılaştırmaya kesinlikle ters düşen bir durum olur.

1.4. Karşılaştırmalı Edebiyatın Günümüzdeki Yeri ve Önemi

Tanzimat dönemi ile ortaya çıkan batıya hayranlıkla birlikte başladığı belirtilen karşılaştırmalı edebiyat kavramı, o dönemde batıya olan hayranlığın etkisiyle birlikte batının her alanda araştırılmasına neden olur. Batının edebi anlamda da örnek alınmasıyla birlikte eserler, yabancı dillerden dilimize çevrilmeye başlanır. Ve bu sayede aramızdaki farklılıklar ortaya çıkar.

Karşılaştırmalı edebiyatın ülkemizdeki son durumu hakkında Baytekin (2006: 111) düşüncelerini şu şekilde dile getirir:

“Ülkemizde Türkçe ve diğer diller ve edebiyatları arasında olduğu gibi Alman Dili ve Edebiyatı, Alman Dili Eğitimi ve Almanca Mütercim-Tercümanlık bölümlerinde yüzlerce karşılaştırmalı edebiyat tezleri veya edebiyat eserleri üzerinde bölümlerin amaçlarına uygun, yine karşılaştırmalı tezler yazılmıştır ve araştırılmaktadır. Ayrıca edebi çevirilerin, yazarların kendilerini yetiştirmedeki, okurların diğer edebiyatları ve kültürleri yakından tanımalarındaki önemi büyüktür. Karşılaştırmalı çalışmalar sırasında gerek yabancı dildeki gerekse anadildeki edebiyatlar ve eserler ele alınacağından kendi yazar ve şairlerimizi dünyaya tanıtmak, duyurmak görevini de üstlenmiş oluyoruz. Ayrıca, amacımız yabancı edebiyat bilimcilerin kendi edebiyatlarını ve dünya edebiyatını nasıl ele aldıkları, nasıl çözümledikleri, ne gibi kavramların, metotların ve yeni yaklaşımların olduğu konusunda haberdar olup, bilimsel açıdan başkalarına aktarmaktır. Kendi ulusal edebiyatımızda ve edebiyat bilimimizde bu gelişmelerin neler olduğunu yine bilimsel olarak incelemek, duyurmak, edebiyat arası, kültürler arası, bilimler arası iletişimi, dostluğu ve barışı sağlamaktır. Yine karşılaştırmalı edebiyat alanında Türkologlarla ortak ele alacağımız konulardan birisi de, 40-50 yıldan beri yurt dışında yaşayan, kültürel kökleri Anadolu’da, dalları ve yaşamları Almanya’da olan iki buçuk milyonu aşkın Türk vatandaşımızın orada oluşturdukları gerek Türk dilinde gerekse Avrupa dillerinde yazıp yayımladıkları ‘Göçmen Edebiyatı’dır”.

Buradan da anlaşıldığı gibi, sayın Baytekin ülkemizde karşılaştırmalı edebiyatın gelişmesi için neler yapılabileceğini özetleyerek karşılaştırmalı edebiyatın ülkemize sağladığı avantajları örneklerle açıklamaktadır.

Karşılaştırmalı edebiyatın etkin bir şekilde kullanımı ve yaygınlaşması konusunda edebi çeviriler kuşkusuz önemli bir faktöre sahiptir. Zaten tarihimizde de Batıya duyulan ilgi, onların eserlerinin çevrilerek dilimize kazandırılmasını sağlamıştır. Bu çeviriler sayesinde diğer ülkeler hakkında bilgi sahibi olup onların kültürlerini daha yakından

tanıma fırsatına sahip olmaktadır. Kuşkusuz “Göç Edebiyatı” da, bu anlamda karşılaştırmalı edebiyatın gelişmesine katkı sağlamaktadır. Örneğin, burada Almanya’da yaşayan Türkler ile Alman vatandaşlarının Almanya’yı algılayış şekillerinin tamamen farklı olması beklenen bir sonuçtur. İşte karşılaştırmalı edebiyat burada kendini göstererek düşünceler arasındaki farklılıkları ve benzer yönleri okuyuculara en iyi şekilde sunmaktadır. Almanya’da yaşayan Türk yazarların eserleri de Almanlarda büyük merak uyandırmakta, bu da bu eserlerin çevrilmesine neden olarak ülkemizin diğer uluslarca tanınmasına imkan sağlamaktadır. Ayrıca bu şekilde, Almanların Türk edebiyatı hakkındaki düşüncelerini de anlamak mümkündür. Görüldüğü gibi, bir eserin başka bir dile çevrilmesinin yarattığı etki bile karşılaştırmalı edebiyatın sağlamış olduğu faydaların algılanmasına yol açmaktadır.

Günümüzde, milletler arasındaki etkileşim ve iletişim hareketliliğinin edebi hayatta da bir takım önemli gelişmeler yaşanmasına katkı sağladığı görülmektedir. Yazarlar başka ulusların edebiyatlarından çeşitli örnekler okuyarak araştırma yapıyor, uluslar arası toplantılarda da bir araya gelerek fikir alışverişinde bulunuyorlar. (bkz. Aytaç, 2009:46).

“[...]Bu durum yazarların sadece kendilerinin mensubu buldukları toplumlarla sınırlı bir temasın dışında farklı kültürel yapıya sahip ülke toplumlarıyla da bir araya gelmeleri anlamına gelmektedir ki, bu da yazarların farklı toplumsal normlardan esinlenmesine zemin hazırlama olarak yorumlanabilir ve karşılaştırmalı edebiyat için olduğu gibi edebiyat sosyolojisi için de veri teşkil etmektedir. Ayrıca yazarların birbirlerinden etkilenerek esinlenmeleri de zamana bağlı olarak yaygınlaşmaktadır. Bir zamanlar kınanan bir durum artık ‘metinlerarasılık’ adıyla kanıksanmış ve meşru bir nitelik kazanmıştır. Öyle ki, postmodernizmin temel niteliklerinden biri olan ‘metinlerarasılık’, kimin kimden ne aldığıının önemsizleşmesiyle çok doğal bir hal almıştır” (Cuma, 2009:92).

Günümüzde birkaç dilin edebiyatıyla aynı anda ilgilenen eleştirel bir bilim dalı olup üniversitelerde müstakil bir bölümün adı olan karşılaştırmalı edebiyat, başlangıçta sadece Avrupa dil ve edebiyatlarını konu edinen bu saha, günümüzde sınırlarını alabildiğine genişletmiştir (bkz. Çalışkan, 2010: 94).

Geçmişten günümüze türlü değişimlerden geçerek gelen karşılaştırmalı edebiyat kavramı, görüldüğü gibi hem ülkemizde hem de tüm dünyada önemli bir konuma sahiptir. Bu konum bazen ikinci dünya savaşının ortaya çıkardığı ulusçuluk hareketleri ile birlikte değerini yitirirken bazen de savaşın bitmesi ile birlikte ortaya çıkan göç hareketleri ile en üst seviyeye ulaşır. Karşılaştırma, hem diğer ulusları örnek alarak

onların seviyesine ulaşmayı kolaylaştırır, hem de ulusların kendi edebiyatlarını tanıtmasına büyük katkıda bulunur.

BÖLÜM 2: FRANZ KAFKA VE SIEGFRIED LENZ'E GİRİŞ

2.1. Franz Kafka'nın Yaşamı

3 Temmuz 1883 tarihinde Prag'ta Yahudi kökenli tüccar Hermann Kafka ve eşi Julie Kafka'nın ilk çocukları olarak dünyaya gelen Franz Kafka, yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde yaşayan ve edebiyata önemli eserler kazandıran bir yazar olarak bilinir. Kız kardeşlerinin Nazi Almanyası'nın Yahudi katliamı sırasında hayatlarını kaybettikleri bilinmektedir (<http://www.franzkafkatr.com>).

Alman toplumu ile iç içe büyüyen Franz Kafka, Fleischmarkt kentinde bulunan "Deutschen Knabenschule" (Volkschule) de öğrenim görür. 1901- 1906 yılları arasında Prag' ta bulunan Alman Üniversitesi'nde ilk iki hafta Kimya bölümünde okuduktan sonra, daha sonra hukuk alanında, ikinci dönemde ise Alman Dili ve Edebiyatı bölümünde öğrenimine devam eder. (Bkz. Kafka,1995:5). Bulunduğu çevre itibariyle Almanlarla da iç içe bir şekilde yaşayan Kafka, deyim yerindeyse kimlik bunalımına girerek yabancılaşmaya başlar. Bu yabancılaşma, hem kendisine hem de çevresine yöneliktir aslında. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

"[...] Böylece Franz Kafka, aşırı derecede hristiyan kültürüyle çevrili bir toplumda, yahudi kökenden gelen bir çocuk olarak, farklı dil çevreleri ile kaynaşmış bir toplumda yaşadı. Ancak o dinini, yahudilerin görev ve sorumluluklarının sadece kısmi olarak yerine getirildiği bir ailede, uzun süredir dine yabancılaşmış ve din dışında kalmış bir şekilde yaşar. İki ağabeyi erkenden ölen ve kendisinden sonra üç kız kardeşi dünyaya gelen Kafka' nın durumu, en büyük çocuk olarak pek kolay değildi. Anne ve babası çocukları ile pek az ilgileniyordu ve çocukların eğitimini evde çalışan kişilere bırakmışlardı. Babasının dükkanı, duyarlı bir genç olarak büyüyen Kafka' nın ilgisini çekmiyordu, anne ise güçlü ve kibirli olan eşi tarafından yönlendiriliyordu. Bu gibi pek çok sebepten dolayı, Prag çevresinde yabancılaşmış bir şekilde yaşamak zorunda kalan Kafka için, sürekli olan yazdığı Alman Dili hayatında etkin rol oynar" (Kafka, 1995:15).

Alıntıdan da anlaşıldığı gibi, farklı kültürlerin bir arada yaşandığı bir toplumda, ailesi tarafında da beklenen ilgiyi göremeyen Kafka, insanlardan uzaklaşır ve kendi iç dünyasında bir yer açarak yazma fikrini burada oluşturur.

Franz Kafka'nın ailesinin, yaşadığı çevrenin, mesleğinin kendisine ve yazmasına ne gibi etkisi olduğunu kendi sözleriyle şu şekilde belirtmek mümkün olacaktır:

"Şansım, yeteneklerim ve bir şekilde istifade edebileceğim bir alan var edebiyatta.[...] Bu edebiliği çeşitli nedenlerden dolayı, tamamıyla olması gerektiği gibi kullanamıyorum. Aile ilişkilerimden başka, işlerimin gidişatı ve birtakım özel

nedenlerden dolayı edebiyatı yaşayamıyorum; bundan başka sağlığım ve karakterim de kendimi belirsiz bir yaşam yaşamaya feda etmeme neden oldu. Daha sonra bir sosyal sigorta kurumunda memur olarak çalışmaya başladım. Şu an bu iki mesleği de bir arada yürütmeye tahammül edemiyorum. Birisindeki en küçük bir şans, ikincisinde büyük bir şanssızlık getirdi. Bir gece iyi bir şey yazdım; ancak büroda işlerim kötü gitti ve hiçbir şeyi tamamlayamadım. Bu bitmez tükenmezlik beni gitgide sinirlendiriyor. Büroda görünürde tüm görevlerime yetişiyorum; ancak içsel görevlerimi yerine getiremiyorum, ve tamamlayamadığımı düşündüğüm her içsel görev, bana şanssızlık olarak yansıyor” (Kafka,1995:16).

Görüldüğü gibi, Franz Kafka memurluk görevini görünürde yerine getirmesine rağmen, bunun yanı sıra başka bir işle -yazı yazmakla- meşgul olduğu için içsel olarak bu durumdan duyduğu rahatsızlığı bu şekilde ifade etmektedir. İçsel anlamda da kendini rahat hissetmek isteyen Kafka, hayatta en çok istediği şey olan yazı yazmayı seçerek bu şekilde yoluna devam eder. İleriki zamanlarda hayatın bu şekilde yazı yazarak anlamlandırmaya çalışan Franz Kafka, 1902 yılında, hayatında oldukça önemli bir yere sahip olan ve kendisi öldükten sonra eserlerinin okurla buluşmasına büyük katkıda bulunan Max Brod ile tanışır. 1906 yılında hukuk doktorasını tamamlayan Kafka, daha sonraki yıllarda Bir Kavganın Tasviri ve Ceza Kolonisi isimli eserlerini yayımlar. Daha sonraki yıllarda bunları, Dönüşüm, Amerika, Dava, Yargı isimli eserleri takip eder.

1924 yılında sağlık durumu gittikçe kötüleşmeye başlayan Kafka vereme yakalanarak Viyana yakınlarında bulunan Kierling’teki Dr. Hoffmann Sanatoryumu’nda tedavi altına alınsa da kısa süre sonra 3 Haziran 1924 tarihinde hayatını kaybeder (Bkz. Kafka, 1995:12).

Franz Kafka’nın eserlerinin büyük çoğunluğunun, genel anlamda yapı ve düşünce itibariyle çeşitli yönlerden ele alınarak incelenmesi mümkündür. Bundan dolayı, Kafka’nın iç dünyasına inilerek yorumlar yapıldığı için, kesin yargılara varmak ta tam anlamıyla mümkün bir durum değildir. Wilhelm Emrich bu konuyu şu şekilde dile getirmektedir:

“Aslında Kafka’nın edebi eserleri bugün bile kesin bir şekilde yorumlanamaz. Bu durum, ancak onun iç yapısının ve iç dünyasının bir bölümü açıklığa kavuşursa mümkün olabilir. Kafka’nın bu görünürdeki kapalı ve çok anlam içeren eserleri, edebiyat tarihçilerini zorlayarak onları büyük bir çıkmaza ve belirsizliğe doğru sürüklemektedir. Kafka’nın eserlerini yorumlarken çaresizliğe kapılanlar, Kafka’yı dini ve ruhsal boyutlar içerisinde ele alarak toplumu günümüzdeki anlayışa göre değerlendirmeye çalışmışlardır. Bu durumu çözüme kavuşturmanın tek yolu, metinleri irdeleyerek eserleri ile nasıl bir ilişki kurduğunu anlamaya çalışmak ve her metnin kendine özgü özelliklere sahip olduğu düşüncesinden yola çıkarak her

eseri mantıklı bir yorumla anlamlandırmaya çalışmak, böylelikle kalıcı olarak çözümü sağlamaktır” (Friedmann ve Mann,1961:191).

Kafka'nın eserlerini anlayıp yorumlayabilmek için, hayatına, hayatındaki insanlara, insan ilişkilerine, eserlerinin konusuna bakılarak bir değerlendirmede bulunmak mümkündür. Eserlerinin sürrealist yapıda olduğu düşünülse de realist anlamlar taşıdığı da bir gerçektir.

“İnsan bir arayış içerisinde. İnsan kendini sonradan çeker. Çeşitli eserlerinde, ilk yıllarında yayımladığı “Bir Savaşın Tasviri” adlı eserinden, daha sonraki yıllarda yayımladığı “Bir Köpeğin Araştırması” isimli eserine kadar, insanın kendini çekmesi, yok bilmesi, gerçeğe ulaşmanın bir koşulu olarak kabul edilebilir[...] İnsanın bu şekilde kendini çekip yok gibi göstermesi, maddi ya da ruhsal anlamdaki yokluk gibi düşünülmemelidir. Bu durum, tamamen alışılmışlığın dışına çıkarak özgünlük kazanmak anlamına gelir[...] Tıpkı gökyüzüne doğru tutulan teleskoplarla dünya aleminin açık seçik yansıtılması gibi, her gün Kafka hakkında yazılan yazılar sayesinde de onun iç dünyası anlaşılabilir” (Friedmann ve Mann,1961:191).

Alman Edebiyatının yanı sıra dünya edebiyatına da önemli eserler kazandıran Franz Kafka'nın eserlerinin günümüze kadar ulaşmasını onun yakın arkadaşı Max Brod'a borçluyuz.

2.1.1. Franz Kafka'nın Yaşadığı Dönem

1883-1924 yılları arasında hayatta olan Franz Kafka, 20. Yüzyıl Alman Edebiyatının önemli bir temsilcisi sayılmaktadır. 20.yüzyılın ilk yarısı tüm dünyada toplumsal olaylar, karışıklıklar ve büyük savaşlarla örülü bir zaman dilimi olarak bilinir.

“19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın ilk yarısı bütün Avrupa'da olduğu gibi Almanya'da da büyük toplumsal çalkantılar, dünyayı kasıp kavuran savaşlar gibi önemli gelişmelere sahne olmuş bir dönemdi. Bu hareketlilik ve toplumsal altüst oluşlar edebiyat açısından da önemli bir kaynak olmuş; ciddi etkiler yaratmıştır. Edebiyat ve kültür dünyasında birçok yeni akım bu dönem ortaya çıkmış; sosyalist gerçekçilik bu dönemde boy atmıştır. Özellikle 20. yüzyılın başlarında ülkede emekçilerin baskı ve sömürüye karşı verdiği mücadelesi edebiyat eserlerinde de sistemi sorgulayan, bireyin özgürleşmesini savunan eserlerin üretilmesine yol açmıştır”(Çelik, Yeni Hayat, Alman Edebiyatı, <http://www.yenihayat.de/kutur/alman-edebiyati>).

Bu değişen sisteme dahil olan bir isim de kendine has tarzı ve eserleri ile Franz Kafka olur. Kafka, değişen toplum şartlarını göz önünde bulundurarak eserlerine bu şekilde yön verir. O dönemde edebiyat alanında pek çok akım etkili olmaktadır. 20. Yüzyıl Alman Edebiyatında sanat alanındaki akımlara benzeyen İzlenimcilik (İmpresyonizm), Sembolizm (Simgecilik), Dışavurumculuk (Ekspresyonizm) gibi çeşitli akımlar

görülmüştür.

Franz Kafka'nın yaşadığı dönemde etkisinde kalıp yazılarını bu düşüncenin etkisiyle yazdığı akım Ekspresyonizm (Dışavurumculuk) akımı olur. Bu akım hakkında bilgi verilecek olursa, Ekspresyonizmin, 19.yüzyılda Fransa'da ortaya çıkan doğanın insanda yarattığı izlerin aktarılması olarak açıklanan Empresyonizm (İzlenimcilik) akımının dış dünyaya bağlılığına ve Naturalizmin doğayı taklit etme tutumuna tepki olarak ortaya çıktığını söyleyebiliriz (bkz.<http://www.edebiyatfakultesi.com>).

İnsanın iç dünyasını ve bütün duygularını olduğu gibi ortaya çıkarıp anlatan bu akım, gerçeğin her insana göre değişebileceği fikrinden yola çıkarak, sanatçının kişiliğini ve gerçekleri kendi düşüncesine ve bakış açısına göre dile getirmesi fikrini savunur. (bkz. <http://www.edebibilgiler.com>). Franz Kafka da eserlerini bu akımın etkisi ile ortaya çıkarır. Ekspresyonizm akımının başlıca özelliklerine değinilecek olursa şu gibi özelliklerin belirgin bir şekilde ortaya çıktığı görülmektedir:

- “●Ekspresyonizmde insanın iç dünyasına ait duygular, ruhsal durumlar anlatılır.
- Ekspresyonistler iç gözleme büyük önem vermişlerdir.
- Dış alemin anlamsızlığına, ruh ve anlam kazandırmayı düşünmüşlerdir.
- Bu edebiyat akımında çelişmelerin ruhsal durumu, bozguncu renkler, garip biçimlerle haykırışlar yer alır” (Bkz. <http://www.edebiyatogretmeni.org>).

Bu akımın önemli temsilcileri arasında, öykü ve roman alanında Franz Kafka, şiir ve eleştiri alanında Thomas Stearns Eliot, şiir ve roman alanında James Joyce gibi önemli isimler yer almaktadır. Dışavurumculuk, 1914-1918 yıllarına tekabül eden Birinci Dünya Savaşı'nın karışıklıkları sonucu ortaya çıkar. Bundan dolayı, bu eserlerin farklı bir tarzda dile getirildiği söylenebilir.

“Ekspresyonist eserlerin çoğu kabus gibi bir niteliğe sahipti. Her şeyin ötesinde Ekspresyonizm tüm geleneksel sanat standartlarının reddedildiği radikal bir deneysellik hareketiydi. Belki de en büyük ekspresyonist yazar Franz Kafka'ydı. Onun hayalsi stili garip görüntüler, kılık değiştirmiş referanslar ve psikolojik işkence ile yanıltıcı basitlikteki betimlemeleri harmanlar. Sonuç ise edebiyat tarihindeki önemli ve etkili bir stil olmuştur. Kafka'nın “Duruşma” (1925) romanı yazarın ve edebiyata kattığı bu özgün stilin tipik ürünlerinden biridir” (Çelik,Nazi Döneminde Edebiyat, <http://www.yenihayat.de/kutur/alman-edebiyati>).

Yukarıdaki alıntıdan yola çıkarak, Kafka'nın bu “kabus gibi niteliğe sahip” konular içeren eserlerine örnek vermek gerekirse, *Dönüşüm* eserinde de aynı özellik görüldüğü

söylenbilir. Eserde, ani bir değişimle insanlık özelliğini kaybedip zayıf, küçük, çirkin bir böcek haline dönüşen bir bireyin yaşadığı kriz gözler önüne serilmektedir. Her zamanki gibi işine gitmek için uyanan ana karakter, gözlerini açtığı andan itibaren bir kabusun içerisinde bulur kendini. Önce bu değişime inanmak istemese de kısa zaman sonra bu gerçeği kabullenmesi dikkat çekici bir durum olara çıkar karşımıza.

Yine aynı şekilde *Dava* isimli eserinde bir türlü karşılaşmadığı güçler, otoriteler karşısında henüz kendisinin de bir bilgisi olmadığı dava üzerine mahkemede yargılanmak zorunda kalan ve tüm hayatı alt üst edilen, sonunda da ölüme mahkum edilen bir kişinin yaşadıkları gözler önüne serilmektedir. Bu eserde de yine ekspresyonizme uygun olarak olaylar, fantastik ve ürkütücü durumlar, ilginç bir yaklaşımla ele alınarak işlenir.

Özetle belirtmek gerekirse, Franz Kafka yaşadığı dönemin, o zaman diliminin özelliklerini ve duygu ve düşüncelerini eserlerine yansıtarak yorumlayıp eserlerini dünya edebiyatına kazandırmıştır.

2.2. Siegfried Lenz'in Yaşamı

17 Mart 1926 tarihinde Lyck adındaki küçük bir kentte dünyaya gelen Siegfried Lenz, savaş sonrası ve günümüz Alman Edebiyatının en önemli yazarlarından birisidir. Henüz küçük bir çocukken hayatın ağır sorumluluklarını üzerine almak zorunda kalır. Savaş başladığında henüz 13 yaşında olan Lenz için bu yük sanıldığı kadar problem değildir. Lenz bu durumu kendi sözleri ile şu şekilde dile getirir:

“Savaşın başladığı gün caddenin kenarında öylece durdum ve savaş dehşetinin getirdiğı bu büyük talihsizliği izledim. Gördüğüm şeyden yakınmadım, korkmadım, tüm bu olanların nasıl sona ereceğini kendime sormadım. Ne kendimi, özümü inkar etme isteğine, ne de kendimi korkutma gibi bir isteğe sahip değildim: Tek hissettiğim şey, kendimi yalnızca kaçınılmaz bir izleyici olarak görmemdi” (Lenz, 1970:16).

Siegfried Lenz on yaşlarında orduya alınarak savaş için yetiştirilirken, gençlik zamanlarına denk gelen on yedili yaşlarda bahriyeye gönderilir. Burada nasyonel sosyalist rejiminin son bulmasına yakından tanıklık eder. Bu zaman diliminde geçen olaylar Lenz'in bilincinde yer edinerek onun yazar olarak geçireceğı daha sonraki yaşamını da büyük ölçüde etkiler (Bkz.Bassman,1978:12).

Yaşadığı dönemdeki olaylardan büyük ölçüde etkilenen Lenz, edebi yaşamına da bu

olaylar doğrultusunda bir yön vermek zorunda kalır. İkinci Dünya Savaşı bitmeden kısa süre önce Danimarka'ya kaçan Siegfried Lenz, bu kaçıışı esnasında Schleswig-Holstein'da İngilizler tarafından esir alınır (www.msxlab.org/forum/edebiyat). Siegfried Lenz İngiliz esaretinden kurtulduktan sonra 1945 li yıllarda Hamburg'a taşınarak burada 1949 yılında evleneceği Liselotte ile tanışır.

1950 li yıllarda zamanın en ünlü gazetelerinden biri olan "Die Welt" te gazeteci ve redaktör olarak çalışmaya başlamadan önce burada felsefe, İngiliz filolojisi ve Alman Edebiyat Tarihi gibi bölümlerde okur (Bkz. www.siegfried-lenz.de). Daha sonra kendini en iyi şekilde ifade etmek ve olayları anlamlandırmak için yazmaya yönelen yazarın kitapları Frankfurt Main kentinde Goethe ödülü*, Alman kitap basım ve yayıncılığında Barış ödülü† ve 2009 yılı barış ve insan hakları için Lew-Kopelew-Preis‡ adlarında çok önemli ödüller kazanarak edebiyatta saygın bir yer edinir.

İlk romanı 1951 yılında ortaya çıkan "Es waren Habichte in der Luft" ismiyle karşımıza çıkar. Romanın konusu, kötülöklere tepki niteliğindedir. Aslında Siegfried Lenz, bu eserinin konusunu oluştururken, Dostoyevski ve Faulkner'den de esinlenir (Bkz. Bassman,1978:13). İkinci romanı olan "Duell mit den Schatten" 1953 yılında yayımlanır. Bu eserde, geçmiş bir albayın gözüyle değerlendirilir. Lenz'in bu eserde verdiği mesaj, "Geçmiş şu an için bir zehirdir" denebilir (Bkz. Lenz, 1953:32). Siegfried Lenz, "Es waren Habichte in der Luft" ve "Duell mit den Schatten" isimli romanlarında politik amaçlarla kendini gösteren bir yazar olurken, 1955 yılında yayımlanan "Die Suleyken Geschichten" isimli hikaye kitabında bu niyetine bir son vererek olaylara mizahi bir şekilde yaklaşmaya başlar ve barışseverlik temasını işler (Bkz. Bassman,1978:24).

---

* Frankfurt kentinde verilen Goethe ödülü 1927 yılında uygulamaya konulmuş olup Johann Wolfgang von Goethe'nin doğum günü olan 28 Ağustos tarihinde her üç yılda bir düzenlenir.

† Orijinal adı "Der Friedenspreis des Deutschen Buchhandels" olan Alman kitap basım-yayıncılığının Barış Ödülü, her yıl Frankfurt kitap fuarında düzenlenen milletlerarası bir barış ödölüdür.

‡ Lew-Kopelew-Preis (Lew Kopelew Ödülü) ismini Rus yazar Lew Kopelew'den alır. Barış ve insan hakları adıyla anılır. 2001 yılından itibaren Köln'de aynı ismi taşıyan bir forumda adını duyurmaya başlamış olup vakfedilmemiş bir ödölüdür.

1970 yılında Federal Almanya Cumhuriyeti Başbakanı Willy Brandt'ın daveti üzerine, Almanya-Polonya arasında düzenlenen bir anlaşmanın imzalanması için Günter Grass ile birlikte Varşova'ya gider.(www.dieterwunderlich.de).

1951 yılından beri Hamburg'da yaşamını sürdürmekte olan Siegfried Lenz, Düsseldorf Heinrich Heine Üniversitesi'nde 2003 yılından beri misafir profesör olarak görev yapmaktadır.(www.msxlabs.org/forum/edebiyat).

Siegfried Lenz'in romanlarının konusunun büyük çoğunluğunu toplumsal konular oluşturmaktadır. Bu konular, günlük hayatta yaşanan pek çok bilindik olayın harmanlamasından da oluştuğu için, romanları okuyucuyu içine çekmeyi başarır. Romanlarının ya da hikayelerinin konusu bundan dolayı okuyucuya yabancı gelmez ve her döneme damgasını vuran bu sosyal içerikli konular, belleklerde derin izler bırakmayı başarır (Bassman,1978: 31).

2.2.1. Siegfried Lenz'in Yaşadığı Dönem

1926 yılında dünyaya gelen Siegfried Lenz, yaşı itibariyle o döneme damgasını vuran olaylara tanıklık eder. O dönemde etkili olan olay, Birinci Dünya Savaşının sonlarına doğru Almanya'da ortaya çıkmaya başlayan ve 1933lü yıllardan İkinci Dünya Savaşının sonlarına kadar mevcut olup etkisini her alanda gösteren otoriter bir rejim olan nasyonal sosyalizm rejimidir. Nasyonal sosyalizm rejiminin kendisini gösterdiği zaman dilimi, Siegfried Lenz'in çocukluk ve gençlik dönemlerine tekamül eder.

Henüz on yaşındayken orduya alınan Lenz, o dönemi şu şekilde anlatır:

“Ben, Hitler, Koch ya da Goebel gibi isimler şehre geldiğinde, binlerce sayıdaki askerle birlikte devlet adamlarını selamlamak için yolun iki yanına dizilen topluluk içinde yer alıyordum. Bizler el işaretleriyle birlikte sevinç çığlıkları atıp çiçeklerle birlikte ıslık çalıyorduk. Bizden beklenen her şeyi yerine getiriyorduk” (Lenz,1970: 16).

Daha on yedi yaşındayken donanmada görev alan Siegfried Lenz, Nasyonal sosyalizm rejiminin sona ermesine yakından şahit olarak o dönemde yaşanan gelişmeleri şu şekilde aktarır:

“Nüfuz sahibi olanlar güçlerini kaybetmeye başladılar, güç sahibi olanlar egemenliklerini kaybettiler, ve o zamanlardan beri o anlar hep aklımda kaldı: Kendimi anlayabilmek için, düşen, çöken, kaybeden insanlara ne olduğunu anlayabilmek için, çöküş anının tasvir edildiği birkaç hikaye yazdım. Yazmak,

insanları, olayları ve çatışmaları anlamayı öğrenebilmek için iyi bir fırsattır” (Lenz,1966: 12).

O dönemde yaşanan olaylar Siegfried Lenz’in dünyasında öyle bir yer edinir ki, Lenz olayları daha iyi bir şekilde anlamlandırabilmek için nasyonel sosyalizm dönemindeki olayları kaleme alır. Zaten ilk romanı olan “Es waren Habichte in der Luft” isimli romanını da 1951 yılında yayımlar. İyilik ve kötülük çatışmasını kaleme aldığı bu romanında Fyodor Dostoyevski ve William Faulkner’in düşüncelerinden etkilenecek yazar. Tıpkı yaşadığı dönemde olduğu gibi, zihinsel özgürlüğün ve kişisel bağımsızlığın yasaklandığı bir sistemi kötü olarak nitelendirerek bu sisteme karşı çıkar (Bkz. Bassman,1978:14).

Siegfried Lenz, Nazi döneminin Almanya’sında yaşayıp o dönemdeki tüm olaylara yakından şahit olduğundan, eserlerinde de bunları konu edinir ve Fyodor Dostoyevski’nin eserlerinden ve düşüncesinden de etkilenecek “Zeit der Schuldlosen” (Suçsuzlar Çağı) isimli tiyatro oyununda artık zamanın suçsuzların, masumların zamanı olması gerektiğini vurgular. Lenz, bu etkilenmeden şu şekilde söz etmektedir:

“ ‘Suçsuzlar Çağı’ isimli tiyatro oyunumda, Nazi döneminde pek çok vatandaşın yaşadığı deneyimleri de göz önünde bulundurarak ‘Suç ve Ceza’ daki problemi ele aldım. Suç işlenen bir zamanda nasıl masum kalınabilir? Ve suçsuz olabilmek için kayıtsız kalmak yeterli midir? Bunu sordum kendime. [...] Bölümün sonunda suçsuzlar bırakıp gidiyorlar, ama onların arasında da bir sorun ortaya çıkıyor, belirli bir mekanda gerçekleşen bir cinayet: Dünya onların hizmetinde. Bu suçluların dünyayı terk etmesi olayı da, Dostoyevski ile kesin bir benzerliği ortaya koymakta” (Sperber,1972:82).

Nasyonel sosyalizm döneminde etkin olan düşünce, akla uygun kriterler ve kurallar yerine, liderlik, boyun eğme, kayıtsız şartsız görevini yerine getirme, sadakat, otoriteye saygı gibi ülkülerdir (Bkz. Bassman,1978:98). Siegfried Lenz’ in, döneme ait olan bu düşüncelere eserlerinde geniş bir şekilde yer verdiği görülmektedir. Özellikle *Almanca Dersi* isimli romanında yine Naziler döneminden bahsetmektedir. Görevini yerine getirmenin sapkınlığa dönüştüğü bir karakter, yine o döneme damgasını vuran düşünce ve zihniyeti, ne olursa olsun görevini yerine getirme ve sadakat gibi kavramların ne derece önemli olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Resim yapma yasağı, yine düşünceleri ifade etme ve aklını kullanma, karar verme özgürlüğünün olmadığı kanıtıdır. Resim yapmak da o dönemde, bir düşünceyi ortaya koymak anlamına geldiğinden, her türlü resim yapmak yasaktır.

Askerlik görevini yapmamak için kurallara karşı çıkıp kendini sakatlayarak özgürlüğüne kavuşmak isteyen çocuğunu reddeden babanın tavrı yine dönemin özellikleri

arasındadır. Baba, sadece görevini yerine getirip üslerine karşı tam bir sadakat örneği sergilemektedir. Bu dönemin insanlarda yarattığı psikolojik sorunlar, hikayenin anlatıcısı konumunda olan ve ıslahevinde kalmak zorunda kalan çocuğun ağzından dile getirilmektedir. Yine romanda anne ve babanın, kızlarının sevdiği çocuğu kendilerinden biri olmadığı düşüncesiyle aşağılayıp onunla arkadaşlık etmesine razı olmamaları da dönemde hüküm süren düşüncelerden biri olan ırkçılığın belirgin bir şekilde var olduğunu kanıtlamaktadır.

Dünyanın iyi ve kötü olarak, üstün ve aşağı insanlar olarak, milletler ve ırklar olarak ikiye bölünmesi, nasyonel sosyalizm ideolojilerinin en önemli noktasını oluşturur (Bassman,1978:110). Siegfried Lenz'in *Almanca Dersi* isimli romanındaki baba karakterinde, bu özellik tüm detayları ile karşımıza çıkar.

“Sosyal toplum dışına atılma korkusu; toplumsal tanınmadan yoksun bırakılma, artık tanınmamak, toplumdaki yerinden atılmak ya da yok sayılmak, düşman olarak adlandırılma gibi tüm bu korkular, farklı uğraşlar üretme anlamında toplum tarafından üretilen geçerli davranış örneklerinin oluşmasına neden olur” (Horn, 1969:73).

Ait olduğu toplumdaki yerini kaybetmek istemeyen polis baba, bu konumunu güçlendirmek için görevine daha da bağlanır ve bu görevi sapkınlığa dönüştürür. Çünkü polis, dönemin hiyerarşik düzeninin dışında kalırsa, toplum tarafından dışlanarak kabul görmez. Bu düşünceyle hareket eden baba, ev içinde de hiyerarşik düzene uyulmasına dikkat eder, hatta tıpkı dönemin baskın düşüncelerinden olan insanların iyi ve kötü olarak ayrılması düşüncesini benimseyerek düzeni bozanı kötü olarak nitelendirip onu dışlar, kati bir şekilde reddeder.

2.3. Franz Kafka'nın Baba Motifi Açısından İncelenen Eserleri Hakkında Bilgi

Bu noktada Kafka'nın eserleri çerçevesinde çalışmamızda inceleyeceğimiz eserlere değinip bunların konuları, figürleri ve kısa özetlerine yer verilecektir. Burada incelenecek eserler sırasıyla *Babaya Mektup*, *Dönüşüm* ve *Yargı* eserleridir.

2.3.1. Babaya Mektup İsimli Eserinin Özeti

Franz Kafka'nın 1919 yılında kaleme aldığı *Babaya Mektup* adlı eseri, Kafka'nın evliliğine karşı çıkan babası Hermann Kafka'ya olan duygu ve düşüncelerini, hislerini tüm gerçekliği ile dile getirdiği bir mektuptan oluşmaktadır; ancak hiçbir zaman sahibi

bu durumdan haberdar olamamıştır.

Babaya Mektup, belirli bir olayla örülü değildir. Bu eser, hem biyografik hem de otobiyografik özellikler taşımasından dolayı, Kafka'nın hayatının anlaşılması için bir anlamda okuyucuya ışık tutmaktadır. Franz Kafka'yı bu mektubu yazmaya iten eden, diğer eserlerinde de hakim olan konuyla -baba-oğul arasındaki çatışmayla- alakalıdır. Babası Hermann Kafka'nın, Franz Kafka'nın Schlesen'de tanıştığı Julie Wohryzek ile evlenmesine engel olmak istemesi, bu eserin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Kafka, bu mektup ile bir bakıma içini dökmüş, babasına hiçbir zaman söylemeye cesaret edemediği olaylardan bahsedip kimi zaman babasının davranışlarını haklı bulmuş, kimi zaman da onu suçlamaktan geri kalmamıştır. Kendini her zaman gerek vücut gerekse davranış bakımından babası ile kıyasladığı bu durumun; onda ruhsal çöküntülere, onun kendini küçük ve aşağılayıcı görmesine, kendini daima yetersiz görmesine neden olduğu görülmektedir.

Babanın sert duruşu ve tehditkar davranışları oğul Franz Kafka'nın giderek suskunlaşmasına, kendinden, aileden ve gitgide toplumdaki yabancılaşmasına neden olur. Babası Hermann Kafka'nın çocuklarına karşı olan sevgisini gösterdiği zamanlar o kadar sınırlıdır ki, oğul Franz Kafka babasının ona karşı sevgiyle yaklaştığı zamanlarda adeta mutluluktan ağlar. Franz Kafka'nın baba korkusunun onda açtığı derin yaralar, onun psikolojik durumunun bozulmasına, babası yüzünden kendini son derece değersiz görüp kendi benliğinden şüpheye düşmesine yol açar.

Franz Kafka, evliliği de tıpkı yazı yazmak gibi bir kaçış yolu olarak görmektedir, yani Julie Wohryzek ile düşündüğü de, bir mantık evliliğidir aslında. Evliliği bir kaçış yolu olarak görmesinin altında yatan neden, evliliğin de tıpkı yazmak gibi, bir bakıma özgürlüğün, kendi ayakları üzerinde durabilmenin, hayatta kimseye bağlı kalmadan kendi kararları ile hareket edebilmenin en güzel sembolü olduğu düşünmesidir. Roman, oğul Kafka'nın babasından korkma nedenlerinin neler olabileceğinin babasının düşünce tarzıyla yanıtlanması ile sona ermektedir.

2.3.2. *Dönüşüm* İsimli Eserinin Özeti

Franz Kafka'nın 1912 yılında yayımlanan ve üç bölümden oluşan, dünya klasikleri arasında yer alan *Dönüşüm* adlı eserinde, Gregor Samsa asındaki ana karakterin bir

sabah ansızın kendini bir böceğe dönüşmüş halde bulması ile yaşadığı şok, bu değişim ile birlikte aile üyelerinin de geçirmiş oldukları değişim gözler önüne serilmektedir.

Bir firmada pazarlamacı olarak çalışan Gregor, bir sabah uyandığında, kendisindeki inanılmaz değişimin farkına vararak bunun geçici bir durum olduğunu düşünür. Böylesine güç bir durumdayken bile, o an aklında olan tek şey, işine gitmek için acele etmesi gerektiği düşüncesidir. İşinden hiç hoşnut olmamasına rağmen, ailesinin borcunu ödeyebilmek için firmada çalışmaya devam etmek zorundadır. Ailesinin geçim kaynağı durumunda olan Gregor, bu büyük değişime kadar ailesine tüm olanaklarını sunmaya çalışır.

Değişime uğradığı o sabah, henüz on yedi yaşındaki kız kardeşi, annesi ve babası tarafından, odasının kapısını açması için ikna edilirken müdürü de işe neden geç kaldığını öğrenmek için evine gelir. Sonunda büyük bir çaba ile kapıyı açmayı başaran Gregor'u gören ailesi şaşkınlıktan ne yapacağını şaşırır. Aile üyeleri geçimlerini sağlayabilmek adına çalışmaya başlar. Oğlu Gregor'un değişiminden önce tam 5 yıldır hiç çalışmayan yaşlı baba, değişimden sonra beklenmedik bir şekilde güçlenerek tekrar bir bankada çalışmaya başlar, annesi dikiş diker, kız kardeşi ise tezgahçılık yapar. Ailenin ekonomik durumu kötüleşmeye başladığından, evlerindeki bir oda üç baya kiraya verilir.

Bir gün oğlunu böcek halinde ilk kez gören annesinin bayılması üzerine, işten gelen baba, oğlu Gregor'u annesinin bayılmasından sorumlu tutarak onu elma bombardımanına tutar. Bir aydan uzun süre sırtına saplanıp kalan o elma ile yaşamak zorunda kalan Gregor, bu acıya daha fazla dayanamayarak yaşamını yitirir. Gregor'un ölümü, aile üyeleri tarafından öylesine büyük bir sevinçle karşılanır ki, hepsi de işyerlerine birer mazeret mektubu yazarak o günü kendilerine ayırmaya karar verirler. Tüm günü şehri dolaşıp gelecek hakkında kendileri için neler yapacakları ile ilgili plan yaparak geçirirler.

2.3.3. *Yargı* İsimli Eserinin Özeti

Franz Kafka'nın 1912 yılının Eylül ayında 8 saatlik süren bir çalışmanın sonunda bitirmiş olduğu ve edebi açıdan büyük bir önem ifade eden *Yargı* isimli eserinde, babasının işini sürdüren başarılı bir iş adamı ve babası arasındaki ilişki dile

getirilmektedir.

Genç işadamı Georg Bendemann, annesinin ölümünden sonra babası ile yaşamını sürdürmektedir. Roman, ana karakter Georg'un, Rusya'nın Petersburg kentinde yaşayan uzun zamandır görüşmediği bir arkadaşına yazmış olduğu bir mektupla başlar. Yıllar önce Rusya'ya kaçan arkadaşının orada işleri pek yolunda gitmediğinden ve Georg'un tam tersi olanaklara sahip olduğundan, Georg arkadaşını üzmemek amacıyla sadece hayatındaki önemsiz şeylerden bahseder. Bu durumda arkadaşlıklarını devam ettirme nedeni de bulunmaktadır. Bu arada yaklaşık bir ay önce varlıklı bir aileden gelen bir genç kızla nişanlanan Georg, hayatında kimse olmayan ve yalnızlıkla mücadele eden arkadaşına bu durumdan söz etmek istemez. Ancak bu son mektubunda, nişanlısının Georg'un tüm arkadaşlarını yakından tanımak istemesi üzerine ısrar etmesi ile birlikte arkadaşını dolaylı yoldan düğününe davet eder. Tüccarlık konusunda başarılı bir iş yaşamı olan Georg babası tarafından takdir edilmemektedir.

Peterburg'taki arkadaşına yazdığı uzun bir mektupla babasının karanlık odasına giden Georg, mektupta neler yazdığını babasına anlatır. Babası, ilk başlarda oğlunun gerçekten böyle bir arkadaşı olduğuna inanmamaktadır. Babasını bu durumun tam aksine inandırmaya çalışan Georg, bir yandan da babasını yatağına taşıyarak onun dinlenmesini sağlamak ister. Bu sırada oğlunun örttüğü örtüyü hızla üzerinden çeken baba, yatağında doğrularak oğlunu, arkadaşına yalan söylemekle suçlarken, kendisinin de arkadaşı ile bağlantısı bulunduğunu itiraf eder. İlk başlarda güçsüz ve hasta olarak görünen baba, bu sırada birden canlanarak eskisi gibi ailenin merkezindeki rolüne sahip olur.

Hikayenin sonunda, babanın oğlunu boğularak ölüme mahkum etmesi ile birlikte odadan koşarak ayrılan Georg, nehirdeki köprüye doğru ilerler. Köprüden atlamadan önce, ailesini her zaman sevdiğini söyler. Bu sırada köprünün üzerindeki trafik dikkat çekicidir.

2.4. Siegfried Lenz'in Baba Motifi Açısından İncelenen Eserleri Hakkında Bilgi

Bu bölümde Siegfried Lenz'in eserleri çerçevesinde çalışmamızda inceleyeceğimiz eserlere değinip bunların konuları, figürleri ve kısa özetlerine yer verilecektir. Burada incelenecek eserler sırasıyla *Das Feuerschiff* ve *Almanca Dersi* isimli romanları ile *Die*

Nacht im Hotel, Das Wrack ve Der Sohn des Diktators isimli kısa hikayelerdir.

2.4.1. *Das Feuerschiff* İsimli Eserinin Özeti

Siegfried Lenz'in 1960 yılında yayımlanan ve tam 3 kez filme uyarlanan *Das Feuerschiff* adlı romanında, son görevleri için yola çıkan bir geminin kaptanı, oğlu ve gemi mürettebatının, gemiye üç yabancıyla katılmasıyla birlikte yaşadıkları olaylar ele alınmaktadır.

Tüm denizin güvenliğinden ve diğer gemilerin seyirinden sorumlu olan, onları tehlikelere karşı uyararak, mayınları temizleyen bu geminin son nöbetidir. Geminin kaptanı, daha önce 16 yıl boyunca kendi gemisinde çalışmış olan Freytag'dır. Kaptan Freytag, bu son seyahatinde, yıllar önce yaşanmış olan bir olay yüzünden kendisini korkak olarak nitelendiren oğlu Fred'i, hem aralarını biraz olsun düzeltmek hem de oğlunun iyi vakit geçirmesini sağlamak için çağırmıştır. Baba-oğul arasında oldukça uzak ve resmi bir ilişki bulunmaktadır. Fred başkalarının düşünceleri yüzünden, babasına karşı önyargılı davranarak onu korkaklık ve cesaretsizlikle suçlayarak babasının sadece kendisini düşünen biri olduğuna inanmaktadır. Nitekim bu olayın aydınlanması için beklenen zaman gelir ve baba-oğul ilk uzun konuşmasını sonunda gerçekleştirebilir. Babası elinden geldiğince oğlunu memnun etmek için uğraşır, gemideki mürettebatla tanıştırır, geldiğinden duyduğu memnuniyeti dile getirir.

Fred, dürbünle etraftaki adaları izlerken, ileride bir bot görerek babasına söyler. Kaptan, içindekilerin zor durumda kalmış olabileceğini düşünerek mürettebatından iki kişinin gidip onları gemiye getirmesini ister. Bu arada oğlu Fred de giderken onlara katılmak isteyince kaptan oğlunun iyiliğini düşünerek reddeder. Botları tamir edilirken içinde av tüfeği bulan Zumpe, telaşa kapılarak bunu kaptana söyler ve ayrıca gemiye binerlerken silahlı olduklarını gördüğünü de ekler ardından. Son nöbetlerinde huzurlu bir yolculuk dileyen kaptan, gemide en ufak bir tatsızlık çıkmasını istemediği için son derece sakin bir şekilde davranır. Nitekim zaman geçtikçe olaylar daha değişik bir hal almaya başlar. Geminin dümencisi Rethorn, radyodaki haberlerden, gemiye gelen Eugen Kuhl ve Edgar Kuhl (Eddie) adındaki iki kardeşin de aranmak üzere eşkallerinin verildiğini, silahlı olduklarını, öğlen hapisaneden kaçtıklarını öğrenerek bunu zaman kaybetmeden kaptana bildirir. Kaptanın yanıtı şaşkıncıdır. Gayet net bir şekilde, onların kim olduklarını bilmeseydi de kimseyi denizin ortasında bırakmak istemediğini söyler (Lenz,

2006:589).

Gemide misafir ettikleri üç kişiden diğeri olan Doktor Caspary, ısrarla, kaptanın seyir yönünü değiştirerek onları istedikleri yere bırakmasını ister. Ancak kaptan her seferinde prensiplerinden taviz vermeyerek hiçbir şekilde geminin seyrinin değiştirilemeyeceğini ifade etmekten geri kalmaz. Doktor Caspary, kaptanın fikrini değiştirebilmek amacıyla ona tam 3000 Mark teklif eder, sonuç yine aynıdır. Kaptan şiddetle bu teklifi reddeder. Doktor Caspary sözlü tehditle ve zor kullanarak, kendilerini istedikleri yere bırakma konusunda, geminin tüm mürettebatını kendi taraflarına çekmeyi çoktan başarır. Ve hala onlara boyun eğmeyen tek kişi kaptan Freytag'dır. Kaptan mücadelesine yalnız olarak devam eder.

Gemideki herkesi aynı yere toplayan Caspary adamları aracılığıyla kaptanı da çağırır. Gemideki hiç kimse bulunduğu yerden kımıldamaya bile cesaret edemezken, kaptan korkusuzca makineli tüfeğe yaklaşır. Bunu fark eden adamlardan biri kaptanı tekrar uyarmanın bir sonuç vermediğini görünce Freytag'a ateş eder. Bu duruma sessiz kalamayan kaptanın oğlu Fred, babasına ateş eden bu adamı bıçaklar. Fred, yaralanan babasının başında diz çökmüş dururken Doktor Caspary ve Eddie yemekhaneye taşınır.

Roman, baba-oğul arasındaki zor ilişkinin düzelmeye başladığının anlaşılmasıyla birlikte sona erer.

2.4.2. Almanca Dersi İsimli Eserinin Özeti

Çağdaş Alman edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Siegfried Lenz'in 1968 yılında yayımlanan *Almanca Dersi* adlı romanı, kendi içinde yirmi bölümden oluşmaktadır. Romanda ana karakter Siggi Jepsen ve ailesinin yaşadıkları ve savaş yıllarındaki Almanya, geçmiş ve bugün arasındaki geçişlerle anlatılmaktadır.

Ana karakter Siggi Jepsen, Almanya'daki bir adada, suçlu gençlerin cezalandırıldığı bir ıslahevinde, cezasını çekmektedir. Almanca öğretmeni, öğrencilerden "Görev tutkusu" hakkında bir kompozisyon yazmalarını ister; ancak verilen süre dolmasına rağmen Siggi bir türlü yazmaya başlayamaz. Aklına yazacak o kadar çok şey gelir ki, beyni bu çokluğun içinde boğulur adeta. Kompozisyon ödevini yapmadığı için müdüre gönderilen Siggi, müdür tarafından cezalandırılarak bir hücreye kapatılır ve belirli bir süre olmaksızın ondan ödevini yazıp teslim etmesi istenir. Roman bu olay ile başlar.

Siggi ödevini yazarken nasıl bir çocukluk dönemi geçirdiğini, anne-baba ve kardeşleriyle ilişkisini ele alır. Siggi polis babası Jens Ole Jepsen'in saplantılı görev aşkını, görevi uğruna kimseye acımadığını, kardeşlerinin Rugbüll'deki evlerini nasıl terk ettiğini, ressam Max Ludwig Nansen ile yakın ilişkilerini yazar. Siggi'nin geçmişini çok fazla ayrıntıya yer vererek yazması, ıslahevindeki psikologların onun hayatını, yaşadıklarını, psikolojik durumunu araştırmalarına neden olur.

Siggi'nin annesiyle gayet mesafeli bir ilişkisi bulunmaktadır. Rugbüll polisi olan babası, hayatını kurtaran ressam Nansen'ın Berlin'den gelen emir üzerine resim yasağını denetlemek için görevlendirilmiştir. Polis baba, görevini o kadar saplantılı bir hale getirir ki savaştan sonra resim yasağının kalkmasına rağmen bu görevi sürdürür. Hatta ressamı denetleme konusunda oğlundan yardım ister, oğluna birlikte çalışmayı teklif eder. Daha sonra babasının ressamın resimlerine zarar vermesinden endişelendiği için, resimleri tavan arasında saklar. Bu olay, Siggi'nin evden kovulmasına ve sonunda resim hırsızlığından ıslahevine gönderilmesine sebep olur.

Roman, Siggi'nin ödevini tamamlaması ile birlikte cezasının affedilmesi ve bir daha hiç dönmek üzere adadan ayrılması ile birlikte son bulur.

2.4.3. *Die Nacht im Hotel* İsimli Kısa Hikayenin Özeti

Siegfried Lenz'in *Die Nacht im Hotel* isimli kısa hikayesi, oğlunun psikolojik durumundan rahatsızlık duyan Schwamm adındaki kaygılı ve düşünceli bir babanın oğlunu mutlu edebilmek adına gerçekleştirmek istediği bir eylemi konu alır.

Hikayede baba, her gün okula gitmeden önce erkenden tren garına gidip trendeki yolculara el sallamayı alışkanlık haline getiren ve yolculardan da bu hareketine karşılık alamadığı için her zaman üzgün ve mutsuz olan küçük oğlunu bir kez olsun sevindirebilmek için eşi ile birlikte küçük bir oyun hazırlamaya karar verir ve şehre inerek oğlunun dört gözle el sallamak için beklemiş olduğu sabah trenine binip kendini göstermeden ona el sallamak için geceyi bir otelde geçirir. Otelde geç saatte yer kalmadığından bir yabancıyla birlikte iki kişilik bir odada kalmak zorunda kalır, ki bu yabancıyla iletişime geçmek istese de pek başaramaz. Schwamm'a karşı kaba davranan bu yabancı çocukları da pek sevmediğini dile getirir, üstelik babayı böyle bir oyunla çocuğunu kandırmakla suçlamaktan da geri kalmaz.

Sabah olduğuunda odada tek başına olduğunu fark eden Schwamm, saatine baktığında trene geç kaldığını fark eder ve büyük bir hayal kırıklığı ile evine döner. Oğlu büyük bir sevinçle babasını kapıda karşılar ve trendeki yolculardan birinin kendisine uzun süre el salladığını söyler. Baba, sabah uyandıığında yabancı adamı odada göremediğinden, adamdan şüphelenerek bastonu olup olmadığını sorar ve hikaye, babanın oğluna el sallayan kişinin o yabancı olduğunu anlaması ile sona erer.

2.4.4. *Das Wrack* İsimli Kısa Hikayenin Özeti

Siegfried Lenz tarafından 1952 yılında kaleme alınan *Das Wrack* isimli kısa hikayede, maddi durumu pek iyi olmayan ve geçimini balıkçılık yaparak sağlayan Baraby isimindeki bir babanın eve dönüşü sırasında bir yarımada da bir enkaz keşfetmesi ile birlikte oğlu Willi ile yaşadıkları olaylar konu edilmiştir.

Bu enkaz ile ilgili hiç kimseye bir şey söylememesi konusunda oğlunu sıklıkla uyaran baba, oğlu ile birlikte enkazın bulunduğu yarımada ya doğru yol alır. Enkazdan değerli şeyler çıkacağını düşünerek denize dalan baba, akıntı yüzünden birçok denemesinin boşa çıkması ile birlikte pes etmeden tekrar dener ve motorunu satarak onunla sualtında kullanacağı bir hava cihazı almaya karar verir. Yine oğlunun yardımı ile birlikte bu kez donanımlı olarak denize dalan baba, gördüğü manzara karşısında hayal kırıklığına uğrar; çünkü gemi onun sandığı gibi yolcu gemisi değil taşıtların ve at arabalarının bulunduğu bir gemidir. Enkazdan çıkıp işe yarayacak gibi görünen tek şey kemiklerdir. Oğlu Willi, babasının her denemesinde onun sözlerini harfiyen yerine getirir ve her zaman babasının yanında olur.

Enkazdan umduğunu bulamayıp yorgun ve bitkin bir halde su yüzüne çıkan baba, umduğunu bulamamış olmanın yarattığı büyük bir hayal kırıklığı ile yarımada ya geri döner.

2.4.5. *Der Sohn des Diktators* İsimli Kısa Hikayenin Özeti

Siegfried Lenz tarafından 1960 yılında yayımlanmış olan *Der Sohn des Diktators* isimli bu kısa hikayede, baba-oğul çatışmasının en açık örneği görülmektedir. “Vater des Volkes und Berge” (Lenz,2006: 663) olarak ün salan ve Gongo Gora adındaki diktatör bir babanın oğlu olan Jürgen Gora, henüz on beş yaşındayken babasının isteği ile kendisini bir anda siyasetin içine bulunarak yönetim işlerinin redaktörlüğü görevini

üstlenmek zorunda kalır; ancak oğlu babasının düşüncelerine tamamen zıt fikirlere sahiptir.

Eserde ben-anlatıcı rolünü üstlenen oğul Jürgen Gora, babasından gizlice mareşal Tibor'un temsilcisi sıfatıyla Hava Kuvvetleri Şefi olarak, güvenilir okul arkadaşlarının da yer aldığı bir plan yaparak babasının da yer alacağı barajın açılış törenini havaya uçurmaya karar verir. Ancak plan, diktatör babanın oğlunun bir arkadaşına yüklü miktarda para vermesi ile birlikte ortaya çıkarak daha başlamadan başarısızlıkla sonuçlanır. Bu olay, baba-oğul arasındaki ilişkinin kopma noktasına gelmesine neden olur. Baba, oğlu ile ilgili akıl almaz bir plan yapar. Bu öyle bir plandır ki, baba oğlunun bir suikast kurbanı olarak yaşamını yitirdiğini herkese ilan eder, hatta annesi bile bu yalana inanır.

Hikayenin sonunda, diktatör baba Gongo Gora oğlunu kendi evindeki özel bir hücreye kapatarak oğlunu yaşarken ölüme mahkum eder.

BÖLÜM 3: UYGULAMALI KARŞILAŞTIRMA

3.1. Franz Kafka'nın Eserlerinde Baba-Oğul İlişkisi Ve Örnekleri

Franz Kafka'nın eserlerinin baba motifi açısından incelenip değerlendirileceği bu bölümde, her bir eserdeki baba figürü ana hatları ile ele alınarak örnekler ile sunulacak ve eserlerden yapılan alıntılar eşliğinde bu konuda geniş bilgilere yer verilecektir. Baba ile ilgili ortaya atılan bir düşünce nedenleri ile birlikte verilerek bu durum örnekler ile birlikte desteklenecektir.

3.1.1. Babaya Mektup İsimli Eserinde Baba Motifi

Babaya Mektup, tıpkı Franz Kafka'nın pek çok eseri gibi Max Brod aracılığıyla ortaya çıkan, Kafka'nın yaşam öyküsünü içeren, bu sayede onun daha iyi anlaşılmasını sağlayan, baba figürünün oğul Kafka'da yarattığı olumsuzlukların su yüzüne çıkmasını sağlayan en önemli eserlerden biridir. Eser, adından anlaşıldığı üzere, küçüklükten başlayan baba-oğul ilişkisinin zamanla nasıl baba-oğul çatışmasına dönüştüğünü akıcı bir dil ile anlatır.

Kafka'nın babası, oğluna duyduğu sevgiyi pek belli etmemesini, ciddi duruşunun altında yatan nedeni, kendisinin samimi olmasına bağlamaktadır. “*Seni hep sevdim, dışardan sana karşı diğer babaların davrandığı gibi davranmasam da, çünkü ben başkaları gibi yapmacık tavırlar takınamam*” (Kafka,2008:16). Babası, çocuklarına sevgiyle yaklaşmayı yapmacıklık olarak ifade etmektedir.

Oğul Kafka kendini korkak ve ürkek olarak nitelendirirken babasının tüm üstün özelliklerinden, dayanıklılığından, sağlığından, iştahından, güçlü sesinden, konuşma yeteneğinden, dünyaya tepeden bakışından, azim ve kararlılığından söz etmektedir (Kafka,2008: 17).

Baba her zaman bütünüyle işi ile ilgilenir, o zamanlar tek düşüncesi işini nasıl halledebileceği, nasıl güzel bir hale getirebileceği düşüncesidir. O anlar, çocukları bile aklına gelmez, bu ilgisizlik çocukta, o yaşta anlam veremeyeceği ruhsal çöküntülere neden olur. Franz Kafka, çocukken babası ile olan bir anıyı yıllar geçtikten sonra bile ilk günkü gibi hatırladığını ve bu olayın izlerini hala taşıdığını şu şekilde ifade eder:

“*Bir keresinde gece vakti durmadan su diye mızırdanıyordum, kuşkusuz*

susuzluktan değil, belki kısmen sinirlendirmek, kısmen de kendimi oyalamak için. Birkaç sert tehdit fayda etmeyince, beni yatağımdan almış, sahanlığa taşımış ve geceliğimle kapalı kapının önünde kısa bir süre yapayalnız bırakmıştın[...] Anlamsızca su isteyip durmanın doğallığıyla, dışarıya taşınmanın olağandışı korkutuculuğunu kendi doğam gereği hiçbir zaman doğru ilişki içine sokmayı başaramadım. Yıllar sonra bile, o dev adamın, babamın, en yüksek merciin neredeyse hiçbir neden olmaksızın geleceğini ve gece yarısı beni yatağımdan çıkarıp sahanlığa taşıyacağını, yani onun gözünde böylesi bir hiç olduğumu düşünerek azap çektim” (Kafka,2008:19-20).

Bu durum, bir babanın kendi davranışlarının, küçük yaştaki çocuk üzerinde yaratacağı etkiyi anlamış olması gerektiğinin çocuk açısından ve onun geleceği için ne kadar önemli bir faktör olduğu görülmektedir.

Baba, oğlu için dünyadaki her şey demektir. Oğul Kafka’ya göre, baba nasıl görünüyorsa, çocuğun önündeki her şey de öyle olmalıdır.

“Ben sıksa, güçsüz, ince; sen güçlü, iri, geniş. Kendimi acınulası bir halde görürdüm, üstelik yalnızca senin önünde değil, tüm dünyanın önünde, çünkü sen benim için dünyadaki her şeyin ölçütüydün” (Kafka,2008:21).

Baba, istemeden de olsa oğlunun kendisini kötü hissetmesine neden olmaktadır. Çünkü oğlu, babasını gerek vücuduyla gerekse davranışlarıyla örnek almakta, onun gibi olmadığı için başta kendinden olmak üzere etrafındaki herkesten bitmek bilmeyen bir utanç duymaktadır. Çocuğu böyle düşünmeye iten neden, kuşkusuz babanın her konuda kendini üstün görüp haklı çıkarması, ve babanın kendinden emin duruşudur.

“Koltuğundan dünyayı yönetirdin. Senin fikrin doğrudu, başka fikir deli saçmasıydı, aşırıydı, mescuggeydi, anormaldi. Bir konuda hiçbir fikre sahip olmadığın durumlar da görülebiliyordu, dolayısıyla o konuda mümkün olabilecek tüm fikirler, istisnasız yanlış olmak zorundaydı” (Kafka,2008:21).

Babanın hiçbir konuda kimseye söz hakkı vermeden son sözü kendine vermesi ve çocuklarının ya da eşinin hiçbir zaman fikrini almadan hareket etmesi bu bilgiyi doğrulamaktadır. Babanın bu davranışı, çocukların kendini değersiz hissetmelerine ve fikirlerine bir daha asla güvenemeyip tüm cesaretlerinin kırılmasına neden olmaktadır.

Bu eserdeki baba motifi, hiç kuşkusuz sert ve otoriter bir yapıya sahiptir. Ancak burada çocuklarından, kendi koyduğu kurallara uyulmasını isteyen baba, bu kuralları ilk başta kendisi bozmaktadır.

“Kemikleri ısırarak kırmaya izin yoktu, sana vardı. Sirkeyi höpürdetmeye izin yoktu, sana vardı.[...]Masada yalnızca yemekle ilgilenilmeliydi, oysa sen tırnaklarını temizler ve keserdin, kurşunkalemleri tıraş ederdin, kürdanla

kulaklarını karıştırdın” (Kafka,2008:24).

Bu durum çocuğun dünyasının üç farklı bölüme ayrılmasına neden olmaktadır, çocuğun uyması gereken kurallarla çevrili bölüm, babasının emirler verdiği bölüm ve diğer insanların mutluluk içinde yaşadıkları bölüm (Kafka,2008:25).

Baba, emredici bir yapıya sahiptir, herkesin emirlerine saygı göstermesini bekler, baba için doğru kendi bildiği şey demektir. Herkesin kendi doğrusu olduğuna asla inanmaz. Bu yüzden insanları dinlemeden, kendilerini savunmalarına izin vermeden yargılar. Babanın çocuğuna karşı, “tek bir itiraz yok!” tehdidi (Kafka,2008:26) nin çocuğun gerek o dönemde gerekse yetişkinlik döneminde, diğer insanlara oranla daha çok suskunlaşmasına, kendini ifade edememesine ve sonrasında da her şeyi koşulsuz kabul etmesine neden olduğu görülmektedir.

Baba, çocuklarının eğitiminde onlara karşı şefkatle davranıp doğru olanı göstermek, çocuklarını iyiye yönlendirmek yerine, yüzündeki sert ifadeyle ya da tehditle çocuklarına istediği şeyi yaptırır.

“Senin eğitimindeki aşırı ölçüde etkili, en azından bana karşı asla sonuçsuz kalmayan hitabet araçların, hakaret, gözdağı, istihza, kötücül bir gülüş ve –tuhaf biçimde- kendi haline yerinmeydi” (Kafka,2008:27).

Baba, sadece çocuklarına karşı bu şekilde davranmakla kalmayıp diğer insanlara, yanındaki çalışanlara, akrabalarına karşı da aynı şekilde davranmaktadır. Tehditsiz bir konuşması yok denilecek kadar azdır, insanlarla oturup anlaşmak varken, onlara kötü sözler söyleyip karşısındaki kişiyi dinlemeden yargılar. Babanın bu tutumu oğlunda öyle büyük etkiler yaratır ki, oğlu yıllar sonra da bu kötü izlerin bir yansımasını taşır hayatında. Babanın ister istemez oğlunun çalışma hayatında olumsuz bir şekilde rol oynadığı görülmektedir. Çocuk, dükkanda babasının diğer çalışanlarına karşı olumsuz davranışlarına şahit olduğu zamanlarda, çalışma hayatından da soğumakta, babasının yanında değil de, tam aksine her seferinde güçsüz olarak nitelendirdiği çalışanlardan yana olmaya başlamaktadır.

“[...]Ama giderek beni her bakımdan korkuttuğun ve gözümde dükkânla örtüştüğün için, işyeri de bana rahatsızlık verir oldu. Başlangıçta orada bana çok doğal gelmiş olan şeyler; beni üzmeye, utandırmaya başladı, özellikle de senin çalışanlarına karşı davranışın” (Kafka,2008:36).

Romanda, baba-çocuk çatışmasından en çok zarar gören tarafın anne olduğu

görülmektedir. Baba, davranışları ve gücü sayesinde yıllar geçtikçe eşinin kendisine giderek daha fazla bağlanmasını sağlamıştır. Eşinin çocukları hakkında verdiği hiçbir karara karşı çıkmayan anne, bu çatışmanın tamamen ortasında kalmış; ancak baba eşine karşı sonsuz sevgi ve saygı ile yaklaşırsa da bu baba-çocuk anlaşmazlığından gerek fiziksel gerek duygusal açıdan zarar görmesine engel olamamıştır.

Baba, yalnızca kendisine koşulsuz ve hiçbir şeyi sorgulamadan itaat eden çocuklarına karşı iyi davranmaktadır. Ailede, Franz Kafka ile aynı düşünen ve aynı duyguları paylaşan tek kişi, kız kardeşi Ottl'a'dır.

“Ottl'a'nın babasıyla bir bağı yok, benim gibi, kendi yolunu yalnız bulmak zorunda ve benden daha fazla sahip olduğu kararlılık, kendine güven, sağlık, kaygısızlık senin gözünde onu benden daha kötü ve hain kılıyor” (Kafka,2008:42).

Babanın, pek çok kere oğlu ile küçük kızı Ottl'a'nın kendi adının da geçtiği sohbetlere tanık olması, çocuklarının kendisine karşı birlik olmalarını düşünmesine neden olmaktadır. Babayı bu düşünceye iten nedenin, oğlunun ailede anlaşabildiği, rahatça konuşabildiği tek kardeşinin Ottl'a olduğunu bilmesinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Ancak baba, iki kardeş arasındaki bu sohbetlerden rahatsız olmaktadır. Oğlu Franz, bu sohbetlerde babalarına karşı hiçbir zaman kötü niyetli olmadıklarını, aksine ilerisi için neler yapabilecekleri hakkında konuştuklarını şu sözlerle ifade eder:

“Kuşkusuz, konuşmalarımızın ana konularından birisin, tıpkı eskiden beri düşüncelerimizin de ana konularından olduğun gibi, ama gerçekten de sana karşı bir şeyler planlamak için bir araya gelmiyoruz, tersine tüm gayretimizle, şakayla, ciddiyetle, sevgiyle, inatla, öfkeyle, isteksizlikle, teslimiyetle, suçluluk bilinciyle, kafamız ve kalbimizin tüm güçleriyle, seninle bizim aramızda süregiden bu korkunç süreci tüm ayrıntılarıyla, her açıdan, her vesileyle, uzaktan ve yakından birlikte değerlendirmek için buluşuyoruz; daima yargıcı olduğumuzu iddia ettiğin halde, hiç değilse büyük ölçüde (bu noktada, tabii ki içine düşebileceğim tüm yanlışlara açık bir kapı bırakıyorum), senin de tıpkı bizim kadar zayıf ve körleşmiş bir taraftı olduğun bu süreci değerlendirmek için” (Kafka,2008:42).

Burada görüldüğü üzere, baba çocuklarının yaşamlarında, olumlu ya da olumsuz bakımdan istemeden de olsa önemli bir role sahiptir. Çocuklar, babalarının kötü davranışlarını bile değerlendirirken acımasız olmak yerine, bu durumu bazen büyük bir ciddiyetle ve özenle, bazen de ciddiye almadan eğlenerek konuşmaktadırlar.

Oğlu, babasının sadece aile içinde ve işi ile ilgili konularda aşırı derecede otoriter bir yapıya sahip olduğunu düşünmektedir:

“[...] Ayrıca sen eskiden beri, işinden ve aileden uzaklaştığın ölçüde, daha dost, daha esnek, daha nazik, daha saygılı, daha ilgili biri oluyorsun zaten (demek istediğim: dışsal olarak da), tıpkı sözgelimi bir hükümdarın da, bir kez kendi ülkesinin sınırları dışına çıktığında, zorbalığını sürdürmesi için bir nedeni kalmadığı ve en alt tabakadan insanlarla bile iyi niyetli ilişkiler kurabildiği gibi” (Kafka,2008:44).

Bu düşünceden hareketle, oğluna göre baba, aile bireylerine evde ve ev dışında her daim söz hakkının olduğu fikrini aşlamıştır.

Baba-oğul arasındaki kopuk bir iletişim söz konusudur. Oğlu babası ile konuşamadıklarını yazılarına aktardığında ve okuması için babasına vermek istediğinde duyduğu “Başucuma bırak!” (Kafka;2008:50) cümlesi bile oğlunu sevindirmektedir. Baba, çocuğun hayatının odak noktasında bulunmaktadır. Öyle ki, babasını hayatındaki her şeyin ölçütü olarak belirlediği ve bu şekilde kabullendiği için, baba ile sürekli yarış halindedir.

“Evlilik en yoğun kurtuluşun ve bağımsızlığın güvencesi kesinlikle. Bir ailem olurdu; görüşüme göre insanın ulaşabileceği en yüce nokta, dolayısıyla senin de ulaştığın en yüce nokta; sana denk olurum, eski ve daima taze tüm inanç ve zorbalıklar artık yalnızca tarih olurdu [...]” (Kafka,2008:62).

Görüldüğü gibi, evlilik oğlunun sevdiği için gerçekleştirmek istediği bir eylem değil, tersine babasıyla aynı konuma geleceği bir seviyedir. Evlilikte, oğlu da tıpkı babası gibi bir aileye sahip olacak ve onun gibi ailenin reisi olacaktır.

Eserdeki baba kavramı, oğlu için sadece olumsuz örnekler teşkil etmez. Babanın, evliliğin ileriki yıllarında eşine karşı bağlılığı, yıllar geçse de tükenmeyen sevgileri ve evliliğin aile içinde çıkan olumsuzluklardan etkilenmemesi, oğlu için güzel bir örnek teşkil eder. Ancak; babanın çocuklarıyla olan ilişkisinde onların duygu ve düşüncelerini göz ardı etmesi, babanın sadece kendi düşüncesinin doğru olup diğer bütün düşüncelerin değersiz olduğu fikrini benimsemesi ve çocuklarına da bu fikri aşılması oğlunun bir aile kurma girişimine ket vurmaktadır.

Romandaki baba motifi, ana hatları ile ele alındığında, babanın çocukları için daha çok ulaşılması güç, otoriter, çocukları ile fikir ayrılığına düşen, sadece kendi doğrularını kabul edip diğer düşünceleri reddeden, insanları dinlemeden hemen onları yargılayan, sadece kendisine itaat edilmesini isteyen bir karakter olduğu görülmektedir.

3.1.2. Dönüşüm Romanında Baba Motifi

Dünya klasikleri arasında yer aldığından adından sıkça söz ettiren Franz Kafka'nın *Dönüşüm* adlı eseri, hem gerçek hem de fantastik özellikler taşıyan, Grotesk sanatının da bir parçası olan trajikomik olayları gözler önüne seren, yazarı ile otobiyografik yönden bağlantılı olan ve söz konusu baba-oğul çatışmasını en iyi şekilde dile getirilen bir eserdir.

*Dönüşüm*deki baba figüründe babanın, tıpkı Franz Kafka'nın diğer eserlerinde olduğu gibi, baskın bir karakteri üstlenmiş olduğu görülmektedir. Söz konusu babanın özelliklerine değinmek gerekirse, sert mizaçlı, soğukkanlı, inatçı, dik kafalı, hemen şiddete başvuran bir yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür. Fiziksel özellikleri ise onun ne kadar güçlü bir yapıya sahip olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

“Ceketinin kaba dik yakasının üzerinden kat kat olmuş kocaman çenesi sarkıyor, fırça gibi kaşlarının altındaki siyah gözleri, zinde ve uyanık bir halde etrafı süzüp duruyordu” (Kafka,2010:42).

Oğlu Gregor sabah uyanmadığı için endişeli bir tavır takınan babanın, kısa zaman sonra büyük bir sabırsızlıkla kapıyı yumruklayarak adeta hırsını kapıdan çıkarması ve oğlunu bu şekilde uyandırmak istemesi, babanın hemen şiddete başvurduğunun göstergesidir.

“Babası hafiften, yumrukla kapıya vurmaya başladı. “Gregor! Gregor!” diye seslendi. “Bir şeyin mi var Gregor?” Az sonra babasının uyarıcı sesini daha pes perdeden, yeniden duydu. “Gregor! Gregor” (Kafka,2010:8).

Aslında baba bu alıntıda görüldüğü üzere sert mizacının yanında, oğlunun sağlığından da endişe duymaktadır.

Baba iflas ettikten sonra, ailenin geçimi oğlu tarafından sağlanmaktadır. Bu durum, her daim ailenin reisi olan, otoriter babanın bu durumuna ters düşmekte ve babanın giderek zayıflamasına neden olmaktadır. Baba artık tüm gününü evde geçiren, saatler süren kahvaltısını gazete eşliğinde yapmakta olan, keyfine düşkün bir adam rolünü üstlenmektedir.

“Ne var ki, babası sağlıklı olmasına rağmen yaşlı bir adamdı. Beş yıldır hiçbir işle meşgul olmamıştı; kendisinden fazla bir şey beklenecek durumda değildi. Onca zahmetlere karşılık meyvelerini toplayamamış bir ömrün ilk tatili olan bu son beş yılda fazla yağ bağlayıp şişmanlamış, iyice hantallaşmıştı” (Kafka,2010:33).

Gregor'un bir böceğe dönüştüğünü gördüğü sırada babanın sert mizacının yanındaki

çaresizliği de görülmektedir.

“Babası, düşmanca bir ifadeyle, yumruğunu sıktı. Gregor’u gerisin geri süriüp odasından içeri tıkmak ister gibi bir hali vardı. Bir ara güvensiz gözlerle etrafına bakındı, ardından elleriyle gözlerini kapayıp güçlü göğsü sarsıla sarsıla ağlamaya başladı” (Kafka,2010:18).

Oğlunun büyük değişiminden sonra, ailenin maddi durumunu sürekli değerlendirmeye alıp kızına ve eşine durumu izah eden baba, uzun yıllar sonra ailedeki etkin rolünü tekrar üstlenmeye başlar. Öyle ki, oğlu iflastan sonra ellerinde hiçbir şey kalmadığını düşünse de, babanın oğlunun kendisine ailenin geçimi için verdiği paranın bir kısmını biriktirmesi, onun ne kadar tutumlu bir karakter olduğunu ortaya koymaktadır.

“Kapının arkasında dikilen Gregor çabuk çabuk başını sallıyor, bu beklenmedik uzak görüşlülük ve tutumluluktan dolayı sevincini böyle dışarı vuruyordu” (Kafka,2010:32).

Oğlu Gregor bir böceğe dönüştükten sonra yeniden eski gücüne kavuşan baba, artık eskisinden daha da güçlü ve kendinden emin bir yapıya sahiptir. O eski güçsüz, düşkün halinden tek bir iz bile görülmemektedir.

“Fakat yine de, yine de bu babası mıydı? Eskiden Gregor bir iş seyahatinden eve döndüğü akşamlarda, üzerinde robdöşambrella koltukta oturur vaziyette bulunduğu; doğrulup kalmaya mecali olmayan, sadece kollarını havaya kaldırarak döndüğüne sevindiğini gösteren; yılın birkaç pazarıyla büyük bayramlarda hep birlikte yaptıkları gezilerde –zaten yavaş yürüyen Gregor’la annesinin arasında- onlardan daha yavaş bir tempoyla eski paltosuna sarılmış, bastonunu hep sakınarak yere koyup ilerlemeye çalışan ve bir şey söylemek istediğinde olduğu yerde durup yanındakileri etrafında toplayan adam bu muydu? Oysa şimdi dimdik karşısında duruyordu bu adam. Tıpkı banka müstahdemleri gibi vücudunu sımsıkı saran, düğmeleri yaldızlı, lacivert bir üniforma giymişti. Ceketinin kaba dik yakasının üzerinden kat kat olmuş kocaman çenesi sarkıyor, fırça gibi kaşlarının altındaki siyah gözleri zinde ve uyanık bir halde etrafı süzüp duruyordu. Çoğu zaman hep dağınık duran ak saçları, özenle tepeden iki yana ayrılmış, yukarıdan aşağıya doğru taranmıştı. Belki bir bankanın isminin baş harflerinin yaldızlı harflerle işlendiği kasketine, bütün odayı dolaşan bir yay çizerek kanepenin üzerine fırlattı ve üniformasının etekleri uçuşarak, elleri pantolonunun ceplerinde, kaşlarını çatıp Gregor’un üzerine üzerine yürüdü” (Kafka,2010:42).

Gregor’un gözüne yansıyanlar, babanın eski gücüne ve görkemli görünüşüne yeniden kavuşmasıdır. Oğlunun değişiminden önce, uzun yıllar çalışmaya ara verdiği için her yeri yağ bağlayıp şişmanlayan, hareket edip yürümekten yoksun halde olan, yorgun bir şekilde bakan gözlere sahip olan ve ancak başkalarının sayesinde yürüeyebilen baba artık sapasağlam ayaktadır. Üstelik hiç kimseye muhtaç olmadan durabilmektedir. Babanın evdeyken üzerindeki üniformasını çıkartmak istememesinin sebebi olarak, onun

üniformasını gücünün bir göstergesi olarak kabul etmesini göstermesi söylenebilir.

Eserden anlaşıldığı gibi, aslında her son yeni bir başlangıca zemin hazırlamaktadır. Oğlunun insanlığa veda edip bir böcek olarak ve insani özelliklerden yoksun bir şekilde hayatını devam ettirmeye çalışması ve nihayetinde hayatının son bulması, bir başka kişinin yani babasının adeta küllerinden yeniden doğmasına neden olur. Oğlunun evinin idaresini ele geçirmesi ile birlikte her daim arka planda kalan ve oğlu güçlendikçe kendi gücünü giderek kaybeden ve başkalarına muhtaç bir hayat sürdüren baba, oğlunun dönüşümünden sonra ona en acımasız davranan kişidir. Bu durumun, babanın eski güçsüzlüğünden oğlunu sorumlu tutması ya da gücüne eskiden de fazla bir şekilde kavuştuğu için oğluna karşı bir meydan okuyuştan kaynaklandığı söylenebilir.

“[...]Artık koşmak da yararsızdı. Çünkü babası onu elma bombardımanına tutmayı kafasına koymuştu. Büfenin üzerinde duran meyvelikten kapıldığı elmalarla ceplerini doldurmuş, şimdilik pek de nişan alma gereği duymadan onu elma yağmuruna tutuyordu. Küçük kırmızı elmalar, sanki elektriklenmiş gibi döşemenin üzerinde sağa sola yuvarlanarak birbirine çarpıyordu. Birden yavaşça atılmış bir elma, Gregor’un sırtını sıyırıp geçti ve herhangi bir yaralanmaya sebep olmadan kayarak yere düştü. Ancak hemen onun ardından fırlatılan ikinci elma, adeta içine işledi Gregor’un. Bu sırada hiç beklemediği korkunç bir ağrı içinde, sanki yer değiştirirse acısı kaybolup gidecekmiş gibi ileriye doğru sürüklenmek istediye de kendini adeta yere çivilenmiş hissederek, döşemenin üzerine serildi[...] –ne var ki, Gregor’un gözleri bundan sonra olanları pek seçemez olmuştu” (Kafka,2010:44).

Baba, intikam hırsıyla oğluna karşı galip gelmeyi öylesine kafasına koyar ki, bu hırsı yüzünden oğlu Gregor hareketsiz kalıp çaresizce bayılana kadar bu savaşı sürdürmeye karar verir. Zaten baba, bu savaşın körüklenmesi için bir bahane aramakta ve böceğe dönüşmüş olan oğlunun bir açığını aramakla meşguldür. Eşinin Gregor’un onu korkutması yüzünden bayıldığı hissine kapılan baba, sonunda aradığı bahaneyi bulur ve oğlunu yok etmek için bir şeyler yapmaya karar verir. *“Daha salona girer girmez tepesi atmıştı, neşeli bir tavırla, “Bak sen!” diye bağırdı” (Kafka,2010:42).* Bunun sonucunda da amacına ulaşması, ne kadar hırslı bir yapıya sahip olduğunu gösterir.

Baba öylesine acımasız ve düşüncesiz bir hale gelir ki, ne oğlunun böceğe dönüşmesinden önce ne de sonra, oğlu için hiçbir şey yapmayı aklının ucundan bile geçirmez. Değişimden önce oğlunun kendisine verdiği paraları kendi borcu için ödemeyip bir kenara kaldırması ve oğlunu bu durumdan haberdar etmemesi, değişimden sonra da oğlunu görmek için en küçük bir çaba sarf etmemesi, aksine ona giderek daha kötü davranarak ölümüne sebebiyet vermesi, hatta ölüm haberini aldıktan sonra hemen

şükrederek istavroz çıkarması bu durumun en açık kanıtıdır.

Baba, sürekli kendisi ile ilgilenilmesini beklemektedir.

“Bay Samsa, başını çevirerek bir süre onları izledi. Sonra, “Hadi gelsenize!” diye seslendi, “Bırakın şu geçmiş bayat şeyleri artık! Biraz da beni düşünün!” Kadınlar onun sözünü dinleyerek Bay Samsa’ya doğru koşuşturdular, onu sevip okşadılar[...].”(Kafka,2010:63).

Baba, oğlu dışında herkese iyi, anlayışlı ve düşünceli bir şekilde davranır. Kızı keman çalarken, evlerine gelen kiracıların bundan rahatsız olabileceklerini düşünerek konuşması bunun kanıtıdır. *“Yoksa baylar keman sesinden hoşlanmadılar mı? Hani isterlerse derhal susabilir!”(Kafka,2010:52).*

Dönüşüm romanındaki baba motifi ana hatları ile değerlendirildiğinde, baba için ailedeki otoritenin, güçlü kişiliğin son derece önemli bir fonksiyona sahip olduğu ve bu otoriteye sahip olunamayan yıllar için alınan intikamın ne kadar acımasız olduğu hem fantastik hem de gerçek olaylar ile uyum içinde birleştirilerek gözler önüne serildiği görülmektedir.

3.1.3. Yargı Romanında Baba Motifi

1912 yılının eylül ayında Franz Kafka’nın kaleme aldığı *Yargı* adındaki hikayesi, Kafka’nın diğer eserlerinde görüldüğü gibi baba-oğul ilişkisinin son derece akıcı ve anlaşılır bir dil ile ifade edildiği bir eserdir. Kuşkusuz bu hikayede de, baba oğlu üzerinde ve aile içinde etkin bir rol oynamaktadır.

Kafka’nın diğer eserlerinde görüldüğü gibi ailedeki en önemli kişi babadır. Baba, gökyüzünün aydınlığının tadına varmak yerine, tüm gününü karanlık odasına kapanarak geçirmesine rağmen bu durumdan son derece hoşnuttur. Oğlu Georg, uzun zaman sonra ilk kez babasının odasına geldiğinde, odanın ne kadar karanlık olduğunun farkına varır. Odadaki bu karanlık, babanın oğluna karşı beslediği nefretin göstergesi sayılabilir. Oğlu, her ne kadar babasının bu karanlık odadan çıkıp aydınlık bir odaya yerleşmesini istese de baba durumundan memnundur.

Aynı şekilde, oğlu Georg babasına yaklaşmak istedikçe babasının ondan uzaklaşması bu durumu en iyi şekilde ifade eder. Buradan baba-oğul arasında son derece kopuk bir ilişki olduğu görülmektedir. Babanın oğluna karşı olan uzak ve mesafeli yapısı da bir bakıma

odasındaki pencerenin kapalı olmasına benzemektedir. Oğlu perdeyi açmak istese de, baba bunun tersini ister.

“ *Burası dayanılmaz bir biçimde karanlık*” dedi sonra.

“*Evet uzun zamandır karanlık*”, diye cevapladı baba.

“*Pencereyi de mi kapattın?*”

“*Böyle kalsın istiyorum.*”

“*Dışarısı son derece ılık*” dedi Georg” (Kafka, *Erzählungen* 1983: 47):

Alıntıda da ifade edildiği gibi, oğlu ile bir türlü iletişime geçmek istemeyen bir baba figürü görölmektedir. Baba ile oğlu arasında o kadar uzak ve kopuk bir ilişki olduğundan söz edilmektedir ki, oğlunun Rusya’daki arkadaşına düğünü hakkında bilgi verdiği mektubu göstermek üzere aylar sonra babasının odasına girmesi bu düşüncüyü doğruluğunu güçlendirmektedir.

Franz Kafka’nın hemen her eserinde açık bir şekilde etkisi görölen bir baba figürü bulunmaktadır. Başlarda güçsüz ve zayıf olan baba, hikayenin sonunda her zaman tekrar ailedeki en büyük otorite olarak göze çarpar; ancak bu eserde bu konuda birkaç istisna olduğü görölmektedir. Burada babanın belirgin bir şekilde görme problemi olmasına rağmen sürekli gazete okumasından bahsedilmesi bu durumu en iyi şekilde ortaya koymaktadır.

Babası oğlunun durumundan, başarısından hiçbir zaman tatmin olmamaktadır. Oğlu Georg işini başarılı bir şekilde sürdürmesine rağmen, babasından beklediği desteği alamamakta, buna rağmen babasına karşı sesini dahi çıkarmamaktadır. Oğlu ile pek iyi bir ilişki içinde olduğü söylenemez. Zamanla aralarındaki bağ da zayıflamaya başlar. İlk başlarda oğlunun Rusya’da bir arkadaşı olmadığını iddia eden baba, kısa zaman sonra oğlunu oradaki arkadaşına kendisi hakkında yalan söylediğini söyleyerek oğlunu suçlamaktadır.

Hikayenin girişinde güçsüz ve başkalarına muhtaç halde olan, elden ayaktan düşmüş durumda bulunan yaşlı baba, hikayenin sonlarına doğru yine eski gücüne kavuşmakta ve oğlunu azarlamaktadır.

“*Üzerimi örtmek istiyorsun, bunu biliyorum, ama ben daha ölmedim. Ve bu son nefesim olsa bile sana fazlasıyla yeter. Arkadaşını gayet iyi tanıyorum. Tam gönlüme göre bir çocuk. Bundan dolayı ona yıllardır yalan söyledin. Yoksa neden*

olacak? Onun için ağlamadığıma inanıyor musun? Bu yüzden kendini bürona hapsediyorsun, sen yalanlarla dolu mektuplarını Rusya'ya rahatça yazabilesin diye kimse seni rahatsız etmiyor. Ama iyi ki baban oğlunun niyetini anladı. Tıpkı şu an da inandığın gibi, onu alt edebilirdin, sen benim evlenmeye karar veren sevgili oğlum olduğundan, onu ezebilirdin” (Kafka, Erzählungen 1983: 50).

Baba, oğluna karşı sevgisini hiç belli etmez, üstelik oğlu işinde başarılı olmasına rağmen onu hiçbir zaman takdir etmez. Kendi öz oğlunu sevmek yerine, onun arkadaşını sevip korumaktadır.

“Her şey bu şekilde su yüzüne çıktığı için onlara sataşıp durdun ve bununla birlikte hiç zarara uğramadan kendini bu durumdan kurtarabilesin diye, annenin hatırasını lekeledin, arkadaşını ifşa ettin, hiç kımıldamasın diye babanı yatağa düşürdün. Lakin o kımıldayabiliyor mu, yoksa kımıldayamıyor mu?” (Kafka, Erzählungen 1983: 51).

Birden hastalığından hiçbir eser kalmayan yaşlı baba, eskisinden daha da güçlü bir konumda oğlunun karşısında dimdik ayakta durarak onu, kendisini bu hale getirmekten sorumlu tutarak suçlar. Oğlunu çıkarıcı ve sadece kendi rahatını düşünen biri olmakla itham eder. Oğlu Georg ise babası gücüne güç katarken onun karşısında giderek küçülür ve babasının bu halinden oldukça korkup çekindiği için, gittikçe babasından uzaklaşır.

“Ama artık arkadaşın ifşa edilemez.” dedi baba ve onun sürekli ileri geri gidip gelen işaret parmağı bu düşünceyi daha da güçlendirdi. “Ben onun buradaki temsilcisiydim” dedi (Kafka, Erzählungen 1983: 51).

Baba bu sözü ile birlikte adeta eski güçsüz günlerinin acısını çıkarmaktadır oğlundan. Bu durumda, Rusya'daki arkadaşın varlığı akıllarda soru işareti olarak kalır. Çünkü, baba kendini oğlunun arkadaşının temsilcisi olarak kabul etmektedir. Georg sağlıklı, başarılı, mutlu iken arkadaşı hasta, mutsuz ve son derece yalnızdır, işleri yolunda gitmemektedir. Babası ise arkadaşı ile çok benzer noktalara sahiptir, yaşlıdır, bakıma muhtaçtır, yalnızdır ve işlerini oğlu Georg'a bırakmak durumunda kalmıştır. Oysa Georg hep mutludur. Baba, oğlundan bu mutsuz ve hasta günlerinin acısını bu sözleri ile çıkarmaktadır.

Baba, hararetli bir şekilde konuşurken onun düşmesinden endişelenen oğlu, ona yaklaşmak istese de baba oğlunu kati bir dille reddeder.

“Olduğun yerde kal, artık sana ihtiyacım yok! Buraya gelebilmek için hala gücünün olduğunu düşünüyorsun, ve böyle istediğin için kendini yine de geri çekiyorsun. Kendini yanılma! Ben hala çok güçlüyüm. Belki de yalnızken geri çekilebilirdim, ama annen bana kendi gücünü verdi, arkadaşına kalpten bağlandım, müşterilerin burada cebimde!” (Kafka, Erzählungen 1983: 52).

Baba, bir kız ile nişanlanınca sadece onunla ilgilenen oğlunu, kendisini ihmal etmekle suçlar. Bunun acısını kat kat çıkarmakla kalmaz, öz oğlunu tuzağa düşürüp oğlundan önce tüm gerçekleri arkadaşına mektupla bildirir.

“Ne kadar süredir şüpheleniyorsun, olgunlaşmadan önce mi! Annen ölmeliydi, şükran gününü göremedi, arkadaşın Rusya’da yok oldu, üç yıl önce çoktan sararıp soldu, ve ben, görüyorsun ya benim nasıl durduğumu. Gözlerin işte bu yüzden var!” (Kafka, Erzählungen 1983: 53).

Baba, yıllardır oğlunu kandırıp ona tuzak kurar ve kendi güçsüzlüğünün intikamını bu gerçekleri söyleyerek alır.

“Şimdi senin dışında neler olduğunu artık sen de biliyorsun! Sen aslında masum bir çocuktun, ama bundan daha gerçek olan bir şey varsa, o da senin daha şeytani bir insan olmandır! –Ve bununla birlikte şunu bil ki: Seni suda boğularak ölüme mahkum ediyorum!” (Kafka, Erzählungen 1983: 53).

Hikayedeki baba, yıllardır oğluna karşı içinde büyük bir kin besleyen ve içi intikam hırsı ile dolu olan bir kişidir, öyle ki öz oğlunu ölüme mahkum edecek kadar insafsızca davranır. Babasının tüm bu konuşmalarına rağmen, oğlunun köprüden atlamadan önceki son sözleri şu olur: *“Sevgili anne ve baba, sizi her şeye rağmen her zaman sevdim”* (Kafka, Erzählungen 1983: 53).

Franz Kafka’nın kendi hayatından da pek çok kesite rastlanan bu hikayedeki baba motifinde baba, oğlunun kaderini belirleyen hükmü veren kişi rolünü üstlenmektedir.

3.2. Siegfried Lenz’in Eserlerinde Baba-Oğul İlişkisi Ve Örnekleri

Siegfried Lenz’in eserlerinin baba motifi açısından inceleneceği bu bölümde, babanın davranışlarının çocukları üzerinde yaratmış olduğu büyük etki gözler önüne serilerek bu durum eserlerden verilen örnekler ile açıklanacak ve alıntılar ile birlikte bu düşüncenin desteklenmesi sağlanacaktır. Babanın çocuğun ruhsal ve psikolojik gelişimindeki önemi vurgulanarak babanın çocuk üzerindeki rolü değerlendirilecektir.

3.2.1. Das Feuerschiff İsimli Eserinde Baba Motifi

Eserlerinde günlük hayatın pek çok sorununu çarpıcı bir şekilde ele alan Lenz’in bu eseri, ana fikir olarak pek çok faydalı mesajı içinde barındırır da baba motifi de baskın temalardan birini oluşturmaktadır.

Kaptan Freytag, görünüş itibarıyla, zayıf bedeni, sulu gözleri, kambur vücuduyla güçsüz

bir yapıya sahipmiş gibi dursa da, kendi içinde saklı bir güce sahiptir (Lenz,2006 :566). Bu gemide kaptan olmadan önce 16 yıl boyunca kendi gemisinde çalışmıştır. Yorgun ve yaşlı görünmesindeki nedeninin, yılların verdiği yorgunluk olduğu söylenebilir.

Kaptan Freytag'ın, solgun yüzlü, yetmişmiş bir oğlu vardır. Doktoru ile konuştuktan sonra, hem deniz havasının oğluna iyi geleceğini düşünerek hem de son nöbetinde oğlu ile güzel vakit geçirip aralarındaki buzun bir nebze olsun erimesini sağlamak için, kaptan Freytag oğlunu gemiye çağırır. Oğlunun gelmesinden duyduğu memnuniyeti şu şekilde ifade eder:

“Bu senin için çok iyi oldu, Fred, bunu daha önce yapmalıydım, hiçbir yerde böyle bir havayı bulamayacağın için, seni çoktan bir nöbete getirmeliydim. Ciğerlerin için bundan daha iyisi yok, Fred. Döndüğümüzde bunu anlayacaksın” (Lenz, 2006:571).

Fred, eskiden yaşanan birtakım olayların aslını babasına sormadan onu korkaklıkla, bencillikle suçladığı için baba-oğul arasında son derece kopuk bir ilişki yaşanmaktadır. Öyle ki bir araya geldiklerinde bile konuşmaktan çekinmektedirler. *“Onunla konuşmuyordu; onun yanına oturmuş, suskun bir düşmanlıkla onu bekliyordu” (Lenz, 2006:566).* Buna rağmen, birbirleriyle konuşmadan da anlaşabiliyorlardı. *“Yan yana sessizce duruyorlardı, birbirlerini gayet iyi tanıyorlardı, öyleki birbirlerinden ne beklediklerini biliyorlardı[...]” (Lenz,2006: 567).* Baba, oğlunun gemide eğlenmesi için elinden gelen her şeyi yapmaktadır, oğluna mürettebat hakkında bilgi verir, onlarla tanıştırır.

Baba, denizin ortasında mahsur kalan bir bota yarım etmek için, mürettebattan birilerini onları almaya gönderirken oğlu Fred de onlarla birlikte gitmek istemesine rağmen, kaptan onu göndermek istemez. Kaptanın burada koruyucu bir baba görevi üstlendiğini söylemek mümkündür.

Kaptanın oğlu Fred ve geminin dümencisi Rethorn, yardım edip gemiye aldıkları üç kişinin kim olduklarını öğrendiklerinden, kaptanın en kısa zamanda onları tutuklayıp uzaklaştırmasını istemelerine rağmen, baba onların silah taşıdıkları için tehlikeli olabileceğini düşünerek bu teklifi reddeder. Bu durumda kendinden emin ve sorumluluk sahibi bir birey görülmektedir. Gemideki kimsenin bir zarar görmesini istemez. Ayrıca son nöbetlerinde sadece huzurlu bir yolculuk istediğini de ekler. Buradan babanın olayları pek sevmeyen, sakin bir yaşam istediğini söylemek mümkündür. Ayrıca kim

olduklarını bilse de, kimseyi denizin ortasında bırakmak istemediğini söylemesi, onun ne kadar yardımsever, merhametli ve düşünceli biri olduğunu gösterir (Lenz,2006 :589).

Kaptan, gemide gerçekleşen iyi ya da kötü her türlü olayı seyir defterine düzenli olarak kaydetmektedir. Doktor Caspary, kaptandan gemideki ziyaretleri hakkında, seyir defterinde hiçbir bilgiye yer vermemesini istemesine rağmen, kaptan bunu reddeder: *“Bunu yapmak zorundayım. Güvertede gerçekleşen her olay seyir defterine aittir”* (Lenz,2006: 595) diye karşılık vermesi, onun ne kadar düzenli, disiplinli biri olduğunu gösterir.

Baba kaptan Freytag ile oğlu Fred birbirleriyle pek konuşmamaktadırlar. Özellikle oğlu Fred, geçmişte yaşanan bir olay hakkındaki yalan yanlış söylentilerden yola çıkarak babasını korkaklıkla suçlar.

“Sen, kendine bir zarar gelebileceğinden korktuğun için Natzmer’i yüz üstü bıraktın; evet bundan eminim: diğerleri silahlı olduklarından onu geri getirmek için hiçbir şey yapmadın, tıpkı şu anda olduğu gibi” (Lenz,2006:606).

Örneklerden de anlaşıldığı gibi, bu romanda çocuğu tarafından her zaman ciddi bir biçimde korkaklıkla itham edilen, aşağılanan, küçümsenen bir baba motifi ile karşı karşıyayız.

“Sen hiçbir zaman risk almazsın. Bir şey denemeden önce, kendini garanti altına alırsın, ve onlardan cephanelerinin bittiğine dair namus sözü almadan, canilere karşı hiçbir şey yapamazsın. Ancak o zaman harekete geçersin.” (Lenz,2006 :612).

Babanın, kaptan olarak görev yaptığı gemide, kendisine verilen rüşveti hiçbir şekilde kabul etmediği görülmektedir. Bu parayla çok rahat bir şekilde yaşayabileceğini bilmesine rağmen asla görevini kötüye kullanmayı aklından geçirmez. *“[...]Bana söylediğiniz her şeyi unutun, ve bunu söylemeyi bir daha asla denemeyin”* (Lenz,2006:652). Burada babanın görevine son derece bağlı bir birey olduğu görülmektedir.

Kaptan, diğer adamlar tarafında tehdit edilen ve güvertede toplanmış olan mürettebatının, gemide misafir etmek zorunda kaldıkları bu silahlı adamların istedikleri yere götürülmesi için geminin seyir yönünün değiştirilmesi konusunda kendisine ısrar ettiklerini gördüğünde büyük bir hayal kırıklığına uğrayarak mürettebatının para teklifini kabul ettiğini düşünür. Bu durumda kaptan mücadelesinde yalnız başına kalsa da asla vazgeçmeyerek mürettebatına ve kendisine doğru yöneltilen makineli tüfeğin

önüne atlar. Kaptan, burada oğlunu ve diğer insanları korumaya çalışan bir baba rolünü üstlenmektedir. Ayrıca mücadelesinde yalnız kalsa da asla yılmayan, oğlu uğruna kendi canını hiç düşünmeden feda eden bir baba figürü görülmektedir. Babanın davranışı, sorunları çözerken, ancak elindeki tüm imkanları kullandıktan sonra, yapılacak bir şey kalmamışsa, yalnızca güvenliği sağlamak için şiddete başvurulabileceğini gösterir.

Kaptanın oğlu Fred,'in babasına ateş eden adamı bıçaklaması, babasının düşündüğü gibi korkak biri olmadığını anladığını gösterir.

Romanda, oğlu tarafından yanlış anlaşılan, aşağılanan, aralarında diyalog eksikliği bulunan baba-oğul arasındaki ilişkinin çarpıcı bir şekilde ortaya koyulduğu görülmektedir. Romanın sonunda, bu ilişkinin düzelmeye başladığının sinyalleri verilmektedir.

3.2.2. Almanca Dersi İsimli Eserde Baba Motifi

Eserlerinde, kendisinin de bizzat tanık olduğu savaş yıllarından esinlenen, okuyucunun o zamanlara gidip o anları yaşamasını sağlayan Siegfried Lenz'in *Almanca Dersi* isimli romanı, gerçekten de okuyucuya unutulmayacak bir ders vermektedir. Bir babanın çocuklarının yaşamına ne derece etki edebildiği, çocuğun babası yüzünden değişen psikolojik durumu etkili bir şekilde ele alınmaktadır.

Romanda söz konusu olan baba karakterinin ismi Jens Ole Jensen'dir. Baba, mesleğine son derece değer vermektedir. Mesleği ile öylesine bütünleşmiştir ki, ancak üniformasını giydikten sonra kendisini donanımlı olarak görür ve üniformasının düzenli olup olmadığı konusunda her seferinde etrafındakilere danışır. Kendisi hakkında bir galibiyet söz konusu olduğunda muzur bir mutlulukla dolar yüzü. Görevi ile ilgili aklından her ne geçiyorsa, hiç sorgulamadan, sonucunu düşünmeden o işi yapmaya koyulur.

Polis olarak görev yapan babanın tek düşündüğü şey, görevini layıkıyla yerine getirebilmektir. Kendisine görev verilir verilmez işe koyulup her işinin düzenli olmasını ister. Yapılacak bir iş olmadığı zamanlar ise, hiç olmadığı kadar mutsuzluk kaplar dört bir yanını.

“Görevi olmadığımda yarım bir insan olan babam. Suskun, miskince oturmaya alışkın değildi, hiçbir vukuatın olmadığı kış günlerinde sürekli sobayı izlemekle

yetinirdi, ama kendisine yanlış anlamayacağı derli toplu bir görev verildiğinde mükemmel iş çıkardığından şüphe yoktu” (Lenz,2012: 57).

Öyle ki, görevini gerçekleştirebilmek uğruna, küçük yaştaki oğlundan ressamın resim yapma yasağına rağmen hala çalışıp çalışmadığını, resimleri nerde sakladığını öğrenme konusunda kendisine yardım etmesini, yani ispiyonculuk yapmasını ister.

“Birlikte çalışacağız Siggsi, dedi usulca, sana ihtiyacım var. Bana yardım edeceksin. İkimiz bir olursak kimse bize karşı koyamaz, kimse kalkışamaz buna – hele o! Benim için çalışacaksın ve seni adam edeceğim. Böyle olması gerekiyor. Şimdi beni dinle! Sızlanmayı kes, dinle!” (Lenz,2012: 58).

Romanda baba Jensen’ın geleceği görebilme, kehanette bulunma yeteneğine sahip olduğu görülmektedir. Bu yetenek, romanda “ikinci yüz” olarak adlandırılmıştır. Denizi tanıtan, yöre hakkında bilgi veren bir yazarın slayt gösterisi sırasında baba, yerinden fırlayarak müdahale eder ve oradaki geminin numarasını söyler. Dahası, geminin sahibinin akibeti hakkında da bilgi vermesi oldukça şaşırtıcıdır. “*Seni, Asmus, dedi, seni şişme botta gördüm. Hareket etmiyordun. Elin denize doğru sarkmıştı. Yanında kimse yoktu Asmus, yakınlarda hiçbir şey yoktu” (Lenz, 2012: 132).*

Polis babanın, görevini yerine getirmek için küçük oğlunu sıkıştırıp ressam hakkında tüm bildiklerini anlatmasını istemesi, babanın bu görev için her şeyi yapabileceğini gösterir.

“Gizlice çalışmaya devam ediyor. Ama onu yakalayacağım, bu kez başaracağım. Hem onu hem de kanıtları, kimse yardım edemeyecek ona. Yasakların herkes gibi kendisi için de geçerli olduğunu anlayacak. Bu benim görevim” (Lenz, 2012: 252).

Bu alıntıda da görüldüğü gibi, baba son derece kararlı ve hırslı bir yapıya sahiptir. Görev tutkusunun onda saplantılı bir hal almaya başladığını söylemek mümkündür. Ressama sanki düşmanymış gibi davranması ilginç bir durumdur. Nitekim o an hayatta olmasını ressama borçludur. Polis babanın bu konudaki düşüncesi nettir. Günün birinde ödeşeceklerini düşünmektedir (Lenz, 2012: 106).

Üç ay boyunca Nazi toplama kampında kalan Rugbüll polisi, her zaman doğruyu söylemekten kaçınmayan, yaşadığı olayları, gerçeği tüm ayrıntısıyla anlatan bir babadır. Baba, bu bakımdan çocuklarına örnek bir davranış sergilemektedir.

“Bir kez olsun yeni bir kelime bulmaya ihtiyaç duymadı ya da kullandığı bir kelimedenden vazgeçmedi –yaşadıklarından söz ederken kimseyi kandırmadı, her seferinde kelimesi kelimesine tekrarlamayı başardı. Geri geldi ve bırakmak zorunda kaldığı yerden devam etti, kendi tarzında ve her zamanki sırayı

izleyerek[...]” (Lenz,2012 :364).

Babaya göre, eğer ortada bir hata varsa, her kim bu hatayı yaparsa yapsın gerektiği şekilde cezalandırılır. Bu kişi kendi öz evladı olsa bile durum her zaman aynıdır. Babanın, askerde kendini bilerek sakatladıktan sonra hastaneden kaçan oğlu Klaas eve geldikten sonra, kendi eliyle yaralı olarak oğlunu görevlilere teslim etmesi ve sonra da onu reddetmesi bunun en açık örneğidir. *“Dinleyin! Ben yaşadığım sürece bu evden içeri adım atamaz! Ayrıca Klaas’ı düşünmek, adını söylemek de yasak! Onu hafızanızdan silip atacaksınız*” (Lenz,2012: 367).

Babanın kendisi için çalışılmadığında, tehditkar birine dönüştüğü de görülmektedir. Oğlu babası ile resim yasağının kalkmasına rağmen hala ressamı denetlememesi gerektiği konusunda konuşurken, *“Klaas’la işim bitti, seninle de hiç çekinmeden bitiririm”* (Lenz,2012 :373) demesi bunun en güzel örneğini ortaya koymaktadır.

Romanda, görev tutkusunu bir saplantıya dönüştürüp kişisel bir mesele haline getiren polis baba Jensen, kızı Hilke’nin ressam tarafından yapılan bir resmini gördüğünde adeta bir şok geçirir.

“[...]Resmi yapan başka biri olsaydı, ama o. Kendi yasalarıyla. Kendi iddialarıyla. Yalnızca görevini yapan insanları küçümsemesiyle. Hakkımızda neler konuşulduğunu hiç mi duymadın?” (Lenz,2012: 409).

Buradan da anlaşıldığı gibi, polis ressam ile arasındaki husumeti kişisel bir meseleye dönüştürmektedir.

Baba görevini takıntı haline getirmesiyle, giderek küçük oğlunun da psikolojisine zarar verir. Öyleki ressamın resimlerine babası tarafından daha fazla zarar verilmesini önlemek için tavan arasında saklamasına, çocuğun halisünasyonlar görmesine ve sonunda da resim hırsızlığından ıslah evine gönderilmesine sebep olan bir baba figürü görülmektedir. Dahası, kendisi bu gerçeği bilmese de oğlu tarafından suçlanan bir baba vardır bu romanda. Oğluna neden o ıslahevinde olduğu sorulduğunda verdiği yanıt bunu doğrulamaktadır:

“Eğer Rugbüll polisi için bir eğitim programı düzenlemeye cesaret edecek kimse yoksa, o hep bağımlı olarak kalır ve bu bağımlılıkla lanet olası görevini sürdürür. O belli bir yaşa geldiği için, ıslah edilme yaşı geçtiği için ben buradayım. Evet benim fikrimi soruyorsanız, onu temsilen buradayım” (Lenz,2012 :461).

Buna göre, oğlu kendisinin yerinde asıl orada olması gereken kişinin babası olduğunu

söylemektedir. Buradaki baba figürü, kendi amaçları uğruna ailesinden vazgeçen, gözü görevinden başka hiçbir şeyi göremeyen bir kişiyi temsil etmektedir. Oğlunun adadan bir arkadaşıyla gerçekleştirdiği diyalog bu bilgiyi kanıtlar:

“Kurtchen: Baban gerçekten polis mi?”

Ben: Hepimizin canına okudu. Glüserup ile Rugbiüll arasını temize havale etti, ailesi dahil. Böyle birine ne yapacağını söylemeye ihtiyacı yoktur. Bir görev almaya görsün, işi gücü bu olur, hayatı boyunca” (Lenz,2012 :463).

Eserde, görev aşkını saplantılı bir hale dönüştüren, aldığı karaları hiçbir zaman sorgulamayan bir babanın, hırsına yenik düşerek nelere sebep olduğu, ailesine nasıl zarar verdiği çarpıcı bir şekilde ortaya konulmaktadır.

3.2.3. Die Nacht im Hotel İsimli Kısa Hikayede Baba Motifi

Siegfried Lenz’in bu kısa hikayesinde baba-oğul arasındaki ilişkiden söz edilmektedir. Buradaki baba karakteri, oğlu için son derece kaygılı ve endişelidir ve hassas davranmaktadır.

Her gün okula gitmeden önce tren garına gidip yolculara el sallayan oğlu beklediği tepkiyi yolculardan göremeyince hayal kırıklığına uğrayarak geri döner ve babası dahil kimse ile konuşmak istemez, ödevlerini yapmaz. Bu durumdan son derece rahatsızlık duyan baba, oğlunun psikolojisinin bozulmasından büyük kaygı duyar. Bu eserde, oğlunun mutsuzluğunu gören babanın, oğlunun bu hali yüzünden endişelenmesi anlatılmaktadır.

“ ‘Sonra’, dedi Schwamm, “Sonra o okuluna gidiyor, ve eve döndüğü zaman, şaşkın ve sersem bir halde oluyor, ve bazen de hüngür hüngür ağlıyor. Ödevlerini yapacak halde değil, oyun oynamak ve konuşmak istemiyor. Bu, aylardır her gün böyle. Çocuk beni bu yüzden mahvediyor!” (Lenz,2006: 40).

Oğlunun yüzünü bir an olsun güldürebilmek için şehre inip bir otelde geceleyen babanın fedakar bir tutum sergilediği görülmektedir. Gece aynı odayı paylaştıkları bir yabancı ile aralarında geçen diyalog bunu doğrulamaktadır: *“Ve şimdi siz bay Schwamm, küçük oğlunuza el sallamak için yarın sabahki en erken trene binerek, oğlunuzun acısını mı dindirmek istiyorsunuz?” (Lenz,2006: 40).*

Eserdeki ana karakter olan baba figürünü temsil eden Schwamm dışında bir tane daha baba bulunmaktadır. Bu kişi, aynı odayı paylaştığı yabancı adamdır. Yabancı, çocuklardan hiç hoşlanmamakta ve üstelik onlara karşı büyük bir nefret beslemektedir.

“ ‘Beni’ dedi yabancı, “Çocuklar hiçbir şekilde ilgilendirmiyor. Onlardan nefret ediyorum ve onlardan kaçıyorum, çünkü -doğrusunu söylemek gerekirse- onların yüzünden eşimi kaybettim. Eşim ilk doğumunu yaparken öldü” (Lenz,2006: 40).

Burada bir yandan çocuğunun mutlu olmasını sağlamak için elinden gelen her şeyi yapan fedakar ve duygusal bir baba olan Schwamm bulunurken, diğer taraftan çocuğu dünyaya gelirken eşinin ölmesi yüzünden çocuğunu suçlayan ve bu yüzden tüm çocuklardan nefret eden bir baba bulunmaktadır.

Yabancı, babayı oğluna yalan söylemekle suçlarken baba bunu şiddetle reddetmektedir.

“ Ve planınızla ilgili hiçbir tereddütünüz yok mu sizin? Açıkça söylemek gerekirse: oğlunuza yalan söylemeye utanmıyor musunuz? Çünkü; planladığınız şeyin düpedüz bir yalan ve aldatmaca olduğunu itiraf etmelisiniz” (Lenz,2006: 41).

Oteldeki yabancı adamın, babayı oğluna yalan söyleyip onu kandırmakla suçlamasına rağmen, uyuyakalan babanın yerine erkenden trene binip küçük çocuğa uzun süre el sallaması, aslında onun da bu küçük yalana ortak olup babanın oğlunu ne kadar düşündüğünü anlayıp içindeki iyi kalpli insanın böylelikle ortaya çıkmış olduğunu göstermektedir.

Her ne kadar eşinin ölümü yüzünden çocukları hiç sevmese de, bir çocuğu sevindirebilmek adına babaya yardım eden bir adamın da, aslında iyi kalpli bir baba figürünü üstlenerek ana karakterdeki babanın yerini aldığını söylemek mümkündür.

3.2.4. Das Wrack İsimli Kısa Hikayede Baba Motifi

Siegfried Lenz’in *Das Wrack* adındaki kısa hikayesinde, maddi durumu iyi olmayıp balıkçılık ile geçimini sürdüren bir babanın deniz altında bir enkaz fark etmesi üzerine oğlunun da yardımını alarak dalma konusunda pek çok girişimde bulunması ve oğlu ile yaşadığı bir macera anlatılmaktadır.

Eve dönüş yolunda enkazı fark eden baba, evine varır varmaz bu olayı sadece oğluna anlatır.

“Yarımadaya gideceğiz. Bu saatlerde orda kimse olmaz. Tekneyi demirleyeceğiz oğlum, ve sonra da ben aşağıya ineceğim. Aşağıda yarımadada bir enkaz buldum, ve aşağıya inip her şeyi toplayacağım. Sen de kimseye bir şey söylemeyeceksin, oğlum. Bunun hakkında konuşursan, her şey biter” (Lenz,2006: 100).

Baba tedbiri elden bırakmak istemediğinden, oğlu defalarca kimseye söylemeyeceği konusunda söz verse bile, oğlunu uyarmaktan geri kalmaz. Babanın, bu konudan hiç

kimseye bahsetmemesi için oğlunu defalarca uyarması, onun işleri garantiye alıp emin olmak istediğinin göstergesidir. Bu konuda oğlunu o kadar sıklıkla uyarır ki, aralarında geçen konuşmalar babanın enkazdan hiç kimseye pay vermek istemediğini açık bir şekilde ortaya koyar.

“Belki de oğlum beklemeliyiz. Hiç kimseye tek bir kelime dahi etmeyeceksin. Bu bizim enkazımız, onu biz bulduk, ve bu yüzden o sadece bize ait. Ona ihtiyacımız olabilir, oğlum, hatta ona hiçbir zaman şu andan daha fazla ihtiyaç duymadık. Bu enkaz bize yardım edecek. Enkazdan alabildiğimiz kadarını dışarı çıkaracağız, ve sen hiç kimseye bundan bahsetmeyeceksin” (Lenz,2006: 101).

Hikayede, oğlunun gözleri önünde dalma girişimin başarısızlıkla sonuçlanmasını hazmedemeyen baba, bunun nedenini hemen oğluna açıklamak ister. “ ‘Çok fazla akıntı var’ dedi Baraby. “Akıntının beni nasıl sürüklediğini sen de gördün oğlum. Ancak akıntı ağızdaki kadar güçlü değil, akıntı yarımada sayesinde azalıyor” (Lenz,2006: 102).

Baba o kadar hırslı ve kararlı bir yapıya sahiptir ki, pek çok kere denizaltına dalıp enkaza ulaşmayı başaramasa bile asla başarısızlığı kabullenip vazgeçmemekte, hep oraya ulaşmak için daha neler yapabileceğini düşünmektedir.

“Başaramıyorum. Enkaza inemiyorum oğlum, her şeyi denedim. Çöküş yerinin tam olarak nerede olduğunu, akıntının nasıl enkaz üzerine geldiğini, her şeyi tam olarak biliyorum; ama hava eksik. Çok az hava var, oğlum” (Lenz,2006: 104).

Enkazdan değerli eşyalar bulup maddi durumunu iyileştirme beklentisinin verdiği hırsla birlikte büyük bir kararlılık örneği teşkil etmektedir. Hatta enkaza ulaşmak uğruna elinde olan tek şey olan ve geçimini sağladığı motorunu satmaya karar vermesi onun ne kadar hırslı olduğunu gösterir.

“Motoru satacağım. Onun artık bir anlamı yok oğlum, nehirde hiçbir şey yakalamıyoruz, ağızda da durum daha farklı değil. Motor olmadan nehirde çok fazla şey yapamayacağımızı biliyorum, ancak buna rağmen onu satıyorum. Motoru, uzun süredir ona ihtiyacı olan tersanelerden birine vereceğim, ve sonra da kendimize oksijen aleti temin edeceğim[...] (Lenz,2006: 104).

Bu maceranın en başından beri büyük bir kararlılıkla, canla başla çalışan, amacına ulaşmak için sürekli yeni bir şeyler keşfeden baba, hikayenin sonunda başarısızlığı kabul etmek zorunda kalır. Enkaza tamamıyla ulaşmayı başarsa bile, elle tutulabilir tek şey kemik yığınları olur, ve baba beklentisi ve umudunun hayal kırıklığına dönüşmesi ile birlikte evine dönmek üzere oğlu ile birlikte yola koyulur.

Hikayedeki baba figürü, azmin, sabrın, kararlılığın amaca ulaşmak için ne kadar gerekli

değerler olduğunun görülmesini sağlar. Babanın umduğunu bulamamış olsa bile, onu elde etmekten asla vazgeçmemesi, kararlılığını gösterir. Burada, babanın azimle ve umutla başlayan yolculuğunun başarısızlıkla ve hüsrarla sonuçlanması dile getirilir.

3.2.5. *Der Sohn des Diktators* İsimli Kısa Hikayesinde Baba Motifi

Siegfried Lenz'in *Der Sohn des Diktators* adındaki bu kısa hikayesinde, oğlunu yaşarken ölüme mahkum eden bir babanın oğlu ile bitme noktasına gelen bir ilişkisi ele alınmaktadır.

“Vater des Volkes und der Berge” lakabı ile gücünü açıkça ortaya koyan diktatör Gongo Gora'nın, henüz çocuk yaşlarda iken oğlunun siyasetin içine girmesine neden olarak oğluna oldukça büyük sorumluluklar vermesi, babanın oğlunun kendisi gibi güçlü olmasını istemesinden kaynaklanır. Baba oğluna öyle sorumluluklar verir ki, çocuk daha on beş yaşındayken hava kuvvetleri temsilcisi, on altı yaşında ise hükümet ile ilgili bilgilerin redaktörü (Lenz,2006: 663) olarak görev alırken, bu görevlerin yanı sıra babası oğlunun okulunu da bitirmesini ister. Burada, oğlunu sadece kendi isteği ile yönlendirmek isteyen bir baba motifi görülmektedir. Ancak babanın bu bitmek bilmeyen istekleri, oğlunun giderek babasından uzaklaşmasına ve babasının karşısında yer almasına neden olmaktadır.

Babanın en büyük hayranı olan öğretmen Alfred Uhl bir gün, diktatörün oğlunun da bulunduğu sınıfa bir ödev verir. Ödevin konusu, diktatörün hangi lakaplara sahip olduğunu yazabilmektir. Ödevi bitiren herkes defterini teslim ederken diktatörün oğlunun boş bir defter vermesi öğretmenin dikkatini çeker.

“Şaşkınlıkla bana seslendi, dikkatli bir şekilde, neden benim boş defter veren tek kişi olduğumu sordu. Ben sustum, ve o tekrar bana soru sormaya devam ederken, daha önce babamla gerçekleşen kavgayı, ve babamın en sevdiği içki olan ve Ostralniki'den gelen konyağın son kalan şişesini devlet operamızın primabalerini ile birlikte içmem yüzünden, gecenin sonunda beni dövmesini düşündüm” (Lenz,2006: 665).

Oğlunun aklına babası hakkında hep olumsuz düşünceler gelirken diğer öğrencilerin babası hakkında sayısız lakap yazıp ödevi tamamlaması çocuğu şaşkınlığa uğrattır.

Oğlunu kendi çalışma odasında gören baba, oğlunu bile kendine rakip olduğunu düşünerek “*Bu çalışma masası, senin için şimdilik fazla büyük. Okul sırası şimdilik sana yeterli*” (Lenz,2006: 669). Burada, baba-oğul arasındaki bir çekişmeden söz etmek

mümkündür.

Oğlu bir gün gazetelere göz atarken kendi fotoğrafının da bulunduğu bir yazı eline geçer.

“ ‘Onun oğlu’, altyazıda zet olarak böyle deniyordu, bomba bilgisini aldıktan sonra kişisel olarak orada bulunan herkesi uyardı ve bombayı yok etmeyi denerken yaşamını yitirdi. Yoksa Jürgen Gora lmezdi” (Lenz,2006: 668).

Baba, oğlunun kendi arkasından iş çevirdiğini öğrenince intikam hırsıyla dolar ii. Oğlundan yle bir  alır ki oğlu bunun bedelini kendi hayatı ve geleceği ile ödemek zorunda kalır, yaşayan bir l durumuna düşer.

“Sana bu kadar benzeyen ve annenin de sizi ayırt edemeyeceği bir delikanlıyı acele ile arayıp bulmak hiç de kolay olmadı; üstelik onu bir ceset olarak hazırlamak zorundaydık. Ama sen de görüyorsun ya: Başarıya ulaştık. Senin bana oynadığın oyundan sonra, başka bir seçeneğim kalmamıştı” (Lenz,2006: 668).

Burada gözünü intikam hırsı bürüyen babanın, öcünü almak ve oğluna galip gelmek için elinden gelen her şeyi sonuna kadar yaptığı ve de durumun babanın galibiyeti ile sonuçlandığı görülmektedir. Baba, oğluna öyle bir oyun oynar ki, sırf oğlunu yenmek için, babanın oğlunu herkese ölmüş gibi göstermesi, bu yüzden oğlunun bir arkadaşını para ile kendi tarafına çekerek onu kullanması, babanın acımasızlığını gösterir. Öyle ki oğlunun işlediği suçun bedelini sadece oğlu ödemekle kalmaz, annesi de oğlunun öldüğünü dřndđđu için karalar bağlar.

Diktatör baba, oğlunun planının başarısızlığa uğramasından aldığı büyük keyif ile birlikte oğluna daha fazla acı çektirmek ister.

“Ah, evet” dedi babam mutlu i çekişleri ile birlikte, “belirli bir mantık çerçevesinde, benim için hazırlamış olduğun sürprizlerin zamanının geçtiğine üzülüyorum. Ostralniki’yi nasıl adlandırıyordunuz? Ostralwdinje, şans böceği? Benim için sen bok böceğisin. Ancak sana şunu itiraf etmeliyim ki, sen Ostralniki’nin sahip olduğu en aıkgzly lideriydin. –Ancak şimdi tıpkı fotoğraftaki gibi sadece bir lsn” (Lenz,2006: 669).

Aslında hikayede baba sevgisinden yoksun halde olan bir ocuk bulunmaktadır. Baba, siyaset gereği uyguladığı katı kuralları evde oğlu üzerinde de devam ettirmektedir, öyle ki ocuk baba sevgisini yaşayamaz. Hikayenin sonunda babası tarafından ömür boyu hücre hapsi ile cezalandırılan bir genç, hücreye giderken yine de babasının onu sevmiş olduğunu düşünmektedir.

Babanın oğlunu kriminal bir şekilde de olsa “en açıkgozlu lider” olarak adlandırması, oğlunun inanılmaz bir şekilde mutlu olmasına neden olur. Gencin hücre hapsine giderken söylemiş olduğu sözler, bu durumun en açık göstergesidir:

“Yeteneklerim ilk başlarda hiçbir makama fayda getirmese de, yaşamın küçük avantajlarına engel olamaz. Ben bunların değerini biliyorum: Babanın oğlu ile gurur duyduğunu göstermesi gibi- ve de babanın gururu sevginin bir ifadesi değil midir?” (Lenz,2006: 669).

Genç, babası tarafından katı şekilde cezalandırılmasına rağmen, yine de baba sevgisinin hayattaki en büyük değerlerden birisi olduğunu düşünmektedir. Aslında genci, babasının tam zıttı bir şekilde davranmaya iten en önemli neden, kuşkusuz babanın davranışlarında gizlidir. Baba, oğluna karşı içtenlikle ortaya koysaydı, oğlu da sürekli babasının karşısında yer almayacak ve bu kadar aşırı hareketlerde bulunmayacaktır.

Okulda babasını sadece siyasi kimliği ile tanıyan arkadaşları babası için sayısız lakaplar yazarken, oğlunun yazacak hiçbir şey bulamaması, hep kötü olayları, kendini dövdüğünü anımsaması babanın çocuğuna gerekli ilgi ve alakayı göstermediğine işaret etmektedir. “*Der Sohn des Diktators*” isimli bu kısa hikayede, baba-oğul arasındaki kopuk bir iletişim ve başarısızlığa uğrayan bir ilişki gözler önüne serilmektedir.

3.3. Franz Kafka ve Siegfried Lenz’in İncelenen Eserlerinde Baba Motifinin

Karşılaştırması

Bu bölümde, her ikisi de farklı kökenlere sahip olan ancak Alman edebiyatı içinde yetişen, farklı zaman dilimlerinde yaşamış olan ancak aynı dilden eserler veren Çek asıllı yazar Franz Kafka ve hala yaşamını sürdüren Siegfried Lenz ‘in, baba motifi açısından incelenen eserleri örneklerle açıklanıp bunların karşılaştırması verilecektir.

Franz Kafka’nın eserlerinin çoğunda, baba motifi baba-oğul çatışması esas alınarak işlenmekte ve de eserin sonunda başarılı olup amacına ulaşan kişi baba olmaktadır. Siegfried Lenz’in eserlerinde ise bu durum değişiklik gösterir, yani baba-oğul ilişkisi bazen çatışmaya dönüşür bazen de baba oğlunun iyiliği için elinden gelen her şeyi yapan bir figür olarak karşımıza çıkar. Bu çalışmada, iki yazar arasındaki farklılıkların ve benzerliklerin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Siegfried Lenz’in *Das Feuerschiff*, *Almanca Dersi* gibi romanları biyografik özellikler

taşımaktadır. Çünkü, Lenz gerçek hayatında savaş yıllarına birebir tanık olarak donanmada görev almıştır. Aynı durum Franz Kafka'nın *Babaya Mektup* isimli romanında da tüm açıklığıyla görülmektedir. Franz Kafka'nın bu eseri tamamen kendi yaşadığı olaylar ve babası ile olan ilişkiler üzerine kurulu olduğu için söz konusu eserin biyografik özellikler taşıdığı görülür.

Siegfried Lenz'in *Das Feuerschiff* romanında oğlu tarafından sürekli olarak korkak olarak nitelendirilen bir baba figürü göze çarpar.

“Sen, kendine bir zarar gelebileceğinden korktuğun için Natzmer'i yüz üstü bıraktın; evet bundan eminim: Diğerleri silahlı olduklarından onu geri getirmek için hiçbir şey yapmadın, tıpkı şu anda olduğu gibi” (Lenz,2006 :606).

Görüldüğü gibi baba, oğlu tarafından sadece kendini düşünen korkak bir adam olarak görülüyor. Buna karşılık Franz Kafka'nın romanlarında baba, sürekli örnek alınan, her zaman güçlü yapısı ile dikkat çeken ve oğlunun kendisinden utanmasına neden olacak kadar iri yapılı ve güçlü bir karakterdir. Buna en güzel örnek *Babaya Mektup* adlı eserden verilebilir.

“[...] Sık sık bir kabinde birlikte soyunduğumuzu hatırlıyorum sözgelimi. Ben sıksa, güçsüz, ince; sen güçlü, iri, geniş. Kendimi acınması bir halde görürdüm, üstelik yalnızca senin önünde değil, tüm dünyanın önünde, çünkü sen benim için her şeyin ölçütüydün” (Kafka,2008:21).

Oğlunu canı pahasına koruyup kollayan, oğlunun mutluluğu için çabalayan baba motifini Siegfried Lenz'in *Das Feuerschiff, Die Nacht im Hotel* isimli eserlerinde görmek mümkündür. *Das Feuerschiff* adlı romanda oğlu, babasını korkaklıkla, sadece kendini düşünmekle suçlamasına rağmen durum bunun tam tersidir.

“Sen hiçbir zaman risk almazsın. Bir şey denemediğin önce, kendini garanti altına alırsın, ve onlardan cephanelerinin bittiğine dair namus sözü almadan, canilere karşı hiçbir şey yapamazsın. Ancak o zaman harekete geçersin.” (Lenz,2006 :612).

Baba, oğlunun güvenliğini sağlamak için silahlı adamlara karşı başlangıçta geri adım atmak zorunda kalır. Ancak gemideki herkesin silahlı adamlara boyun eğdiğini görünce oğlunu korumak için zor kullanarak harekete geçer.

Die Nacht im Hotel isimli kısa hikayede ise, oğlunu mutlu etmek için çabalayan bir baba görülmektedir. Oğlunu mutlu edebilmek için şehre inip ertesi günkü trene binip oğluna el sallamak üzere bir otelde geceleyen babanın fedakar bir tutum sergilediği görülmektedir. Ancak eserdeki diğer bir karakter de geçmişte çocuğunun doğumu

sırasında eşini kaybettiğinden, çocuklardan nefret eden bir baba motifi sergilemesine rağmen, eserdeki çocuğu mutlu etmek için çocuğun kendi babası yerine bizzat kendisi mutlu etmeyi başarır. Çocuğun babası eve döndüğünde kapıyı büyük bir mutlulukla açarak, “ *Biri bana el salladı, hem de oldukça uzun bir süre el salladı*”(Lenz,2006: 41). demesi bu bilgiyi doğrulamaktadır.

Franz Kafka'nın eserlerinde ise Siegfried Lenz'in eserlerinden daha farklı bir durum söz konusudur. Kafka'da baba, oğlunu koruyup kollamak yerine ona karşı sevgisini göstermekten bile aciz bir durumda bulunmaktadır. Örneğin; *Dönüşüm* eserinde baba, oğlunun bir böceğe dönüşmesinden sonra, oğlunu korumak yerine onu yok etmek için elinden gelen her şeyi yapar.

“[...] O sırada hafifçe fırlatılan bir şey, havada uçarak yanı başına düştü ve hemen önünde yuvarlanmaya başladı. Bu bir elmaydı. Ardından bunu bir ikincisi izledi. Gregor korkudan olduğu yerde durmuştu. Artık koşmak da yararsızdı. Çünkü babası onu elma bombardımanına tutmayı kafasına koymuştu. Büfenin üzerinde duran meyvelikten kapıldığı elmalarla ceplerini doldurmuş, şimdilik pek de nişan alma gereği duymadan onu elma yağmuruna tutuyordu. Küçük kırmızı elmalar, sanki elektriklenmiş gibi döşemenin üzerinde sağa sola yuvarlanarak birbirine çarpıyordu. Birden yavaşça atılmış bir elma, Gregor'un sırtını sıyırtıp geçti ve herhangi bir yaralanmaya sebep olmadan kayarak yere düştü. Ancak hemen onun ardından fırlatılan ikinci elma, adeta içine işledi Gregor'un. Bu sırada hiç beklemediği korkunç bir ağrı içinde, sanki yer değiştirirse acısı kaybolup gidecekmış gibi ileriye doğru sürüklenmek istediye de kendini adeta yere çivilenmiş hissederek, döşemenin üzerine serildi[...] –ne var ki, Gregor'un gözleri bundan sonra olanları pek seçemez olmuştu” (Kafka,2010:44).

Görüldüğü gibi *Dönüşüm*deki baba karakteri oğlunu koruyucu, kollayıcı bir yapıda değil, tam aksine ondan kurtulmak için çaba harcayan bir tutum içerisindedir.

Franz Kafka'nın eserlerinde baba o kadar sevdiğini belli etmeyen bir tavır içindedir ki, *Babaya Mektup* eserinde, Kafka, babasının onunla ilgilendiği anlarda ne kadar mutlu olduğunu şu sözlerle dile getirmektedir:

“Sözgelimi eskiden sıcak yaz günlerinde, yemekten sonra seni dükkanda, bir dirseğin tezgaha dayalı yorgunlukla biraz kestirirken gördüğümde ya da pazarları koşturmaktan bitkin bir halde yanımıza, yazlığa geldiğinde ya da annemin ağır bir hastalığında kitaplığa tutunmuş, sarsılarak ağlarken ya da benim son hastalığım sırasında sessizce bana, Otila'nın odasına geldiğinde, eşikte durup yatakta beni görmek için boynunu uzattığında ve beni rahatsız etmemek için yalnızca elinle selamladığında. Böyle zamanlarda uzanır ve mutluluktan ağlardım ve şimdi bunları yazarken yine ağlıyorum” (Kafka,2008:31).

Kafka'nın babası, oğluna ve diğer çocuklarına karşı sevgisini gösterdiği zamanlar çok

nadirdir, Kafka bu zamanları hatırladığında bile oldukça yetişkin bir yaşta bulunmasına rağmen çok mutlu olmaktadır. *Babaya Mektup* eserinde baba, oğluna şu sözlerle yaklaşır: “*Seni hep sevdim, dışarıdan sana karşı diğer babaların davrandığı gibi davranmasam da, çünkü ben başkaları gibi yapmacık tavırlar takınmam*” (Kafka,2008:16).

Görüldüğü gibi Kafka'nın babası, sevdiğini belli etmenin yapmacık bir davranış olduğunu düşündüğü için oğluna karşı bir sevgi gösterisinde bulunmadığını iddia etmektedir. Ancak bu durum çocuğun giderek babadan uzaklaşmasına, aralarındaki ilişkinin zayıflayarak kopma noktasına gelmesine neden olmaktadır.

Her iki yazarın da eserlerinde baba motifini, hem olumlu hem olumsuz yanlarıyla birlikte ele aldıklarını söylemek mümkündür. Örneğin; Franz Kafka *Babaya Mektup* adlı eserinde, babasını ölçüt olarak kabul edip babasında olup kendisinde bulunmayan özellikleri karşılaştırarak adeta hayatı kendine zindan eder.

“*Ama aileyi yaşatmak, dahası yönetmek için, sende gördüğüm her şeyin mutlaka gerekli olduğu konusunda, artık kemikleşmiş kanım, evliliğin önündeki en büyük engel, üstelik iyi ve kötü her şeyin sende organik bir biçimde birleştiği gibi, bir arada olması gerekli, yani güç ve başkalarını aşağılama, sağlık ve bir tür ölçüsüzlük, konuşma yeteneği ve ulaşılmazlık, kendine güven ve başka herkesten duyulan hoşnutsuzluk, dünyaya tepeden bakmak ve zorbalık, insan sarraflığı ve insanların çoğundan kuşku, bunlardan başka çalışkanlık, azim, keskin görüşlülük, korkusuzluk gibi hiçbir olumsuz yani olmayan ayrıcalıklar.[...]*” (Kafka,2008:65).

Kafka, babasındaki tüm olumlu ve olumsuz özellikleri bir arada belirtir. Yani baba, tutum ve davranışları nedeniyle oğlu tarafından bir yandan suçlanırken diğer yandan kendisine hayran olunan bir figür sergilemektedir.

Dönüşüm eserinde, baba hem oğlunun bu yeni haline çok üzülmekte hem de oğluna karşı anlam verilemeyen bir öfke duymaktadır.

“*Babası düşmanca bir ifadeyle, yumruğunu sıktı. Gregor'u gerisin geri sürüp odasından içeri tıkmak ister gibi bir hali vardı. Bir ara güvensiz gözlerle etrafına bakındı, ardından elleriyle gözlerini kapayıp güçlü göğsü sarsıla sarsıla ağlamaya başladı*” (Kafka,2010:18).

Burada babasının güçlü ve zayıf noktası bir arada verilmektedir. Babanın sinirlendiğinde büründüğü düşmanca ifade olumsuz yönünü, çaresizlik içinde kıvranarak kendini tutamayıp ağlamaya başlaması da oğlunu düşünerek ne yapacağını bilememesini ifade eder.

Bu durumun Siegfried Lenz'in eserlerinde nasıl işlendiğine bakalım. *Almanca Dersi* adlı eserinde, çocuk babasına karşı duyduğu nefreti şu şekilde dile getirir:

“Babamın bu kibirli oturuşundan nefret ederim, iddialı suskunluğu korkutur beni, törensel bir sessizlik içinde uzaklara yönelttiği bakışlarından ve tanımlanması çok zor mimiklerinden nefret eder ve ürkerim, kelimelerden vazgeçip kendimizi dinleme alışkanlığımızdan korkarım” (Lenz,2012:107).

Bu romandaki Siggi isimindeki ana karakteri canlandıran çocuğun gözüyle babası, ailedeki en kritik zamanlarda bile suskunluk içerisinde oturduğundan etrafındakileri bu şekilde cezalandırıyormuş gibi görünmektedir. Çocuk, babanın bu davranışlarından yaşı ve buldukları dönem şartları dolayısıyla olumsuz olarak etkilenmektedir. Bunun yanında çocuk, babanın olumlu davranışlarına da hayran kalır, onun kendinden emin bir şekilde durup olacakları önceden kestirebilmesini takdirle karşılar.

“Geçmişe dönüp babamın yanımda oturuşunu düşündüğümde, insanı korkutan sükunetinin ve teslimiyetinin ardında, her şey için bir karar verildiğine dair bir itiraf olduğunu da kabul etmek zorunda kalıyorum. Baba, yani Rugbiüll polisi kendinden ne beklendiğini biliyordu” (Lenz,2012: 213).

Yani, babanın sergilediği her türlü tutum ve davranış, çocuk için ayırt edici bir nitelik taşımaktadır.

Franz Kafka'nın *Dönüşüm* eserinde ve Siegfried Lenz'in *Almanca Dersi* eserinde, her iki babanın da görevine bağlılığı, üniformalarına özel bir ilgi göstermeleri ortak noktalar arasındadır. Lenz'in *Almanca Dersi* adlı eserinde, ana karakter olan çocuk babasının polis üniforması üzerindeyken kendini iyi hissettiğini, ancak o şekilde tümüyle göreve hazır olduğunu şu sözleriyle açıklamaktadır:

“O gün babamı harekete geçiren, her an hizmete hazır olma alışkanlığıydı sanırım; istek değildi, hatta ona verilen görev de değildi. Üniformasını giyip tüm donanımına kavuştuktan sonra her zamanki gibi davranmaya başladı” (Lenz, 2012:16).

Buradaki baba, kendini ancak üniforması üzerindeyken iyi hissetmekte, olağan davranışlar sergilemektedir. Kafka'nın *Dönüşüm* eserindeki babada da aynı durum söz konusudur. Baba işten geldikten sonra bile üzerindeki üniformayı çıkarmamak konusunda inat etmektedir.

“Babası tuhaf bir inatçılıkla evde bile müstahdem üniformasını üzerinden çıkarmaya yanaşmıyor; ropdöşambırı askıda asılı durup dururken, sanki o her an hizmete hazırmış ve evde bile amirlerinin emirlerini bekliyormuş gibi uyukluyordu. Bu yüzden kısa süre içinde zaten yeni sayılamayacak üniforma, annesiyle kız

kardeşinin tüm titizlenmelerine karşın temizliğini kaybetti”(Kafka,2010:46).

Anlaşıldığı üzere, baba evde bile formasına o kadar bağlıdır ki, üzerinden hiç çıkarmak istememektedir. Bundaki sebep Lenz’deki durumdan farklı olarak şu olabilir: Belki de baba, oğlunun dönüşümünden sonra, uzun süre sonra tekrar ailedeki etkin konumuna kavuştuğu için, üniformasını da bu yüksek konumun bir simgesi olarak görmekte ve de üniformasını üzerinden çıkardığı takdirde bu gücünün sona ereceği düşüncesine kapılmaktadır.

Yine her iki yazarın da belirli eserlerinde benzer bir şekilde ele aldığı başka bir konu, babanın çocuğunu ne ile ve ne şekilde yargıladığı durumudur. *Der Sohn des Diktators* isimli kısa hikayede Siegfried Lenz, diktatör bir babanın oğlu ile olan kopuk ilişkiyi ve baba-oğul birbirlerinin arkasından nasıl iş çevirdiğini ele almaktadır. Öyle ki bu durumda başarısızlığa uğrayan taraf, tıpkı Franz Kafka’daki gibi baba değil oğlu olur. Oğlu Jürgen Gora, babasından gizlice planlar yaparak babasının da yer alacağı baraj açılış törenini havaya uçurmaya karar verir; ancak babasının kurnazca yaklaşımı sonucunda planı su yüzüne çıkarması ile birlikte plan başarısızlıkla sonuçlanır. Bu olay ile birlikte baba-oğul arasındaki ilişki gerginleşerek babanın da oğlunun arkasından iş çevirmesine neden olur. Baba, tıpkı oğluna benzeyen birini bularak resmini çeker ve oğlunun bir suikasta kurban gittiğini kamuoyuna duyurur.

“Sana bu kadar benzeyen ve annenin de sizi ayırt edemeyeceği bir delikanlıyı acele ile arayıp bulmak hiç de kolay olmadı; üstelik onu bir ceset olarak hazırlamak zorundaydık. Ama sen de görüyorsun ya: Başarıya ulaştık. Senin bana oynadığın oyundan sonra, başka bir seçeneğim kalmamıştı” (Lenz,2006: 668).

Babanın bu sözleri oğlunu ölüme mahkum ettiğinin açıkça kanıtıdır. Siegfried Lenz’in eserlerine değindikten sonra, baba-oğulun birbirleri arkasından iş çevirmeleri meselesinin Franz Kafka’nın *Yargı* isimli eserinde nasıl ele alındığına bakalım. Eserde, baba oğlunun Rusya’da bulunan arkadaşına üstelik oğlunun haberi olmadan onun hayatındaki tüm gerçekleri mektupla bildirir. Baba arkadaşı ile mektuplaştığı gerçeğini oğluna şu sözleriyle ifade eder:

“Üzerimi örtmek istiyorsun, bunu biliyorum, ama ben daha ölmedim. Ve bu son nefesim olsa bile sana fazlasıyla yeter. Arkadaşını gayet iyi tanıyorum. Tam gönüme göre bir çocuk. Bundan dolayı ona yıllardır yalan söyledin. Yoksa neden olacak? Onun için ağlamadığıma inanıyor musun? Bu yüzden kendini bürona hapsediyorsun, sen yalanlarla dolu mektuplarını Rusya’ya rahatça yazabilesin diye kimse seni rahatsız etmiyor. Ama iyi ki baban oğlunun niyetini anladı. Tıpkı şu an

da inandığın gibi, onu alt edebilirdin, sen benim evlenmeye karar veren sevgili oğlum olduğundan, onu ezebilirdin” (Kafka, Erzählungen 1983: 50).

Buna karşılık şaşkınlıktan ne diyeceğini bilemeyen oğlu Georg ile baba arasında şöyle bir diyalog gerçekleşir:

“Beni tuzağa düşürdün’ diye bağırdı Georg.

‘Bunu görünüşe göre ancak daha önceden söyleyebilirdin. Artık bu tarif senin durumuna uygun değil’ dedi yanında duran babası acılı halde” (Kafka, Erzählungen 1983: 53).

Görüldüğü gibi her iki yazarda da baba, oğlunun arkasından değişik eylemlerde bulunduğu için birbiriyle benzerlik taşımaya rağmen, Siegfried Lenz’ in eserinde sadece babanın değil oğlunun da babasından habersiz eylemlerde bulunması bakımından Franz Kafka’daki baba motifinden ayrılır. Ancak her iki eserde de ortak olan bir hüküm varsa o da, her iki babanın da oğullarını yargılamasıdır. Siegfried Lenz, babanın oğlunu yargılamasını *Almanca Dersi, Der Sohn des Diktators* eserlerinde işlerken, Franz Kafka’nın *Yargı* eserinde bu özellikten bahsettiği görülmektedir. *Almanca Dersi’* nde baba, askerden kaçan, döndüğünde kendisi hakkında hiçbir iz bırakmadan Hamburg’a giden oğlu Klaas hakkında bir karar verip bu konunun bir daha asla açılmamak üzere kapatılmasını ister.

“Klaas’ın önünde (fotoğrafının önünde) sözüüm ona başımıza açtığı dertlerin hesabını çıkardı, hafifletici sebeplere hiç değinmedi, çünkü ona göre böyle bir durum yoktu, doğrudan bir fotoğrafa seslenerek bir ailede de mahkeme kurulup karara varılabileceğini vurguladı” (Lenz,2012:366).

Baba söz konusu aile mahkemesinde oğluna koyduğu eve girme yasağının onaylanmasına karar verir. Lenz diğer eseri olan *Der Sohn des Diktators’* te oğlunu evindeki hücreye kapatarak ömür boyu sürecek olan yaşarken ölümle cezalandırmaya karar verir. Ve bu kararından duyduğu memnuniyeti oğluna şu şekilde belirtir:

“Ah, evet” dedi babam mutlu iç çekişleri ile birlikte, “belirli bir mantık çerçevesinde, benim için hazırlamış olduğun sürprizlerin zamanının geçtiğine üzülüyorum. Ostralniki’yi nasıl adlandırıyordunuz? Ostraldinje, şans böceği? Benim için sen bok böceğisin. Ancak sana şunu itiraf etmeliyim ki, sen Ostralniki’nin sahip olduğu en açıkgozlu lideriydin. –Ancak şimdi tıpkı fotoğraftaki gibi sadece bir ölüsün” (Lenz,2006: 669).

Diktatör baba, oğlunun onun için öldüğünü bu şekilde açıklayarak oğluna acı çektirmeyi amaçlar. Siegfried Lenz’ in *Der Sohn des Diktators* isimli kısa hikayesinde baba, oğlunu yaşarken ölmeye mahkum ederken, Franz Kafka’nın *Yargı* eserindeki baba ile bir

noktada farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu farklılık ta, Lenz'teki babanın oğlunu canına kast etmeden cezalandırılmasına karşın, Kafka'daki babanın oğlunun yaşamına son vermesine neden olmasıdır.

“Şimdi senin dışında neler olduğunu artık sen de biliyorsun! Sen aslında masum bir çocuktun, ama bundan daha gerçek olan bir şey varsa, o da senin daha şeytani bir insan olmandır! –Ve bununla birlikte şunu bil ki: Seni suda boğularak ölüme mahkum ediyorum!” (Kafka, Erzählungen1983:53).

Hikayedeki baba, oğluna hiç acımadan onu ölümlle cezalandırır. Belki de amacı yılların içinde biriktirdiği kin ve nefretin acısını çıkartmaktır. Franz Kafka'nın *Yargı* eserinde oğlunun babasını o kadar düşünüp korumasına, işleri devralıp ona yardım etmesine ve babasının tüm bakımını üstlenmesine rağmen, baba hiç acımadan oğlunu ölüme mahkum etmektedir. Hatta buna karşı hiç itiraz etmeden bu cezayı çekmeye razı olur. Kendisini bu genç yaşında yaşamdan koparan, onun aleyhinde davranışlar sergileyen babasının tüm bu onaylanmayan tutumuna rağmen, oğlu Georg'un köprüden atlamadan önceki son sözleri *“Sevgili anne ve baba, sizi her şeye rağmen her zaman sevdim”* (Kafka, Erzählungen 1983: 53) olmuştur.

Bu durumun Siegfried Lenz' te nasıl işlendiğine değinelim. *Der Sohn des Diktators* eserinde diktatörün oğlu, tıpkı Kafka'daki gibi baba sevgisinden yoksun bir şekilde yetişir. Buna rağmen babanın oğlunu akıllı ve “en açıkgozlu lider” olarak adlandırması, oğlunun mutluluğuna sebep olur. Bu söz, belki de babasından duyduğu en güzel sözdür. Bu duygu yoğunluğu ile birlikte diktatörün oğlu ömür boyu cezalandırılacağı hücreye giderken,

“Yeteneklerim ilk başlarda hiçbir makama fayda getirmese de, yaşamın küçük avantajlarına engel olamaz. Ben bunların değerini biliyorum: Babanın oğlu ile gurur duyduğunu göstermesi gibi- ve de babanın gururu sevginin bir ifadesi değil midir?” (Lenz,2006: 669)

cümlesi ile duygularını ifade eder. Buradan anlaşıldığı gibi farklı dönemde eserlerini veren her iki yazarda da baba motifi, belirtilen eserde bu şekilde göze çarpmaktadır.

Her iki yazardaki belirlenen eserde de “başkaları hakkımızda ne düşünür?” diye endişe içinde yaşayan bir baba olduğu görülmektedir. Siegfried Lenz *Almanca Dersi* eserinde, yine böyle bir babayı konu alır. Polis baba, kızı Hilke' nin ressama poz verdiğini öğrenince sinirden küplere biner. Kızına *“Hakkımızda neler konuşulduğunu hiç mi duymadın?”* (Lenz,2012:409) diye söylenmesi, başkalarının düşüncelerine ne kadar çok

önem verdiğini göstermektedir.

Franz Kafka'nın *Dönüşüm* eserinde, baba başka insanların haklarında dedikodu yapmaları korkusuyla, geniş evlerinden çıkıp kendilerine daha uygun bir ev bulmaya cesaret edemez. “*Ailesini ev değiştirmekten alıkoyan asıl şey, tam bir umutsuzluk içinde, bütün akraba ve eş dost çevresinde kimsenin başına gelmeyen bir felakete uğradıkları düşüncesiydi*” (Kafka,2010:47). Hatta babanın içlerinde bulunduğu kötü durum anlaşılmasın diye, diğer memurlara karşı eli açık davranması bunu doğrulamaktadır.

Siegfried Lenz' in *Almanca Dersi* adlı eserinde ve Franz Kafka'nın *Babaya Mektup* adlı eserinde babanın otoritesi yüzünden kendini evden dışarı atıp baskıdan, otoriteden, aile içindeki olaylardan kaçıp kurtulmak isteyen çocuklar bulunmaktadır. Çocukları böyle davranmaya iten neden, kuşkusuz babanın aile içinde kurduğu baskıdır. *Almanca Dersi* eserinde iki kardeş başta babaları olmak üzere annelerinden de kaçmak isterler.

“[...] *Sonra onların hangi gezegenden geldiğini sordum. Kimler, diye sordu. Rugbüll polisiyle karısı, dedim. Sonra birlikte gidip gidemeyeceğimizi sordu, belki Hamburg'a, bildiği bir yerdi, benim için de bazı imkanlar bulunabilirdi Hamburg'da. Neden olmasın, dedim[...]*” (Lenz,2012:412).

Babanın aşırı disiplinli davranışlarının, çocukların giderek evden uzaklaşmasına neden olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Küçük oğlunun anne-babasının “hangi gezegenden geldiğini” sorması bile, çocuğun anne ve babasının başka dünyaya ait olduğunu düşünmesine neden olmaktadır. Çocuk babadan o kadar uzaklaşmıştır ki, babasından romanda bazı yerlerde baba, bazı yerlerde ise Rugbüll polisi olarak bahsetmektedir. Bu durum baba-oğul arasındaki mesafeli ve oldukça kopuk ilişkiyi sembolize etmektedir.

Evden kaçma girişiminde bulunma konusunu benzer şekilde ele alan ve kendi hayatını anlatmasından dolayı biyografik bir eser olma özelliğine sahip olan *Babaya Mektup* adlı eserinde Franz Kafka, evden ve babasında kaçmak için çeşitli girişimlerde bulunduğu bahseder.“*Evlilik en yoğun kurtuluşun ve bağımsızlığın güvencesi kesinlikle*” (Kafka,2008:62).

Bilindiği gibi Kafka'nın yazı yazmaya bu kadar bağlı olması ve başarısızlıkla sonuçlanmasına rağmen ısrarla evlenme isteği, evden, en önemlisi de kendini sürekli kıyasladığı babasından uzaklaşma isteğinden kaynaklanır. “*Gerçekte evlilik girişimleri,*

senden kaçmak için en görkemli ve umut verici çabaya dönüştü, ne ki ardından gelen başarısızlık da aynı ölçüde görkemli oldu” (Kafka,2008:55).

Görüldüğü gibi, Kafka bu eserinde kaçma girişiminin sebebini ve de bunun başarısızlıkla sonuçlanmasının kendisinde yarattığı hayal kırıklığını bu sözleriyle ifade etmektedir.

Bu kaçış fikri konusunda Franz Kafka'nın Siegfried Lenz ile ayrılan önemli tarafı, Franz Kafka'nın evlendiği takdirde babası ile arasında bir eşitlik sağlama arzusudur.

“Bir ailem olurdu; görüşüme göre insanın ulaşabileceği en yüce nokta, dolayısıyla senin de ulaştığın en yüce nokta; sana denk olurum, eski ve daima taze tüm inanç ve zorbalıklar artık yalnızca tarih olurdu[...].” (Kafka,2008:62).

Ancak Lenz' de böyle bir durum söz konusu değildir. *Almanca Dersi* eserinde çocuklar sadece babalarının kurallarından kurtulmak, özgür ve bağımsız olabilmek adına babalarından kaçmak istemektedirler.

Franz Kafka'nın eserlerindeki baba motifi bazı hikayelerinin başında yaşlı, güçsüz, hasta olarak ortaya çıksa da, sonra hikayenin akışında tekrar eski gücüne kavuşup oğluna karşı sonsuz bir başarıyı elde ettiği görülür. *Yargı* eserinde, oğlu Georg yaşlı babası için gereken özeni gösterir, hatta kendi elleriyle onun daha iyi, daha havadar bir odada kalmasını, çabucak iyileşmesini sağlamak için elinden geleni yapar. Baba, eşinin ölümünden beri kendinde gözlemlediği zayıf noktaları, bozulan sağlık durumunu şu sözleriyle ifade eder:

“Dükkanında bazı şeyleri gözden kaçırıyorum, bunlar belki de gizli saklı olan şeyler değil –bunların benden saklanıp saklanmadığını şu an tahmin etmek istemiyorum-, artık yeteri kadar güçlü değilim, aklım, düşüncelerim gidip geliyor, artık çoğu şeyi görme yetisine sahip değilim. Bu ilk olarak doğanın kanunu, ikinci olarak da annenin ölümü senden daha çok beni mahvetti[...].” (Kafka, Erzählungen 1983: 48).

Hikayenin başlarında, baba artık yaşlanıp elden ayaktan düştüğünü bu cümleleriyle belirtirken, hikayenin sonunda birden şaşırtıcı bir şekilde eski gücüne kavuşan, dimdik ayakta duran bir baba olarak karşımıza çıkar.

“Baba öne doğru eğildi; ancak düşmedi. Georg, beklediği gibi ona doğru yaklaştığından, tekrar dimdik ayakta durmaya başladı. ‘Olduğun yerde kal, artık sana ihtiyacım yok! Buraya gelebilmek için hala gücünün olduğunu düşünüyorsun ve böyle istediğin için kendini yine de geri çekiyorsun. Kendini yanıltma! Ben hala

çok güçlüyüm. Belki de yalnızken geri çekilebilirdim; ama annen bana kendi gücünü verdi [...]'” (Kafka, Erzählungen 1983: 52).

Franz Kafka’ nın bu eserindeki baba motifinin özelliğinin, *Dönüşüm* eserinde de benzer şekilde ele alındığı görülür. Eserde Gregor isimli oğul, babası iflas ettikten sonra tüm ailenin geçimini sağlamaktan sorumludur. Ancak çalışmayarak sürekli evde vakit geçiren baba, hem bu rahatlığa alışır hem de yıllar geçtikten sonra yaşlanır.

“Ne var ki, babası sağlıklı olmasına rağmen yaşlı bir adamdı. Beş yıldır hiçbir işle meşgul olmamıştı; kendisinden fazla bir şey beklenecek durumda değildi. Onca zahmetlere karşılık meyvelerini toplayamamış bir ömrün ilk tatili olan bu son beş yılda fazla yağ bağlayıp şişmanlamış, iyice hantallaşmıştı. Peki ama kim kazanacaktı bu parayı?” (Kafka,2010:33).

Yıllarca böyle bir halde bulunan baba, para kazanıp ailenin geçimini üstlenecek güce sahip olmamasına karşın, oğlu Gregor’un bir böceğe dönüşümünden sonra eski gücünü elde eder.

“Fakat yine de, yine de bu babası mıydı? Eskiden Gregor bir iş seyahatinden eve döndüğü akşamlarda, üzerinde robdöşambriyle koltukta oturur vaziyette bulunduğu; doğrulup kalmaya mecali olmayan, sadece kollarını havaya kaldırarak döndüğüne sevindiğini gösteren; yılın birkaç pazarıyla büyük bayramlarda hep birlikte yaptıkları gezilerde –zaten yavaş yürüyen Gregor’la annesinin arasında- onlardan daha yavaş bir tempoyla eski paltosuna sarılmış, bastonunu hep sakınarak yere koyup ilerlemeye çalışan ve bir şey söylemek istediğinde olduğu yerde durup yanındakileri etrafında toplayan adam bu mıydı? Oysa şimdi dimdik karşısında duruyordu bu adam. Tıpkı banka müstahdemleri gibi vücudunu sımsıkı saran, düğmeleri yaldızlı, lacivert bir üniforma giymişti. Ceketinin kaba dik yakasının üzerinden kat kat olmuş kocaman çenesi sarkıyor, fırça gibi kaşlarının altındaki siyah gözleri zinde ve uyanık bir halde etraftı süzüp duruyordu. Çoğu zaman hep dağınık duran ak saçları, özenle tepeden iki yana ayrılmış, yukarıdan aşağıya doğru taranmıştı.” (Kafka,2010:42).

Görüldüğü gibi, oğlunun gücünü, kimliğini, insanlığını yitirmesi ile birlikte, babası adeta küllerinden yeniden doğar. Eski yorgun, yaşlı halinden hiçbir eser kalmadığı açık bir şekilde ortadadır. Bu durumun Siegfried Lenz’ in eserlerinde ne şekilde ele alındığına değinecek olursak, Lenz’ in eserlerinde babanın gücü ya da güçsüzlülüğü niteliklerinin belirli bir denge halinde sunulduğu görülmektedir, yani Kafka’ daki baba motifindeki gibi babanın aile içindeki durumunda inişli- çıkışlı değişiklikler yaşanmaz, baba hikayenin başında güçlüyse hikayenin sonunda da aynı şekildedir, bu durumun tam tersi de mümkün olabilir. *Das Feuerschiff* isimli romanda, baba kaptan Freytag’ ın romanın başında da sonunda aynı şekilde tasvir edildiği görülmektedir.

“İnce boyunlu, gergin yüzlüydü, sanki şüpheli bir uğraşmayı düşünür gibi gözleri

durmaksızın yaşıyordu; bodur vücudu kambur durmasına rağmen kendi içinde saklı ya da gizlenmiş olan bir güce sahipmiş gibi görünüyordu” (Lenz,2006:566).

Romanın başında babanın dış görünüşü bu şekilde ifade edilirken, aynı durumun romanın sonunda da gözlemlenmesi mümkündür. Yorgun ve yaşlı görünmesindeki nedeninin, yılların verdiği yorgunluk olduğu söylenebilir.

Siegfried Lenz’in *Der Sohn Des Diktators* ismini taşıyan kısa hikayesinde de bu durumun değişmediği görülür. Hikayenin başında gücü, kuvveti, sağlığı, kısacası her şeyi yolunda olan baba, hikayenin sonunda başarıya ulaşır. Diktatör baba, “Vater des Volkes und der Berge” (Lenz,2006: 665) lakabı ile herkes tarafından tanınmaktadır. Zaten lakabın açıklaması da bu yöndedir: ‘Yerin ve göğün babası’. Baba gücünü hem son derece zıt fikirlere sahip olan oğluna karşı hem de çevresindeki herkese karşı kullanır. Öyle ki oğlunun okul arkadaşları tarafından, baba sayısız lakaplar ile betimlenir. Diktatör baba herkes üzerinde bir nüfuzla sahipken, hikayenin sonunda bu gücünü etkin şekilde kullanarak oğlunun kendi arkasından planlar yaptığını öğrenerek bu planı başarısızlığa uğratmakla kalmaz, oğlunu da feci şekilde cezalandırır. Yani Siegfried Lenz’ in adı belirtilen bu eserlerinde babanın güçsüzken güçlü duruma gelmesi ya da güçlüyken güçsüz duruma düşmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Bu eserlerde babanın aile içindeki ve iş hayatındaki konumu hikayenin başında nasılsa sonunda da aynı şekilde devam etmektedir.

Siegfried Lenz’in Almanca Dersi adlı kısa hikayesinde, oğlunun bulunduğu durumun sorumlusu tutulan ve açıkça suçlanan bir baba görülmektedir.

“Eğer Rugbüll polisi için bir eğitim programı düzenlemeye cesaret edecek kimse yoksa, o hep bağımlı olarak kalır ve bu bağımlılıkla o lanet olası görevini sürdürür. O belli bir yaşa geldiği için, ıslah edilme zamanı geçtiği için ben buradayım. Evet, benim fikrimi soruyorsanız, onu temsilen buradayım” (Lenz, 2012: 460).

Babanın, çocuğunu daha küçük yaşlarda iken kendi amaçları için kullanıp ondan tabiri caizse boyundan büyük isteklerde bulunması çocuğun psikolojik durumunun da zarar görmesine neden olur. Bu durum, babanın çocuğun sahip olduğu her şeye zarar vereceği düşüncesiyle her şeyi ondan saklamasına, son olarak da babası tarafından yakalanarak resim hırsızlığı olarak itham edilmesi ile sonuçlanır. Çocuğunun böyle davranışlar sergilemesindeki en önemli faktör kuşkusuz babanın davranışlarında gizlidir. Çocuk da ıslahevinde yapılan sorgulamalarda da babasının nasıl ailesini ve kendi hayatını

mahvettiğini hiç çekinmeden açıkça ortaya koyar.

“Hepimizin canına okudu. Glüserup ile Rugbüll arasını temize havale etti, ailesi dahil. Böyle birine ne yapacağını söylemeye ihtiyaç yoktur. Bir görev almaya görsün, işi gücü bu olur, hayatı boyunca” (Lenz,2012: 463).

Yani çocuğa göre kendisinin ve ailesinin bu şekilde dağılmasına, onun genç yaşta bir odada ıslahevinde kalmasına neden olan tek neden, babası ve babasının görevini her şeyin üstünde tutması gerçeğidir. Bundan dolayı, çocuğun geleceğini mahvettiği için büyük nefret duyulan bir baba motifi görülmektedir.

Siegfried Lenz’in bu eserinde baba çocuğu tarafından yaşanan olayların sorumlusu tutulan kişi olarak değerlendirilirken, Franz Kafka’nın *Yargı* isimli eserinde bu durum tam tersi bir özelliğe sahiptir. *Yargı* eserinde oğlu Georg, ilk başta babasını onu kandırıp arkasından iş çevirmekle suçlasa da, daha sonra babasının kararına boyun eğmek zorunda kalır. Bu eserde Siegfried Lenz’ in eserinin tam tersi olarak, baba oğlunu arkadaşına ihanet edip onu kandırmakla suçlamaktadır, hatta bu ihaneti kendisine yapılmış gibi kabul ettiğini belirtir. *“Ben arkadaşının buradaki temsilcisiydim”* (Kafka, *Erzählungen* 1983: 51) sözünün bu durumun doğruluğunu kanıtladığı görülmektedir. Dahası baba, oğlunu kendisini ortadan kaldırmak istemekle suçlamaktan da geri kalmaz. Ona göre, oğlunun amacı kendisini hayattaki tek güçlü insan ilan edip diğer herkesin ortadan kalkmasını sağlamaktır.

“Her şey bu şekilde su yüzüne çıktığı için onlara sataşp durdun ve bununla birlikte kendini hiç zarara uğramadan bu durumdan kurtarabilesin diye, annenin hatırasını lekeledin, arkadaşını ifşa ettin, hiç kımıldamasın diye babanı yatağa düşürdün. Lakin o kımıldayabiliyor mu, yoksa kımıldayamıyor mu?” (Kafka, *Erzählungen* 1983: 51).

Oğlu, babası için onca fedakarlıkta bulunmasına rağmen, babanın oğlunu bu suçlarla itham etmesi akıl almayacak bir durumdur. Bunun tek nedeni, aslında babanın oğlu üzerinde etkiye sahip olmak istemesidir, bu durumu bir anlamda aile içindeki iktidar mücadelesi olarak adlandırmak da mümkündür. Çünkü babanın yaşlanıp elden ayaktan düşmesi, rahatsızlanması ile birlikte otorite ve güç tamamıyla oğluna geçmektedir. Bu durumu hazmedemeyen baba, adeta gücünün yerinde olmadığı yılların, geçmişinin hesabını oğlundan kesmekte, bu durumun acısını oğlundan çıkarmaktadır.

Her iki yazarın da eserlerini gerçekliğe uygunluk açısından karşılaştırmasını yapmak gerekirse şu sonuçlara varmak mümkün olacaktır: Siegfried Lenz’ in eserlerinin

biyografik özellikler taşıdığını söylemek mümkündür. Öyle ki İkinci Dünya Savaşı'nı yaşayan, donanmada görev alan, esir alınan bir yazar olarak bu yaşadıklarını eserlerine yansıtır. *Almanca Dersi* adlı eseri dilimize kazandıran çevirmen ve yazarlıkla uğraşan Ayşe Sarısayın, Siegfried Lenz' in eserlerinin kendi yaşamından izler taşıdığını şu sözleri ile ifade etmektedir:

“Siegfried Lenz, savaşı yaşayan kuşaktan bir yazar. 1943- 1945 yılları arasında donanmada görev yapmış, savaşın bitiminden kısa bir süre önce Danimarka' ya kaçarken İngilizlere esir düşmüş. Savaşın izleri eserlerine de yansıyor kuşkusuz” (Lenz,2012:*Almanca Dersi'nin düşündürdükleri*,viii).

Örneğin, kendi hayatında donanmada görev yapmış olması, *Das Feuerschiff* isimli romanında kaptanlık görevini yapan bir babanın olması ile bağdaştırılabilir. Lenz' in eserlerinin Kafka'nın eserlerinden bu özellik açısından ayrılan nokta, Lenz' in eserlerinde Kafka gibi gerçek üstü öğelere yer vermemesidir. Siegfried Lenz olayları tüm gerçekliği ile gözler önüne serer.

Franz Kafka' nın eserleri biyografik özellik niteliğini taşısa da, eserleri genellikle trajikomik olaylarla süslü, fantastik yapıdadır. Örneğin; *Dönüşüm* eserinde bir böceğe dönüşme, o haldeyken insanları anlama yetisine sahip olma durumu gerçekleşmesi mümkün olmayan bir durumdur. Ya da yine *Yargı* eserinde, babanın, oğlunun arkadaşının varlığından önce şüphe duyup sonra da onunla yazıştığını söylemesi, hatta kendisinin 'oradaki temsilcisi' olduğunu ifade etmesi, okuyucuyu böyle bir arkadaşın varlığı konusunda şüpheye düşürmektedir. Aslında arkadaş olarak nitelendirilen bu kişinin, babanın hayalinde sahip olmak istediği çocuk ya da başka biri olarak düşünülmesine neden olmaktadır.

Siegfried Lenz ve Franz Kafka'nın belirtilen eserlerini aile içinde ya da dışında iktidarı sağlama, gücü elinde bulundurma gibi kavramlar açısından değerlendirelim. Adı geçen bu kavramların en belirgin olarak işlendiği yapıtlar kuşkusuz Franz Kafka' ya ait olanlardır. Baba motifi açısından karşılaştırmaya tabi tutulan tüm eserlerinde, aile içinde baba-oğul arasında belirgin bir iktidar savaşı olduğu görülmektedir.

Dönüşüm eserinde, babanın iflas etmesi ile birlikte eski gücünü kaybetmesi, giderek yaşlanmaya başlayıp gücünü, aile idaresini oğluna bırakmak zorunda kalması konusu ele alınır. Burada baba gücünü kaybettiğçe oğlu daha fazla sorumluluk almakta ve dolayısıyla daha da güçlenmektedir. Yani oğlunun güçlenmesi, babasının giderek

zayıflamasına neden olmaktadır. Bu durum şüphesiz, onun evde kalıp boş boş oturduğu, gazete okuyup yiyip içmekten başka bir faaliyette bulunmadığı için yıllar gittikçe kilo almaya başlayan babanın içinde oğluna karşı büyük bir kin ve nefret biriktirmesine neden olur.

“[...] Artık koşmak da yararsızdı. Çünkü babası onu elma bombardımanına tutmayı kafasına koymuştu. Büfenin üzerinde duran meyvelikten kapıldığı elmalarla ceplerini doldurmuş, şimdilik pek de nişan alma gereği duymadan onu elma yağmuruna tutuyordu. Küçük kırmızı elmalar, sanki elektriklenmiş gibi döşemenin üzerinde sağa sola yuvarlanarak birbirine çarpıyordu. Birden yavaşça atılmış bir elma, Gregor’un sırtını sıyrıp geçti ve herhangi bir yaralanmaya sebep olmadan kayarak yere düştü. Ancak hemen onun ardından fırlatılan ikinci elma, adeta içine işledi Gregor’un. Bu sırada hiç beklemediği korkunç bir ağrı içinde, sanki yer değiştirirse acısı kaybolup gidecekmiş gibi ileriye doğru sürüklenmek istediye de kendini adeta yere çivilenmiş hissederek, döşemenin üzerine serildi[...] –ne var ki, Gregor’un gözleri bundan sonra olanları pek seçemez olmuştu” (Kafka,2010:44).

Oğluna acı çektirmek için en küçük olayları bahane edip gücünden, otoritesinden yoksun kaldığı yılların acısını çıkartmak istercesine her seferinde ona saldırır. Oğlu Gregor ve baba arasında kaçıp kovalama zamanı başlar. Bu kovalamada galip gelen taraf, Franz Kafka’nın diğer eserlerinde de görüldüğü üzere babasıdır. Baba-oğul aile içerisinde rol değişimi yaşarlar, yani her son yeni bir başlangıca zemin hazırlar. Tekrar eski gücüne kavuşan baba için, artık intikam alma ve oğluna karşı gücünü ispat etme dönemi başlamasıyla birlikte, baba oğluna karşı şiddete başvurur. Oğlunun dönüşümünden sonra, onun hiçbir faaliyette bulunamadığını anlayan baba için yeniden doğuş dönemi başlarken, oğlunun aile içindeki iktidarı sona erer.

Yargı eserinde, yine aynı şekilde eşinin ölümü ve yılların verdiği yorgunlukla birlikte çöken yaşlı ve hasta bir baba ile oğlu arasındaki kopuk ilişki gözler önüne serilmektedir. Oğlu her ne kadar babasına karşı özen gösterip onu koruyup kollasa da baba, oğluna karşı içten içe nefret duymaktadır. Oğluna karşı sevgisini hiçbir zaman göstermeyip hikayede varlığı konusunda okuyucuyu şüpheye düşüren, belki de babanın kendi hayalinde, kendi dünyasında yaratmış olduğu bir varlıktan ibaret olan oğlunun Rusya’daki arkadaşını sevip onu korumaktadır.

“[...] Arkadaşını gayet iyi tanıyorum. Tam gönlüme göre bir çocuk. Bundan dolayı ona yıllardır yalan söyledin. Yoksa neden olacak? Onun için ağlamadığıma inanıyor musun?[...]” (Kafka, Erzählungen 1983: 50).

Hikayedeki bu alıntıdan da kolayca anlaşıldığı gibi, baba kendi öz oğlu yerine, oğlu yerine koyup koruduğu bir yabancıyı sevmektedir. Bunun nedeni üzerine şöyle bir

tahmin yürütmenin yerinde olacağını düşünüyorum: Franz Kafka'nın eserlerinde her zaman güçlü olan ve sonunda da başarıya ulaşan tarafın baba olduğunu düşünürsek, babanın her zaman kendi gücünü kanıtlamak istediği ve gücünü, otoritesini kanıtlayabileceği insanları sevdiği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Çünkü, oğlunun arkadaşı zayıf, güçsüz, hastalıklı ve mutsuzdur. Oğlunun hayatında ise her şey yolunda gitmektedir.

Bu hikayede ilk başta güçlü olan, ailenin geçimini sağlayan, baş rolde olan kişi oğlu Georg' tur. İşleri babasından devraldığından bu yana başarılı bir iş hayatına sahiptir, sağlığı, gücü kuvveti yerindedir, hayatında her şey yolunda gitmektedir, üstelik maddi durumu son derece yerinde olan iyi bir aile kızı ile nişanlanıp isteklerini bir bir yerine getirme fırsatına sahip olmuştur. Diğer yandan oğlunun Rusya'da bulunan arkadaşı uzun yıllardır yurtdışında olduğundan son derece yalnız, mutsuz, hastalıklı bir yüze sahiptir, işleri de yolunda gitmemektedir. Bundan dolayı, babanın kendi oğlunu sevmektense, son derece güçsüz ve zor durumda bulunan arkadaşını sevmesi kaçınılmaz bir durumdur. Çünkü baba, güç ve otorite kavramlarına son derece bağlı olduğundan, kendisinden güçlü, kuvvetli olan, başarıyı yakalayan birini sevmesi beklenemez. Bu kişi öz oğlu da olsa kaçınılmazdır, öyle ki baba oğlunu sevmiş olsaydı, onu dinlemeden hükme varıp onu canıyla cezalandırmazdı.

Bu eserde de oğlunun güçlenmesi ile birlikte aile içindeki otorite parçalanıp, gücün önemli bir kısmının babadan oğluna geçtiği görülmektedir. Baba-oğul arasında son derece kopuk bir ilişki olduğu aşikardır. Öyle ki, oğlu Georg' un aylardır ilk defa babasının odasına gidip aralarında bir diyalog geçmesi bu durumun en önemli kanıtıdır. Oğlu babasına yaklaşmak istedikçe babası onunla iletişime geçmekten kaçınmaktadır.

“ *Burası dayanılmaz bir biçimde karanlık*” dedi sonra.

“*Evet uzun zamandır karanlık*”, diye cevapladı baba.

“*Pencereyi de mi kapattın?*”

“*Böyle kalsın istiyorum.*”

“*Dışarısı son derece ılık*” dedi Georg” (Kafka, *Erzählungen* 1983: 47).

Oğlu Georg babasının karanlık odasından yakınıp, babasına daha iyi olanaklar sundukça babanın bu karanlıktan, bu durumdan hoşnut olduğunu bildirmesi, babanın iletişime geçmek istemediğini kanıtlamaktadır. Dahası yaşlanıp hastalandığı için, aile içindeki

otoritesinin tehlikeye girdiğini düşünmesi ile birlikte baba yaşlılığının ve güçsüzlüğünün acısını oğlundan çıkartmakta, oğluna karşı olan nefreti büsbütün artmaktadır. Babasının daha iyi, ferah, havadar, aydınlık bir odada kalıp bir an önce iyileşmesini isteyen oğlu Georg, babasını elleriyle taşıyıp üstünü örttüğünde babasının verdiği akıl almaz tepki, babanın oğlunun güçlenmesinden korktuğunu göstermektedir. “Üzerimi örtmek istiyorsun, bunu biliyorum, ama ben daha ölmedim. Ve bu son nefesim olsa bile sana fazlasıyla yeter[...].” (Kafka, Erzählungen 1983: 50).

Çünkü baba, oğlunun kendisini alt etmeye çalıştığını ve de tüm gücü kendi elinde barındırmayı amaçladığını düşünmektedir. Bunun nedeni, kendisinin de oğlu için aynı düşüncelere sahip olmasına bağlanabilir.

“Olduğun yerde kal, artık sana ihtiyacım yok! Buraya gelebilmek için hala gücünün olduğunu düşünüyorsun, ve böyle istediğin için kendini yine de geri çekiyorsun. Kendini yanılma! Ben hala çok güçlüyüm. Belki de yalnızken geri çekilebilirdim, ama annen bana kendi gücünü verdi, arkadaşına kalpten bağlandım, müşterilerin burada cebimde!” (Kafka, Erzählungen 1983: 52).

Oğlu babasının üzerini örtüp onun rahatlığından emin olmak isterken, babanın sert bir tavırla kendisinin hala sapasağlam ayakta durabildiğini, gücünün yerinde olduğunu oğluna ispatlamak istemesi, babanın adeta yeniden güçlü bir şekilde doğduğunu göstermektedir.

Baba-oğul arasındaki güç mücadelesini Franz Kafka'nın baba motifi üzerinden incelenen eserleri açısından ele aldıktan sonra, Siegfried Lenz' in eserlerindeki iktidar savaşını ve güç mücadelesini, bu eserlerin Franz Kafka ile olan ortak yönlerini ve ondan ayrılan kısımlarını değerlendirelim. Siegfried Lenz'in eserlerindeki baba motifi, Franz Kafka'nın eserlerinde olduğu kadar sert bir yapıda değildir, dolayısıyla baba-oğul arasında geçen bu güçlülük kavramının da Kafka'nın eserlerindeki gibi sert bir şekilde gelişmediği görülür. Siegfried Lenz'de baba motifi açısından incelenen bir eseri dışında oğluna rakip olma durumu değil de yerine ve koşullarına göre oğlundan destek alma, oğluya birlikte hareket etmek isteme, yerine göre de oğlunu kendi çıkarları uğruna davranmaya iten bir güçlülük kavramı olduğu görülmektedir. Önce Lenz'in eserlerinde pek az rastlanan, istisnai bir durumu ele alalım.

Der Sohn des Diktators isimli kısa hikayesinde, politikayla uğraşan diktatör baba etrafındakiler tarafından sevilip alkışlansa da, oğluna gereken sevgiyi göstermez.

Oğlunun fikirlerini sormaksızın onu da politikaya çeken baba, oğlunun farklı görüşlere sahip olduğunu geç anlar. İşte o zaman oğlu ile arasında Kafka'nınkine benzer bir durum ortaya çıkar ve baba oğlu ile iktidarlık yarışında bulur kendini. Baba-oğul arasındaki iktidarlık çekişmesi, babanın oğlunu kendi çalışma odasında masanın başındayken görmesi ile birlikte alevlenir. “*Bu çalışma masası, senin için şimdilik fazla büyük. Okul sırası şimdilik sana yeterli*” (Lenz,2006: 669). Bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere, oğlunu kendi koltuğunda görme fikri bile babayı biraz korkutmuş biraz da içten içe oğluna karşı öfke duymasına sebep olmuştur. Babanın oğlu hakkındaki bu düşüncesini, babanın şu sözleri doğrulamaktadır:

“[...] Benim için sen bok böceğisin. Ancak sana şunu itiraf etmeliyim ki, sen Ostralniki' nin sahip olduğu en açıkgozlu lideriydin. –Ancak şimdi tıpkı fotoğraftaki gibi sadece bir ölüsün” (Lenz,2006: 669).

Alıntıdaki ifadeden yola çıkarak akla gelen ilk düşünce, babanın oğlunu kendine rakip olarak gördüğü için onu yaşarken ölüme mahkum edip herkesçe ölüymüş gibi bilinmesini istemesidir. Oğlunu “en açıkgozlu lider” olarak adlandırması bile, babanın başlı başına bu şekilde düşündüğünün kanıtıdır.

Siegfried Lenz'in eserlerinde görülen bu istisnai duruma da açıklık getirdikten sonra, aile içindeki güçlülük kavramını diğer bir eseri olan *Almanca Dersi* adını taşıyan romanında inceleyelim. Bu romanda, daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi, görevi uğruna gözü hiçbir şeyi görmeyen, hayatını, her şeyi bu görevine odaklamış halde bulunan, hatta ailesine karşı bile görevi dolayısıyla sert bir tutumla davranan bir baba motifi görülmektedir. Baba, gücü elinde bulundurmak ve ressama karşı başlatmış olduğu mücadeleyi kendi lehinde başarıyla sonuçlandırmak adına, küçük oğlu Siggı' den yardım almaktadır. Çünkü oğlu ile ressam arasında akıl almaz derecede kuvvetli ve güzel bir bağ bulunmaktadır. Ressamla çocuğun arası o kadar iyidir ki, çocuk aklına ne zaman eserse o zaman ressamın atölyesine gidip onu izlemekten büyük keyif almaktadır. Ressamla babasının arasında resim yasağı yüzünden bir husumet oluşmasına rağmen aralarındaki ilişkinin eskisi gibi sağlam olduğunun farkında olan baba, oğlunu ressamın ufak bir açığı yakalamak için kullanmakta, ondan yardım istemekte, şüphelendiği bir şey olursa onu hemen kendisine bildirmesini sıkı sıkı tembih etmektedir.

“Birlikte çalıştığımızı unutma sakın, dedi, bir şey görürsen bana haber vereceksin.

Bayrakla işaret versem? Dedim. Nasıl istiyorsan öyle, dedi, ama bildirmek zorundasın. Bak Siggi, ikimiz birlik olursak, kimse duramaz karşımızda” (Lenz, 2012:108).

Yani görüldüğü gibi Siegfried Lenz’in eserlerinde, baba-oğul arasında Franz Kafka’nın eserlerindeki gibi güç mücadelesi değil, sadece babanın tek başına vermiş olduğu galibiyet mücadelesinden söz edilmektedir.

Ressamla verdiği bu güçlülük yarışında kendini son derece haklı gören baba, oğlunu sert bir dille verdiği sözlere itaat etmesi konusunda uyarır.

“Birlikte çalışacağız Siggi, dedi usulca, sana ihtiyacım var. Bana yardım edeceksin. İkimiz bir olursak kimse bize karşı koyamaz, kimse kalkışamaz buna – hele o! Benim için çalışacaksın ve seni adam edeceğim. Böyle olması gerekiyor. Şimdi beni dinle! Sızlanmayı kes, dinle!” (Lenz,2012: 58).

Babanın bu mücadeleyi kazanmak uğruna oğlunu küçük yaşta kendi amacı için kullanması, o yaştaki küçük bir çocuğun psikolojisinin de bozulmasına neden olur. Ancak baba, bu yarışta kazanmak uğruna oğlundaki bu değişimi göremeyecek kadar kördür. Hatta kendisi için çalışmadığında oğlunun başına neler gelebileceği konusunda onu uyararak tehdit etmekten de kaçınmaz. “Klaas’la işim bitti, seninle de hiç çekinmeden bitiririm” (Lenz,2012:373) sözü babanın gücünü kaybetmek söz konusu olduğunda, öz oğlundan dahi vazgeçebileceği gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Aslında babanın oğlu üzerinde kurduğu bu psikolojik baskı üzerinden yola çıkılacak olursa, tıpkı Kafka’ daki gibi babanın oğlu üzerindeki gücü ve etkisinden söz etmek mümkün olacaktır.

Alman edebiyatında iki farklı döneme tanıklık etmiş bu iki yazarın eserlerindeki baba motifini, oğlunun geleceğini etkileme açısından incelemek gerekirse, her iki yazarın eserlerindeki baba motifinin de oğlunun eğitim ya da iş hayatına doğrudan ya da dolaylı yollardan etki ettikleri görülmektedir. Oğlunun geleceğine müdahale eden, onu kendi istekleri doğrultusunda eğitim almaya zorlayan baba motifi Siegfried Lenz’ in *Almanca Dersi, Der Sohn des Diktators* eserlerinde karşımıza çıkmaktadır. Almanca Dersi adlı eserde, çocuk babasının isteği üzerine okulunu değiştirerek hiç bilmediği bir çevreye alışmak zorunda kalır. Çocuk, ailesi ve özellikle de babası tarafından bu okula gitmeye teşvik edilerek ona ödüller sunulur.

“Storm lisesine ilişkin duygularım sonraları da pek değişmedi, ama bir yararı da olmadı; bursu kabul etmem için beni zorladılar, yeni bir okul çantasıyla yeni

sayılabilecek bir bisiklet olarak ola ki içimde gizli kalmış isteği uyandırmaya çalıştılar, yanıma fazladan iki dilim ekmek verdiler, evden çıkmadan önce gömleğimle, çoraplarımla ve turnaklarımla yakından ilgilendiler, gidona eğilmiş giderken, arkamdan –annem de dahil- el salladılar. Bentten yukarıya: solda Kuzey Denizi, sağda ova; Rugbiüll polisinin defalarca karış karış ölçtüğü ve şimdi de bazen benimle birlikte geldiği alışılmış parkuru izleyerek (gel, seni çekeyim, haydi, arkamdan gel) benim için planladıkları her şeye evet amin, diyor, karşılığımı da şekerlemeler, sandviçler, artan cep harçlığım –ki beni özellikle bu ilgilendiriyordu- ve odamda rahatsız edilmeden geçirdiğim saatlerle alıyordum. Bunda babamın “polis el kitabı” nda, daha iyi bir eğitimle daha yüksek bir polis kariyeri yapılabileceğini okumuş olmasının etkisi de yok sayılmazdı. Böylece emniyet genel müdürü ya da en azından müdür olabilmem için Hilke akşamları ne şarkı söyleyebiliyor ne de radyo dinleyebiliyor ve yine bana içerliyordu. Bildik bir durumdu bu” (Lenz,2012:384-385).

Görüldüğü gibi, baba oğlunun başarılı olup iyi bir eğitim almasını istemektedir. Bu yüzden evdeki herkesi uyarıp onların dikkatli davranmaları konusunda büyük özen göstermektedir. Aslında baba, bu şekilde hareket ederek oğluna zarar vermeyi değil de tam aksine onun iyi bir mesleğe sahip olmasını amaçlamaktadır.

Der Sohn des Diktators isimli eserinde baba, oğlu henüz çok küçük olmasına rağmen onu da işlerine dahil etmekte ve oğlunun çocukluğunu yaşamasına engel olmaktadır.

“Bu görevler benim birkaç şeyi gerçekleştirmeme neden olsa da, babam okulumu bitirmemin yanında okul görüşmelerimi kolaylaştırmak için okulumu bitirmeye zorladı, başarılı geçen sınavları için tazmin etmeye söz verdi” (Lenz,2006: 663)

Buna göre, babası tarafından çocuğa henüz on beş yaşındayken kendini aşan görevler verilerek çocuğun çocukluğunu yaşamasına engel olunmuştur. Ancak babasının bu girişimi başarısızlıkla sonuçlanır. “*Babamın bana miras bıraktığı ve bende oldukça erken keşfettiği tüm bu yetenekler, devletimizin yüksek makamlarından kimsenin bir işine yaramadı[...]*” (Lenz,2006: 663)

Lenz’deki bu durumu örneklerle açıkladıktan sonra Kafka’nın eserlerini değerlendirmek gerekirse, babanın oğlu üzerindeki etkisinin eğitim alanında açık bir şekilde görülmesi de iş hayatında etkin bir şekilde görüldüğünü söylemek mümkündür. *Yargı* eserinde, ticaretle uğraşan baba rahatsızlandığında ve yaşlılığı dolayısıyla çalışmadığında işleri devam ettirip evdeki tüm sorumluluğu üzerine almak zorunda kalan oğludur. Yani oğlu, babası yüzünden istemediği bir işte çalışmak zorunda kalır. Aynı durum Franz Kafka’nın diğer eseri olan *Dönüşüm* ‘de görülür. Çocuk işinde çalışmak istememesine rağmen, iflas eden babasının borcunu ödeyebilmek için işine devam etmek zorundadır.

“Hani anne ve babam olmasa, çoktan bırakırdım bu işi. Patronun karşısına geçip, bütün düşüncelerimi açık açık yüziine karşı söyledim. [...] Anne ve babamın firmaya olan borcunu ödeyecek kadar para biriktirdikten sonra –ki bu da beş, altı yıl sürer- aklımdan geçirdiklerimi kesinlikle gerçekleştirebilirim. O zaman görsünler bakalım!” (Kafka,2010:7).

Eserde oğlu, iflas eden babası yerine ailenin tüm sorumluluğunu üzerine almakta ve bu uğurda istemediği bir işte çalışmaya devam etmek zorunda kalmaktadır. Ancak yine başka bir eseri olan *Babaya Mektup* ‘ta meslek konusunda oğlunu özgür bırakan bir baba motifi görülmektedir. Ancak burada babanın oğluna bu rahatlığı sağlamasındaki nedenin, oğlunu yanlış tanıması olduğu söylenebilir.

“Örneğin meslek seçimi. Kuşkusuz, bana burada cömert ve hatta bu anlamda sabırlı tavrınla büyük bir özgürlük tanıdın. Ne ki, bu vesileyle de Yahudi orta sınıfının senin için belirleyici olan, oğullara yönelik genel davranış biçimini ya da en azından bu sınıfın genel yargılarını izledin” (Kafka,2008: 51).

Sonuç olarak, Siegfried Lenz’ in *Der Sohn des Diktators* isimli kısa hikayesi dışında incelediğimiz tüm diğer eserlerinde oğlu için çaba harcayan, onun sağlığına kavuşup mutlu olmasını isteyen bir baba motifi görülürken, Franz Kafka’da tam tersi bir durum söz konusudur. *Dönüşüm*’ de babasının borcunu kapatmak için istemediği bir işte çalışmak zorunda kalan bir genç, *Babaya Mektup*’ ta ise babası ile iletişim kuramamaktan ve babasının kendisini yanlış tanımasından yakınan biri görülmektedir. Yani, Siegfried Lenz’ in eserlerinde oğlunu koruyan taraf baba iken, Franz Kafka’nın eserlerinde babası ile sürekli mücadele etmek zorunda kalan bir çocuk görülmektedir.

Özetle her iki yazarın eserlerinde işledikleri baba motifini karşılaştıracak olursak, iki yazarın da benzer ve birbirinden ayrılan noktalarını şu şekilde ifade etmek mümkün olacaktır: Franz Kafka’ nın eserlerinde oğlu ile her zaman mesafeli bir ilişki içerisinde bulunan ve iletişime geçmek istemeyen bir baba motifi olduğu belirgin bir şekilde göze çarpmaktadır. *Yargı* eserinde oğlunun babasının karanlık odasını aydınlatmak istemesine rağmen babanın bunu reddetmesi bu duruma örnektir. *Babaya Mektup*’ ta davranışları ile küçük oğlunu ürküten, hatta çocuğun ileriki yaşlarda bile başkalarına soru sormaktan korkmasına engel olan bir baba, *Dönüşüm*’ de ise ortalıkta görmek istemediği oğlunu zor kullanarak odasına hapseden bir baba gözler önüne serilmektedir.

Franz Kafka’nın eserlerinde yargılayan, hüküm veren, karşısındakinin geleceğini belirleyen taraf babadır. Kafka’ nın eserlerinde babanın oğlunu yargılaması her zaman ölümle sonuçlanır ve kazanan taraf baba olmaktadır. *Dönüşüm*’de elma bombardımanı,

Yargı'da suda boğulma bu duruma örnek olarak gösterilir. Ve çocuk da babanın bu yargılama kararını koşulsuzca kabul etmek zorunda kalarak kaderine boyun eğmek zorunda kalır.

Siegfried Lenz' in eserlerinde ise aralarındaki husumetin dağılmasını sağlamak için elinden gelen her yolu deneyen bir baba motifi karşımıza çıkmaktadır. *Feuerschiff* eserinde, kendisiyle konuşmak ve diyaloga girmek istemeyen çocuğu ile iletişim kurmak isteyen bir baba görülmektedir. *Almanca Dersi* romanında, kimi zaman oğlundan görevi gereği gizli bilgilere ulaşması için oğlunu kullanan bir baba, kimi zaman da oğlu ile dertleşen bir baba vardır.

Lenz' in eserlerinde baba oğlunu yargılasa bile bu asla ölüm kararı ile sonuçlanmaz. *Almanca Dersi* adlı eserde baba büyük oğlunu evlatlıktan reddedip eve girmesini hatta evde adının anılmasını dahi yasaklarken, küçük oğlunu resim hırsızlığı yaptığı gerekçesiyle evden kovarak oğlunun ıslahevine gönderilmesine neden olur. *Dert Sohn des Diktators* adlı kısa hikayesinde ise kendisinden habersiz planlar yapan ve karşıt görüşlere sahip olan oğlunun tüm halk tarafından ölmüş olarak bilinmesine neden olarak oğlunu ömür boyu hücre hapsine mahkum eder. Yani bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda Lenz' in eserlerindeki baba motifinin Kafka' ya kıyasla, biraz daha ılımlı ve yumuşak bir karaktere sahip olduğunu söylemek mümkün olacaktır.

SONUÇ

20. yüzyıl Alman Edebiyatı'nın en önemli temsilcilerinden olan Franz Kafka ve Siegfried Lenz' in eserlerinin baba motifi açısından karşılaştırıldığı bu çalışmada, karşılaştırma tanımının genel anlamdan özel anlama doğru verilen tanımları üzerinde durulduğu görülmektedir. Bu tanımlardan yola çıkarak karşılaştırmalı edebiyat terimine genel bir bakış yapılarak bilim adamlarının görüş ve düşüncelerine sıkça yer verilmiştir.

Tarihsel süreç içerisindeki gelişim ve değişim evreleri açısından değerlendirildiğinde hayatın her alanında var olduğu kabul edilen karşılaştırma kavramının, edebi boyutta ele alındığında edebiyat, psikoloji, sosyoloji, felsefe, güzel sanatlar gibi daha pek çok alanda etkin bir rol üstlendiği görülmektedir. Bu bağlamda, karşılaştırmalı edebiyat kavramının disiplinler arası boyutta değerlendirilmesi yapılarak farklı disiplinler ile olan yakın ilişkisi ele alınmış ve bu kavramın bugün toplumda elde ettiği konumu ve önemi açıklanmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra geçmişten günümüze uzanan bu zaman diliminde karşılaştırmalı edebiyat kavramının ne şekilde önem kazandığı konusu üzerinde durulmuştur. Kültürler arasındaki iletişimi sağlayan, ülkelerin, ulusların aralarındaki bağı kuvvetlendiren karşılaştırmalı edebiyata gereken önemin verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Çalışmamızda özellikle vurgulanan nokta, aynı yüzyılın iki farklı döneminde yaşamını sürdürmüş iki yazar olan Franz Kafka ve Siegfried Lenz' in eserlerinin baba motifi açısından değerlendirmeye tabi tutulduğunda ortaya çıkan benzerlik ve farklılıkların irdelenmesidir. Kuşkusuz, her iki yazarın da yaşadıkları dönem göz önünde bulundurulduğunda, farklı toplumsal olaylar ve düşünceler ile karşı karşıya kaldıkları bilinen bir gerçektir. Eserlerini de dönemlerinde hakim olan düşünce doğrultusunda ya da bu düşünceye karşı çıkarak dile getirdikleri görülmektedir. 20. yüzyılın ilk yarısı toplumsal karışıklıklar ve savaşlar ile örülü bir zaman dilimidir.

Franz Kafka' nın eserlerinin hem sürrealist hem de realist yapıda özellikler taşıdığı görülmektedir. *Dönüşüm* isimli eserinde ana karakter olan Gregor Samsa'nın bir sabah uyandığında kendini bir böceğe dönüşmüş halde bulması ve buna rağmen bu olayı kısa sürede kabullenerek normal hayatına devam etmek için çaba göstermesi, *Yargı* isimli eserinde varlığı hakkında kesin yargıya varılamayan bir arkadaşın ana karakter ve

babası üzerindeki etkisi ve babanın kesin bir kararla oğlunu ölümle cezalandırarak otoriteyi yeniden elinde bulundurması ve oğlunun da bu karara hiçbir şekilde itiraz etmeden boyun eğerek köprüden atlaması ve her şeye rağmen ailesini her zaman sevdiğini söylemesi gibi olaylar sürrealist özellikler gösterirken *Babaya Mektup* isimli eserinde babasına hiçbir zaman ulaşmayacak olan mektupları yazarken içini nasıl ona açtığı bu eserin realist ve biyografik nitelikte olduğunu göstermektedir.

Siegfried Lenz'in yaşadığı dönem dikkate alındığında, onun da savaş yıllarındaki toplumsal karışıklıklara tanık olduğu bilinmektedir. Hatta savaş sırasında orduda görev alan, sonra İngilizler tarafından esir alınan Lenz'in eserlerinin ana konusunu toplumsal nitelikli olayların oluşturduğu bilinmektedir. Ayrıca Franz Kafka'nın eserleri ile gerçeklik bakımından karşılaştırıldığında, Kafka'nın eserlerinden bu özellik açısından ayrılan nokta, Lenz' in eserlerinde Kafka gibi gerçek üstü öğelere yer vermemesidir. Siegfried Lenz olayları tüm gerçekliği ile gözler önüne serer. *Das Feuerschiff* isimli eserinde baba-oğul arasında yaşanan kopuk bir ilişkinin her iki taraf için de iyi bir şekilde sonuçlanması, *Almanca Dersi* isimli romanında babanın, oğlunun psikolojik durumu ve çocuklarının yaşantısı üzerindeki etkisi, görevi uğruna hayattaki bir çok güzel değerden vazgeçen bir baba motifi, *Die Nacht im Hotel* isimli kısa hikayede fedakar bir baba, *Das Wrack* isimli kısa hikayede baba ile çocuğun yaşadığı macera, *Der Sohn des Diktators* isimli kısa hikayede ise oğlu ile güç mücadelesine giren bir baba motifi olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

Bu bağlamda, çalışmamızda farklı yazarlar tarafından ele alınan aynı motifin aynı yüzyılın farklı dönemlerinde hangi bakış açısıyla ve hangi görüş ve düşüncelere dayandırılarak dayandırıldığı tespit edilmiş, yazarların yaşadıkları dönemlerde hangi düşüncelere bağlı kalarak eserlerini ortaya çıkardığı belirtilmiştir. Sonuçta, aynı yazarın farklı eserlerinde dahi işlenen motif açısından benzerlikler olduğu kadar farklı noktalar olduğu tespit edilmiş, bundan dolayı yazarların eserleri öncelikle kendi içinde değerlendirilerek bir karşılaştırılmada bulunmuş, daha sonra da her iki yazarın da eserleri yazarların düşünceleri açısından değerlendirilerek karşılaştırılmış ve yorumlanmıştır. Bunun sonucunda varılan düşünce, Franz Kafka'daki baba motifinin Siegfried Lenz' teki baba motifine kıyasla, bir ilişki yerine bir çatışma şeklinde sunulmasına rağmen, Siegfried Lenz' teki baba motifinin biraz daha ılımlı ve yumuşak

bir duruş sergilediği düşüncesidir.

Bu düşünceden hareketle, her ikisi de aynı yüzyılın farklı dönemlerinde yaşayan, farklı kökenlere sahip olan; ancak aynı edebiyat alanı içinde ve aynı dilden eserler veren Franz Kafka ve Siegfried Lenz' in baba motifinin en yoğun şekilde görüldüğü eserlerinin bu motif açısından ve hangi özelliklere bağlı kalınarak değerlendirildiği hakkında bilgiler verilerek bu eserlerdeki baba motifinin özellikleri örneklerle desteklenerek açıklanmış ve birbirleri ile karşılaştırılması yapılarak değerlendirilmiştir.

Tüm bu bilgilerden hareketle, söz konusu çalışmada, karşılaştırmalı edebiyat bilimi kuramlarından olan Metne Bağlı (Werkimmanente) İnceleme, Alımlama Estetiği (Rezeptionsästhetik), Yorumlayıcı İnceleme (Hermeneutik) gibi kuramların yanısıra Çoğulcu İnceleme (Eklektik) yöntemi kullanılarak karşılaştırma yapılmış ve tüm bunların sonucunda baba motifinin yoğun şekilde göze çarptığı söz konusu eserlerin, baba-oğul motifini işleme bakımından hem farklı hem de benzer özellikler taşıdığı sonucuna varılmıştır.

Eserlerde belirtilen baba motifi karşılaştırıldığında, yazarlar aynı dönemin farklı zaman aralıklarında yaşamış olmalarına rağmen, toplumsal yaşamın sürekli değişim ve gelişim halinde olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, bir dönemde etkin olan düşüncenin, o anda yaşanan olaylara ve toplumsal yaşamın gerekliliklerine, şartlarına bağlı kalarak diğer dönemde tamamen etkisini yitirebildiği ya da bu düşüncenin devam ettiği kabul edilebilir bir durumdur. Bu düşünceye varılma sebebi, karşılaştırmalı edebiyatın edebiyata sunmuş olduğu bir katkıdan kaynaklanmaktadır.

Bir bilim dalı olarak kendini sürekli geliştirip yenileyen karşılaştırmalı edebiyata hak ettiği değer ve önem verilerek daha da geliştirilmesine katkıda bulunmak gereklidir. Bu konu üzerinde kuşkusuz komparatistler de aynı düşünce ve kaygıyı taşımakta ve bu edebiyat biliminin daha da gelişmesi için ellerinden geleni yapmaktadırlar. Kültürlerarası anlamda bir birliktelik sağlanması açısından bu konudaki çalışmalara ağırlık verilmesi son derece önemli bir durumdur. Çalışmamızda esas vurgulanan nokta da bu konuda gerekli tedbirlerin alınıp bu konudaki çalışmalara ağırlık verilmesi gerektiği gerçeğine değinilmesidir. Ancak bu şekilde, dünya edebiyatındaki gelişme ve ilerlemeler hakkında bilgi sahibi olunarak bu alanda eserler üretilebilir ve ulusal edebiyatın diğer edebiyatlar ile olan ilişkisini güçlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- AYDIN, Kamil (1999), Karşılaştırmalı Edebiyat, Postmodern Bağlamda Algılanışı, Birey Yayıncılık, İstanbul.
- AYTAÇ, Gürsel (2009), Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi, Say Yayınları, İstanbul.
- BASSMANN, Winfrid (1978), Siegfried Lenz, Sein Werk als Beispiel für Weg und Standort der Literatur in der Bundesrepublik Deutschland, Bouvier Verlag Herbert Grundmann, Bonn.
- BAYTEKİN, Binnaz (2006), Kuramsal ve Uygulamalı Karşılaştırmalı Edebiyat Bilim, Sakarya Yayıncılık, Adapazarı.
- CUMA, Ahmet (2009), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Edebiyat Sosyolojisi ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi, Sanat ve Bilimin Sınır Ötesi Etkileşimi, 22.Sayı, S.92.
- ÇALIŞKAN, Adem (2010), Edebiyat Teorisi Üzerine İlk Belirlemeler, Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 21.Sayı, S.94.
- ENGİNÜN, İnci (1989), Mukayeseli Edebiyat, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Friedmann und Mann, Deutsche Literatur im 20.Jahrhundert, Strukturen und Gestalten, Wilhelm Emrich, Wolfgang Rothe Verlag, vierte und erweiterte Auflage, Heidelberg, S. 190-208.
- HORN, Klaus(1969), Über den Zusammenhang zwischen Angst und politischer Apathie, in: Aggression und Anpassung in der Industriegesellschaft, Frankfurt, S.73.
- KAFKA, Franz (1983), Erzählungen, Das Urteil, Fischer Taschenbuch Verlag GmbH, Frankfurt am Main, s.43-54.
- KAFKA, Franz (1995), Literaturwissen für Schule und Studium, von Carsten Schlingmann, Philipp Reclam jun. GmbH. Stuttgart
- KAFKA, Franz (2008), Babaya Mektup, Çev. Cemal Ener, Can Sanat Yayınları, İstanbul.

- KAFKA, Franz (2010), Yay. Haz. Çetin Umut, Dünya Klasikleri, Dönüşüm, Parlıtı Yayıncılık, İstanbul.
- KEFELİ, Emel (2000), Karşılaştırmalı Edebiyat İncelemeleri, Bayrak Yayıncılık, İstanbul.
- LENZ, Siegfried (1953), Duell mit dem Schatten, Hamburg, S.32.
- LENZ, Siegfried (1966), Ein Prospekt, Hamburg, S. 12.
- LENZ, Siegfried (1970), Beziehungen, Ansichten und Bekenntnisse zur Literatur, Hamburg, S. 16.
- LENZ, Siegfried (2006), Die Erzählungen, Hoffmann und Campe Verlag, Hamburg.
- LENZ, Siegfried (2012), Almanca Dersi, Çev. Ayşe Sarısayın, Haz. Berrak Göçer, Everest Yayınları, İstanbul.
- ÖZTÜRK, Ali Osman (1998), Karşılaştırmalı Edebiyat Araştırmaları, S.Ü. Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları, Konya.
- PARLA, Jale (1999), Varlık Dergisi, “Berna Moran ve Karşılaştırmalı Edebiyat”, İstanbul, S. 28-32.
- Rousseu ve Pichois (1994), Karşılaştırmalı Edebiyat, Çev. Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yazgan, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- SPERBER, Manes (1972), Wir und Dostojewskij, Eine Debatte mit Heinrich Böll, Siegfried Lenz, Andre Malraux, Hans Erich Nossack, Hamburg, S. 82).
- ZIMA, Peter (1992), Komparatistik, Vtb. Francke.

İNTERNET KAYNAKLARI

ÇELİK, Semra (25 Mart 2010) Yeni Hayat, Alman Edebiyatı, Nazi Döneminde Edebiyat, <http://www.yenihayat.de/kultur/alman-edebiyati>, 16.03.2013.

ERTEM, Cengiz (2012), Littera Edebiyat Yazıları, http://www.littera.hacettepe.edu.tr/TURKCE/17_cilt/cemal.htm, 08.05.2013.

OHLBAUM, Isolde, Siegfried Lenz, Biographie, <http://www.siegfried-lenz.de/biographie.cfm>, 26.05.2013.

ŞEN, Mehmet (2009), Edebi Akımlar, Ekspresyonizm, <http://www.edebibilgiler.com/documents/ekspresyonizm.html>, 02.04.2013.

WUNDERLICH, Dieter (2002/2013), Buchtipps and Filmtipps, Siegfried Lenz, Biografie, http://www.dieterwunderlich.de/Siegfried_Lenz.htm, 28.05.2013.

<http://www.edebiyatogretmeni.org/ekspresyonizm-disavurumculuk/>, 26.05.2013.

<http://www.franzkafkatr.com>, 16.03.2013.

<http://www.msxlab.org/forum/edebiyat-ww/322340-siegfried-lenz.html>, 09.05.2013.

ÖZGEÇMİŞ

Fatma KARAHALİL, 1987 yılında Aydın'ın Nazilli ilçesinde dünyaya geldi. İlk ve ortaöğrenimini Nazilli'de tamamladı. 2005 yılında Sakarya Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde lisans öğrenimine başladı. 2009-2010 öğretim yılında Erasmus programı ile Almanya Paderborn Üniversitesi'nde öğrenim gören Karahalil, 2011 yılında lisans öğrenimini tamamlayarak mezun oldu. 2011 yılında Sakarya Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Yüksek Lisans öğrenimine başlayan Karahalil, Almanca öğretmeni olarak görev almaktadır.